

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Fakulta humanitních studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Vliv tlaku heteronormativní společnosti na proces socializace LGBTQ+
mládeže**

Autor: Václav Koutecký

Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Kolářová, Ph.D.

Praha 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....

podpis

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat Mgr. Kateřině Kolářové, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce, za její čas a vždy pozitivní přístup. Dále bych chtěl vyjádřit poděkování všem komunikačním partnerům/partnerkám, za jejich přínos pro empirickou část této bakalářské práce. V neposlední řadě náleží obrovské poděkování mým blízkým, kteří mi byli v procesu psaní velkou oporou.

OBSAH

Úvod.....	6
TEORETICKÁ ČÁST	8
1 Konstrukce „normální“ sexuality a genderu.....	8
1.1 Sexualita a gender v historii	9
1.1.1 Období zlomu v chápání sexuality	9
1.1.2 Sexualita v rámci historických diskurzů.....	12
1.1.3 Heterosexuální diskurz ve 20. století.....	14
2 Heteronormativita vs. současné teoretické uchopení sexuality a genderu	16
2.1 Heteronormativita a homonormativita.....	17
2.1.1 Homofobie, heterosexismus a zvnitřnělá homonegativita.....	18
2.2 Sexualita a gender v současných sociologických teoriích.....	19
2.2.1 Od strukturálního funkcionalismu k feministické sociologii	19
2.2.2 Queer teorie	21
3 Proces socializace LGBTQ+ mládeže v heteronormativní společnosti.....	22
3.1 Socializace a genderová socializace	22
3.1.1 Genderová socializace v období dospívání	24
3.2 Socializace, heteronormativita a rodina jako primární skupina	25
3.3 Heteronormativita a proces socializace mezi vrstevníky	27
3.3.1 Šikana a homofobie mezi vrstevníky.....	28
3.4 Proces socializace ve škole a heteronormativita prostředí	29
EMPIRICKÁ ČÁST.....	32
4 Výzkumný projekt	32
4.1 Formulace výzkumného problému	32
4.2 Výzkumné otázky	33

4.3	Metodologie výzkumu	33
4.3.1	Polostrukturovaný rozhovor	34
4.3.2	Výběr výzkumného vzorku	35
4.3.3	Charakteristika komunikačních partnerů/partnerek.....	36
4.3.4	Postup analýzy a interpretace dat	38
4.3.5	Etika společenskovedního výzkumu	39
5	Analytická část	40
5.1	Sebeidentifikace LGBTQ+ mládeže.....	40
5.1.1	Společenská očekávání a konformita	40
5.1.2	Procesualita a temporalita sebeidentifikace LGBTQ+ mládeže.....	43
5.1.3	Shrnutí	49
5.2	Nekonformita a strategie vyjednávání nenormativní identity	50
5.2.1	Důsledky nekonformního chování aneb vnější menšinové stresory	51
5.2.2	Nekonformní strategie vyjednávání LGBTQ+ mládeže.....	54
5.2.3	Shrnutí	60
5.3	Experimentování se strategiemi vyjednávání	61
5.3.1	Vliv vnímané religiozity okolí.....	62
5.3.2	Vliv vnímané ne/bezpečnosti okolí	65
5.3.3	Vliv vnímané ne/komunikativnosti a ne/otevřenosti okolí.....	68
5.3.4	Shrnutí	72
5.4	Doporučení psychoterapeuta z poradny „S barvou ven“	73
	Závěr	77
	Seznam použitých informačních zdrojů.....	80
	Přílohy	83

Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá tématem heteronormativního nastavení společnosti. Princip heteronormativity vytváří rámec, se kterým tato práce podrobněji pracuje v souvislosti s procesem socializace, resp. genderové socializace LGBTQ+ mládeže.

Heteronormativita ustavuje heterosexuality jako dominantní, normální a také normativní s tím, že tak představuje určitý ideál ve společnosti. Dospívající LGBTQ+ jedinci jsou v rámci heteronormativní společnosti socializováni a jsou tak také vystavováni tlaku, který je na ně touto společností v souvislosti s dodržováním heterosexuálních norem vyvíjen. Cílem této práce je proto zjistit, jakým způsobem subjektivně prožívá LGBTQ+ mládež tlak ze strany heteronormativní společnosti a v jakých situacích tento tlak popisuje.

Bakalářská práce je rozdělena tradičním způsobem na teoretickou a empirickou část. Teoretická část práce tvoří tři kapitoly, které představují základ a východiska pro výzkumný projekt, který je popsán spolu s analýzou a interpretací dat v empirické části této práce.

V této bakalářské práci vycházím z historizace a rovněž současného pojetí principu heteronormativity, popsaného v první a druhé kapitole, který ve společnosti konstruuje „normální“ sexualitu a gender. V tomto historickém a současném pojetí je přiblíženo, jakým způsobem se heteronormativní nastavení ve společnosti v průběhu času měnilo. V rámci současného pojetí je zaměřována hlavní pozornost na moderní feministické teorie, které představují teoretická východiska pro výzkumný projekt této práce. Spolu s principem heteronormativity je ve třetí kapitole této práce diskutován proces socializace a genderové socializace v období dospívání LGBTQ+ mládeže v rámci vybraných oblastí. Těmito vybranými oblastmi socializace jsou vrstevníci, rodina a škola. Přiblížení téma socializace dospívající LGBTQ+ mládeže poskytuje vedle kontextualizace heteronormativity výzkumnému projektu konkrétnější teoretické ukotvení a specifitější záběr.

V rámci čtvrté kapitoly, která se věnuje popisu výzkumného projektu, je blíže představena metodologie práce a charakteristika výzkumného vzorku. Navazující pátou kapitolu již tvoří analytická část práce, která je postavena na třech kapitolách. V analytické části se konkrétně zaměřuji na zodpovězení výzkumných otázek skrze analýzu a interpretaci dat

získaných v rámci retrospektivních rozhovorů. Tyto rozhovory byly provedeny s šesti komunikačními partnery/partnerkami, kteří se identifikovali s různými LGBTQ+ identitami.

Na konci analytické části je rovněž uvedeno doporučení psychoterapeuta, který se věnuje poradenství LGBTQ+ lidí v poradně „S barvou ven“. V závěru této bakalářské práce podrobně diskutuji všechna hlavní a vedlejší zjištění.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Konstrukce „normální“ sexuality a genderu

Jaký má význam sexualita a gender ve společnosti? Lze tyto pojmy chápat pouze jako interakci a vnější projevy specifických částí identit člověka nebo jsou sexualita a gender klíčové koncepty pro porozumění společnosti? Co je chápáno jako „normální“, co naopak není a proč je tomu tak?

Sociolog Martin Fafejta tvrdí, že není možné, aby existovala společnost, ve které by nebyla sexualita pod určitým společenským dohledem, nebo by se v ní sexualita nemusela podřizovat konkrétním sociálním normám a očekáváním. Společnost tak nedává skrze tlak stanovených norem prostor pro to, aby jedinec svou sexualitu vytvářel/a a plně vyjádřil/a. Naopak jakmile bude jedinec v dané společnosti tyto normy a očekávání odmítat a nebude je respektovat, bude za to jakožto „deviantní“ trestán/a, vylučován/a, léčen/a nebo v některých případech i zabíjen/a (Fafejta 2016, s. 15).

Renzetti a Curran popisují, že společensky utvářené modely chování a postoje, které se obvykle rozdělují dichotomicky na mužské a ženské označujeme termínem gender. Toto specifické rozdělení nastavuje vždy konkrétní společnost skrze genderové stereotypy, které gender paušalizují a zjednodušují do obecného popisu maskulinity a feminity (Renzetti, Curran 2003, s. 58). Fafejta dodává, že gender je sociálním konstruktem, který lze též sociálně měnit. Jedná se o roli jedince, které každý přidává svůj vlastní obsah. Není tak předem známo, jaká jeho podoba je správná či špatná. Existuje pouze na základě konkrétních norem, které legitimizuje daná společnost. Určitá jeho představa je nám vštěpována již od narození a následně se stává součástí naší identity (Fafejta 2004, s. 30).

Oblasti sexuality a genderu jdou ruku v ruce už jen z toho důvodu, že je spojují tyto společností definované normy a stereotypy. Ty se snaží podobu sexuality a genderu formovat podle svého konkrétního legitimního obrazu. V rámci komplexnějšího úhlu pohledu je pro tuto práci dále stěžejní ohlédnout se zpět do minulosti a zjistit, kde mají tyto pro společnost legitimní představy sexuality a genderu své kořeny, jakou měly podobu a jak se vyvíjely.

1.1 Sexualita a gender v historii

Jakým způsobem se v průběhu historie formovala sexualita a gender do podoby, jak je známe dnes? Jak se ustavovala vize „normálního“? V současnosti stále podléhá sexualita i gender společenským normám, které si ve většině případů společnost nese ze své minulosti, a i nadále jsou v konkrétních společnostech legitimní. Proto, abychom mohli zjistit proč je tomu tak v oblasti sexuality a genderu dnes, je důležité se poohlédnout zpět na jejich historický vývoj.

1.1.1 Období zlomu v chápání sexuality

Filozof Michael Foucault tvrdí, že v 17. století byla v oblasti sexuality obvyklá určitá otevřenost s tím, že se pro sexuální praktiky ani nevyhledávalo nějaké ústraní. Slova se také v rámci komunikace mezi lidmi volila bez zbytečných zámlk a věci se obecně nijak nezastíraly. Lidé byli též k nedovoleným věcem nenuceně tolerantní. Po tomto období, ale nastala změna. Sexualita byla dále držena pod zámkem a byla odsunuta nebo také „skryta“ do ústraní pod instituci manželství. To bylo legitimizované zákonem a sexualita v něm měla jedinou funkci, kterou byla reprodukce. O sexu se tímto způsobem začalo mlčet a rozplozující se pár byl vnucován jako vzor a určitá norma zákonem. To, co se nepodřizovalo zájmu plození muselo být popřené a umlčené. Odchylky od ideálního obrazu existovat nesměly a musely také zmizet ze všech lidských projevů a činů (Foucault 1999, s. 9-10).

Historik Jonathan N. Katz popisuje, že tehdy sice ještě přímo neexistovaly konkrétní definice sexualit, jako je heterosexuality nebo homosexualita, ale existovala idealizace pravého ženství, pravého mužství a pravé lásky jako určité čistoty. Tato čistota byla obsažena v náboženských textech a jako taková odkazovala pomocí teologického diskurzu na ideální vztah mezi mužem a ženou. Pravá láska se praktikovala nejen v rámci „módu“ rozmnožování a manželství, ale i v zákonné organizaci správně genderovaných žen a mužů. Mezi hlavní výstupy tohoto způsobu genderování a lidské reprodukce patřilo řádné ženství, mužství a potomstvo. Ustanovené sociální role manžela a manželky představovaly stejně tak i ryze binární genderové role. Role manželky byla založena na obrazu ženy jako ploditelky, se zdrženlivějším chříčem. A role manžela představovala mužného muže, který má oproti ženě blíže k tělesnosti a chříč nemá tolik pod kontrolou (Katz 2013, s. 5).

Takový způsob chápání genderu popisuje socioložka Kateřina Zábrodská jako diskurz genderového esencialismu. Ten koncipuje feminitu a maskulinitu jako dvě rozdílné ale zároveň

komplementární hodnoty, které jsou součástí přirozenosti člověka, a ustavují „ženské“ či „mužské pohlaví“. Tento model/diskurz popisuje klasické binární představy o genderu, ve kterých ženskost zaujímá pasivnější, emocionálnější a charakteristicky neprosazující se složku, zatímco mužskost naopak tu aktivnější, rozhodnější a asertivnější (Zábrodská 2009, s. 98-100). Na tento esencializující diskurz navazuje diskurz biologizující, který rozlišuje např. fyzické schopnosti ženského a mužského těla. Biologizující diskurz se tak shoduje s genderovým esencialismem na určité konstrukci binarity pohlaví a genderu, jako neměnné přirozenosti člověka. Biologické pohlaví a gender se tímto způsobem vzájemně propojují do klasické formy genderových stereotypů, které vytvářejí limity v rovině genderové škály člověka (Zábrodská 2009, s.107-108).

Sociolog Anthony Giddens tvrdí, že v rámci spojení sexuality a instituce manželství je důležité, že se v předmoderní Evropě sňatky neuzavírali na základě vzájemné sexuální přitažlivosti, ale převážně z důvodů ekonomických. V této době byl život lidí plný nekonečné dřiny a pro milostnou vášeň zde nebylo tolik místa. Jakékoli projevy náklonosti v manželství byly v 17. století něčím spíše výjimečným. Muži měli též mnoho příležitostí k mimomanželskému sexu a pro „slušnou ženu“ byla zas prostopášnost tolerována jen v aristokratických kruzích, kdy se dočasně osvobodila od nároků reprodukce a užívala si sexuálních radovánek. Milostná vášeň v rámci sexuálních radovánek, která neměla s manželstvím mnoho společného, se vyznačovala nutkavým zaujetím druhým člověkem a měla povahu okouzlení. Ta ale člověka odtrhává od všednosti a z hlediska řádu a povinností je nebezpečná. Není proto divu, že nebyla považována jako předpoklad k uzavření manželství. Milostná vášeň je tak univerzální a je důležité ji odlišit od kulturně vázanější a více personalizované romantické lásky (Giddens 2012, s. 48-49).

Giddens dále popisuje, že vůbec první zmínky o romantické lásce, která byla zprvu úzce spojena s křesťanskými morálními hodnotami, se začaly objevovat od konce 18. století. Skrze oddání se Bohu, a jeho poznání, mohl následně člověk poznat i sám sebe. Z tohoto vztahu pak vzešla jakási mystická jednota mezi mužem a ženou. Nejde zde pouze o dočasnou idealizaci druhého spojenou s milostnou vášní, ale o trvalejší oddanost k druhému člověku s jistou reflexivitou. Romantická láska s sebou do života člověka přinesla určitou narativitu, což byl

nový prvek, který rozšířil reflexivitu kultivované lásky. Do této personalizované narace mohl člověk zahrnout jak sám sebe, tak i druhého člověka (Giddens 2012, s. 50)

Giddens dále tvrdí, že idealizace romantické lásky skrze vyprávění příběhů tak spojila lásku se svobodou jedince a obojí se tak stalo normativně žádoucím stavem. Romantická láska měla tendenci převážit sexuální vášeň, což bylo v tomto období velmi důležitou skutečností. Přispěla tak k sociálním změnám té doby, které ovlivnily obecně společenský život lidí. Rozum nedal emocím prostor s tím, že racionální pochopení sociálních i fyzických procesů nahradilo mystické a dogmatické nastavení společnosti. Romantičnost se tak stala jakousi cestou ke kontrole budoucnosti (Giddens 2012, s. 51-52).

Filozof Michael Foucault nazývá výše popisované období, ve kterém nastal zlom, obdobím represe. Represe jako taková sice nic s podporou trestního řádu nezakazuje, ale spíše odsuzuje určité věci ke zmizení a zároveň o nich mlčí. Tímto způsobem vstupuje do hry pokrytectví spolu s pokřivenou logikou společnosti. Na jedné straně platila striktní puritánská morálka a na straně druhé existovaly občanské ústupky. Represi sexuality lze dát snadno do souvislosti s vývojem kapitalismu a ztělesněním buržoazního řádu, který utlačoval sexualitu s takovou přísností, protože byla neslučitelná se všeobecným a intenzivním pracovním zapojením. Rozptýlení od pracovního nasazení v podobě radovánek nebylo tolerováno. Lidské tělo se stalo pouze nástrojem pro rozmnožování, a nikoliv pro sexuální potěšení. V rámci podpory buržoazního režimu a zmiňovaných občanských ústupků byla odsuzovaným projevům sexuality vyhrazena místa, jako např. veřejné domy, které bylo možné zapojit do oběhu zisku (Foucault 1999, s. 10-12).

Foucault popisuje, že zmiňovanou represí ve spojení s mocí, věděním a sexualitou, lze překonat pouze překročením zákonů, odstraněním zákazů a uvolnění proudu řeči. Tímto způsobem by mohla být obnovena skutečná podstata slasti a dosáhlo by se nové ekonomie v mechanismech moci. Jestliže je sexualita potlačována, zakazována, je o ní mlčeno nebo je popírána její existence, tak to paradoxně znamená, že se o ní v rámci této represe hovoří a diskurz sexuality se reprodukuje. Ten, kdo formou tohoto diskurzu sexualitu diskutuje, se technicky staví mimo zákon a anticipuje budoucí svobodu. Represe sexuality a jakýsi zvyk o tomto tématu mlčet přetrvává v určité podobě dodnes. Lidé se nesnaží v zájmu zachování alespoň některé podoby sexuality, i když represivní a negativní, tento diskurz přeměnit v jeho

pozitivní a přirozenou formu. Místo toho žije společnost v pokrytectví, za které se pranýřuje, dokola mluví o svém mlčení a odsuzuje moc, kterou vykonává (Foucault 1999, s. 11-19).

Byla ale sexualita formou represe doopravdy potlačována, nebo šlo naopak o určitou formu jejího zvýraznění v tom smyslu, že se o ní vůbec mluvilo, i když touto represivní formou? Jakým způsobem a proč tedy vůbec vstupuje sexualita do diskurzu a o jaké diskurzy se jedná?

1.1.2 Sexualita v rámci historických diskurzů

Filozof Michael Foucault tvrdí, že při rozvinutí diskurzů o sexualitě hrála represe jistě taktickou roli. Přítomnost represe je možno sledovat v několika rovinách. A to v rovině vědění, kde často uváděla do oběhu omyly a systematické klamy. V rovině moci, ve které měla často funkci zákazů. A v rovině samotného diskurzu, v jaké prováděla kontrolu a praktikovala mlčení o nelegitimní formě sexuality, kterou tak zviditelňovala. Všechny tři tyto instance zaručily to, že se o sexualitě mluvilo a v rámci vůle k vědění došlo k paralelnímu konstituování vědy o sexualitě (Foucault 1999, s. 20).

Foucault popisuje, že v tomto období bylo usilováno o to, aby se každá touha stala předmětem diskurzu. V rámci středověku byl diskurz poměrně jednotný, ale v 18. a 19. století se o sexualitě začalo uvažovat v oblasti demografie, biologie, medicíny, psychiatrie, psychologie, morálky, pedagogiky a těž politické kritiky. Teologický diskurs se tak rozrůznil a v tomto období následně nastává konflikt ve vzájemné snaze o přizpůsobení a v pokusech o nový přepis sexuality. Vedle tlaku veřejného mínění zde byly tři velké kodexy, které rozdělávaly „dovolené“ od „nedovoleného“. Konkrétně kanonické právo, křesťanská pastorace a občanský zákoník, kde bylo manželství největším ohniskem donucovacích příkazů. Tyto diskurzy způsobily, že se utvrdila sexualita jako norma v heterosexuální monogamii a dále se o ní paradoxně mluvilo ještě s větší zdrženlivostí (Foucault 1999, s. 23-48).

Foucault dodává, že v rámci nových diskurzů se více začal upínat pohled směrem k takovým sexualitám, které v souladu s normou nebyly. Mezi nimi byla např. i otázka preference stejného pohlaví. Důvodem této pozornosti bylo, aby se vůči formám „zvrhlé“ a „protipřirozené“ sexuality mohla vymezit sexualita „normální“. Existence takových „nenormálních“ sexualit podléhala moci společnosti, která tuto rozmanitost neměla v úmyslu potlačit, chtěla tuto „jinakost“ zkoumat z medicínského perspektivy na individuálních jedincích

v reálném světě. Vykonavatelé moci tak pojali tyto jiné formy sexuality jako určité poruchy, dysfunkce nebo symptomy nemoci (Foucault 1999, s. 48-55).

Historik Jonathan N. Katz tvrdí, že s vymezením obrazu sexuálního devianta vznikají v Německu pojmy heterosexualita a homosexualita. Po několika rozdílných uchopeních heterosexuality a homosexuality různými výzkumníky, charakterizoval sexuolog Richard von Krafft-Ebinga „heterosexuála“ a „homosexuála“ víceméně tak, jak ho známe dnes (Katz 2013, s. 5). „Heterosexuálem“ se stávají lidé se sexuálními preferencemi k opačnému pohlaví, a „homosexuálem“ jedinci se sexuální nákloností ke stejnému pohlaví (Krafft-Ebinga 1889, s. 96–97). Krafft-Ebinga tak ve shodě s jinými odborníky té doby definoval novou normu „heterosexuality“ a její nejviditelnější „deviaci“, a sice „homosexualitu“. Standardizovaný model „heterosexu“ se stal jedním z nejdůležitějších pojmů pro moderní regulaci lásky, která odpovídala obdobným snahám standardizovat též maskulinitu a feminitu člověka. Genderový a fyziologický dimorfismus založený na „opačnosti“ pohlaví byl považován za základ univerzální a „normální“ erotické přitažlivosti mezi muži a ženami. Norma „heterosexuality“ založená na ideálu „normálního“ vztahu mezi mužem a ženou byla dále společností přijímána až na počátku 20. století (Katz 2013, s. 5-7).

Koncept sexuality z konce 19. století a počátku století 20. popisuje socioložka Kateřina Zábrodská jako diskurz heterosexuality. Ten se proplétá jak s diskurzem esencialismu, tak s diskurzem biologizujícím. V diskurzu heterosexuality se propojuje gender se sexuální atraktivitou a sexuálními vztahy mezi ženami a muži. Ženy i muži jsou rozděleni do dvou rozdílných skupin lidí, mezi kterými funguje přirozená sexuální přitažlivost. Tato atraktivita tak opravňuje a zároveň odůvodňuje uspořádání psychického, společenského a ekonomického řádu. Diskurz tak tvoří určitý systém neviditelných předpokladů, který legitimizuje jakousi představu o „normalitě“ heterosexuality, tedy přesněji o heteronormativitě. V rámci toho, jak tento diskurz vytváří onu „oprávněnou“ iluzi o fungování lidské společnosti, by se mohlo zdát nesprávné o ní vůbec pochybovat anebo ji kritizovat (Zábrodská 2009, s. 108-110).

Z výše uvedeného vyplývá, že sexualita byla zvýrazňována jak explozí diskurzů o sexualitě v různých oblastech vědění, tak také nepřímo formou represe jako mocenského mechanismu a snahy o kontrolu sexuality. V rámci protikladů „dovoleného“ a „nedovoleného“ se začala formovat nová ideální představa sexuality v oblasti manželství, a to heterosexuální

monogamie. Místo snahy přenést do diskurzu každý detail sexuálního života lidí, se dále začala upínat pozornost na jiné formy sexuality, konkrétně na ty „zvrhlé“ a „protipřirozené“. S pomocí této odlišné sexuality bylo možné ustanovit sexualitu „normální“ a vymezit sexuálního „devianta“. Tyto skutečnosti daly vzniku představě „heterosexuála“ jako normy a jeho evidentní „deviaci“, a sice „homosexuála“. Je ale možné, aby tomu bylo jinak? Dnes už se může zdát diskurz heterosexuality, jak ho popisuje Kateřina Zábrodská, poněkud zastaralý a příliš strohý. Jak se tento diskurz vyvíjel dál v průběhu 20. století?

1.1.3 Heterosexuální diskurz ve 20. století

Historik Jonathan N. Katz popisuje, že fyziologický a genderový dimorfismus se na počátku 20. století silně držel základního ideálu ženství a mužství s tím, že společnost tímto způsobem vyvíjela na jedince tlak, aby se těmto normám co nejvíce přibližoval (Katz 2013, s. 7). Historik Thomas Laqueur tvrdí, že tento dimorfismus souvisel rovněž s politickým kontextem a hierarchií pohlaví, který je patrný již od dob Francouzské revoluce. V té šlo v podstatě o spor mezi mužem a ženou, v rámci kterého měl revoluční výtvar středostavovské politické kultury potvrdit politickou kulturu mužů a tu ženskou naopak pošpinit. Již zde je patrné, že ať už se v této době třídní hranice stíraly sebevíc, hranice mezi mužem a ženou musela být patrná za každou cenu (Laqueur 2017, s. 266-267).

Katz popisuje, že po 2. světové válce došlo k ustavení „kultu domácnosti“, který ženy spojil s domovem a péčí o děti a muže spojil s otcovstvím spolu s placenou prací mimo domov. V tomto období nebyla dominance heterosexuální normy téměř vůbec zpochybnitelná. Jednalo se o období heterosexuální hegemonie, ve kterém konzervativní sociální pracovníci a psychologové striktně prosazovali zastaralé spojení mezi heterosexuální a reprodukcí. Oproti tomu se tehdejší sexuální liberálové snažili rozšířit heterosexuální ideál tím způsobem, aby zahrnul do své definice „normality“ co největší škálu nereprodukčních, mimomanželských a předmanželských aktivit a chování (Katz 2013, s. 8).

Psycholog Alfred Kinsey dokonce odmítal myšlenku, že lidé reprezentují mezi sebou rozdílnou „heterosexuální“ a „homosexuální“ populaci. Toto rozdělení podle něj není ničím přirozeným, ale jedná se pouze o výtvar lidské mysli. Ta vytváří kategorie a snaží se uspořádat fakta do odlišných škatulek (Kinsey, Pomeroy, Martin 1948, s. 199–200, s. 637, s. 639). Přesto tato sexuálně-liberální reforma ve své podstatě pomohla zvýraznit a ukotvit dominanci

heterosexuální myšlenky. Snaha o zbourání hranic mezi heterosexualitou a homosexualitou totiž opět pracovala s těmito dvěma pojmy, kde homosexualita byla stále jakousi odchylkou od „normální“ heterosexuality na „homo-hetero škále“ (Katz 2013, s. 8-9).

Psychoterapeuta Sylvia Ondrisová tvrdí, že proti heterosexualitě se otázka homosexuality v 1. polovině 20. století směrem k legitimizaci nijak nevyvíjela. V Německu byla mezi léty 1918-1933 homosexualita trestná, což bylo v tom období a období následujícím normálním stavem pro většinu zemí. Po roce 1933, kdy se v Německu k moci dostali Nacisté, se perzekuce projevovала v různých oblastech. Konkrétně v rušení homosexuálních organizací až po transportaci homosexuálů do koncentračních táborů s jejich označením růžovým trojúhelníkem na vestě. Např. homosexuální muži byli podle Nacistů slabí a zženštilí a nebyli tak schopni bojovat za německý národ. Nebyli též schopni plodit děti a z toho důvodu byli pro německý lid nebezpeční, protože narušovali reprodukční potenciál (Ondrisová 2002, s. 29-30).

Ondrisová tvrdí, že lékařský výzkum se ve 20. století pokoušel najít léčbu sexuálního chování, které bylo odlišné od „normálního“ heterosexuálního. Homosexualita a jiné odchylky byly stále považovány za nemoc, patologii nebo degeneraci s tím, že mnoho lékařů se proto snažilo přicházet stále s novými léčebnými metodami. Kromě psychoterapie a hypnózy se léčba prováděla pomocí kastrace, sterilizace, elektrošoků nebo také lobotomie. Tyto drastické zákroky ale na sexuálních preferencích „homosexuálů“ nic nezměnily, a proto lékaři došli k závěru, že léčba sexuálních „odchylek“ není možná. Někteří se následně dokonce zasadili o její legitimizaci. Např. v Československu přestala být homosexualita trestná po roce 1961, díky prosazení názoru její neléčitelnosti od psychiatra Kurta Freuda a Karla Nedoma. Po roce 1973 už nebyla homosexualita, na základě diagnostického a statického manuálu duševních nemocí vydané Americkou psychiatrickou asociací, vedená ani jako mentální porucha (Ondrisová 2002, s. 30-31).

Historik Jonathan N. Katz tvrdí, že v 60. letech 20. století se začali šířit myšlenky, které sexuální útlak 20. století kritizovaly a zasloužily se o zrušení označení homosexuality jako diagnózy. Ze strany odpůrců většinové kultury, zastánců feminismu a aktivistů za homosexuální práva byl kladen odpor z počátku hlavně vůči ženskému útlaku v rámci sexuální podoby manželství a dominanci heterosexuality. V 70. letech dále také proti

institucionálním formám heterosexuality. Byla zde použita hesla jako „heterosexuální diktatura“ či „povinná heterosexuality“ (Katz 2013, s. 9).

Aktivistky a aktivisté se snažili prosadit myšlenku, kterou socioložka Kateřina Zábrodská popisuje jako diskurz individualismu, a na kterém koncept soudobé identity člověka staví. Tento diskurz vyzdvihuje lidskou individualitu, která je svým způsobem jedinečná a má také právo tuto svou jedinečnost realizovat nehledě na pohlavní, genderovou a jakoukoli jinou příslušnost. Jedinci mají podle tohoto diskurzu nárok na svobodnou volbu a nesmějí tak být jako osobité individuality omezováni. Jediné, co mu může bránit, je jeho vlastní záměr a jeho dovednosti, které jsou v kontrastu se společenskými požadavky. Jedinci jsou zde na společnosti vědomě nezávislé a racionální jednotky. V artikulaci tohoto diskurzu je jakýmsi morálním požadavkem „být sám sebou“ a „být vlastní individualitou“, která se realizuje a brání proti tomu, co je s ideálem její svobody v rozporu (Zábrodská 2009, s. 104-106).

Diskurz individualismu je pouze jedním z mnoha pohledů na sexualitu a gender a je jako takový v napětí s nastavenými společenskými normami. Oproti výše definovaným diskurzům ale poskytuje jakousi volnost a možnost individuální volby každého člověka v tom, co sám považuje za přirozené a je v souladu s jeho vlastní individualitou.

Boje za lidská práva v oblasti sexuality a genderu pokračují dodnes, a to jak v rámci západních demokratických systémů, tak i těch ostatních méně liberálních. Otázka dominantního statusu heterosexuality a heteronormativních společností spolu s genderovými stereotypy se dále individuálně vyvíjí v každé společnosti. V důsledku globalizace a možnosti rychlejšího šíření nových myšlenek, je tato problematika stále více diskutovaná a je jen na vůli k vědění každé společnosti, jak se k ní postaví.

2 Heteronormativita vs. současné teoretické uchopení sexuality a genderu

Na diskurz individualismu navazuje koncept, který onu individualitu jedince jak v průběhu historického vývoje, tak i v dnešní době usměřňuje v oblasti sexuality a genderu, a tím je heteronormativita. V minulosti se projevovala právě ve snaze legitimizovat heterosexuální orientaci jako normu, a to různými způsoby a z různých důvodů. Tento pojem je i v současné společnosti čím dále více se sexualitou a genderem spojován s tím, že se rovněž promítá do života lidí, kteří s touto normou nežijí v souladu. Jednou ze skupin, kterých

se otázka heteronormativity týká, jsou právě LGBTQ+ lidé, kteří se prakticky většinu svého života s heteronormativitou v každodenních interakcích potýkají.

2.1 Heteronormativita a homonormativita

Zdeněk Sloboda tvrdí, že heteronormativita je princip, který kulturně ustanovuje heterosexuální jako dominantní, privilegovanou, normální a také normativní, protože představuje určitý ideál a vzor společnosti (Sloboda 2016, s. 53). John Harris popisuje, že se jedná o předpoklad, kdy musí člověk spadat do jedné ze dvou binárních kategorií mužské či ženské heterosexuality s tím, že by měl být každý v rámci svého biologického pohlaví rovněž v souladu s příslušnými genderovými normami. Heteronormativita tak marginalizuje všechny ostatní, kteří tento předpoklad nespĺňují. (Harris 2018, s. 223).

Z výše uvedeného vyplývá, že mimo normální sexualitu a heteronormativní rámce se tak dostávají všechny formy sexuality, které nespĺňují přijatou normu. Těmi jsou jak homosexualita anebo bisexualita, ale i např. jiné formy heterosexuality, které odbočují svým specifickým sexuálním chováním a prožíváním vlastní identity.

Socioložka Gerlinda Šmausová představuje koncept institucionalizované heterosexuality, podle kterého je heterosexuální norma obsažena v sociálních institucích a sociálním prostoru (Šmausová 2002, s. 21). Zdeněk Sloboda tvrdí, že takovými institucemi mohou být např. manželství nebo rodina, v rámci kterých lze heterosexuální normu sledovat v explicitním označování, jako je např. výraz „rodinné balení“ nebo také „rodinné automobily“. V sociálním prostoru se heterosexuální norma projevuje v rámci genderové segregace, která předchází a zároveň předpokládá nebezpečí sexuálního kontaktu mimo normalizovaný párový vztah. Důsledkem je striktní rozdělování sociálních prostorů, které můžeme sledovat např. v případě veřejných toalet nebo převlékáren. Tento princip v sobě obsahuje vnímání maskulinity jako sexuálně dominantní a feminity jako tradičně nesexuální a pasivní. Přesto jsou feminita a maskulinita podle tohoto konceptu komplementární a produkují tak heterosexuální jako instituci v podobě rodinných, výchovných nebo manželských hodnot, které všem odchylkám od heterosexuální normy unikají. Nejsou tak s heteronormativitou v souladu. Tímto způsobem odsouvá heterosexuální norma na druhou kolej vše, co se jak v rámci sexuality, tak v oblasti genderu od klasických heterosexuálních hodnot zaštiťované heteronormativitou liší (Sloboda 2016, s. 53-54).

S pojmem heteronormativita dále souvisí poměrně nový a neustálený pojem homonormativita, který popularizovala americká teoretička Lisa Duggan ve svém díle „Twilight of equality?: Neoliberalism, Cultural Politics, and the Attack on Democracy“.

Zdeněk Sloboda tvrdí, že homonormativitou rozumíme projevy a reprezentace homosexuální identity ve veřejném prostoru, které kopírují sociální normu spojovanou s heterosexuální. Jedná se o jakési napodobování hodnot, při kterém se zástupci homosexuální orientace snaží např. vstupovat do dlouhodobých monogamních vztahů v podobě manželství, utvořit rodinu a v ní vychovávat děti. Tyto projevy chování jsou následně společností chápány jako „normální“. Paradoxně se ale jedná o napodobování heterosexuální normy, a tudíž její schvalování a uznání jí jako žádoucí. Heteronormativita a homonormativita jsou tak dva principy, které jsou sice společností legitimizovány, ale opět marginalizují ostatní formy sexuality a genderu (Sloboda 2016, s. 68-69).

2.1.1 Homofobie, heterosexismus a zvnitřnělá homonegativita

Psycholožka Irena Smetáčková tvrdí, že pojem homofobie koncept heteronormativity doprovází a v podobě sociálních interakcí ho doplňuje. Definuje homofobii jako obavu z homosexuality a homosexuálních osob, která může vést k pocitům nepřátelství, odporu a až k nenávisti. Může se stát také základem pro odmítající, zesměšňující nebo ubližující chování vůči homosexuálním lidem nebo také lidem, u kterých se homosexualita předpokládá. Termín homofobie se v dnešní době používá i pro označení uvedených pocitů a chování vůči takovým skupinám osob, které se vymykají heterosexuálním normám nebo genderovému řádu. Tzn. lesby, gayové, bisexuálové, transsexuálové aj. Homofobie má jako koncept původ v genderovém uspořádání společnosti (Smetáčková 2009, s. 9).

Zdeněk Sloboda popisuje, že homofobie je též důsledkem heteronormativního nastavení společnosti s tím, že se nejedná o fobii v psychologickém slova smyslu, kterou doprovází tělesné projevy jako úzkost, nevolnost či panika. Je to jev především sociologický a popisuje různé sociální jevy. Projevuje se hlavně ve formě nepřátelských postojů a je tedy formou diskriminace (Sloboda 2016, s. 55-57).

John Harris tvrdí, že homofobie vede také k heterosexismu, což je systém názorů nebo přesvědčení, že jediným a zároveň také akceptovatelným sexuálním vztahem je ten mezi mužem a ženou. Jsou to určité diskriminační praktiky, které se zaměřují na neheterosexuální

jedince a znevýhodňují je na základě nerovnováhy moci ve společnosti. Jedná se o jakousi dehonestaci neheterosexuality (Harris 2018, s. 223).

Frost a Meyer popisují, že s homofobií a heterosexismem souvisí pojem zvnitřnělá homonegativita, nebo též zvnitřnělá homofobie. Tento pojem představuje soubor negativních postojů neheterosexuálního jedince vůči sobě samému s tím, že v extrémních případech může vést až k odmítnutí nenormativní sexuální orientace. Zvnitřnělá homonegativita je také charakterizována intrapsychickým konfliktem mezi zkušenostmi s náklonností k osobám stejného pohlaví a pocitem potřeby být heterosexuální (Frost, Meyer 2009, s. 97).

2.2 Sexualita a gender v současných sociologických teoriích

Tématem sexuality a genderu ve společnosti se v rámci sociálních a humanitních věd v průběhu uplynulých desetiletí zabývalo několik různých teorií. Stejně jako je to s každým legitimizovaným věděním, tak také v oblasti sexuality a genderu se starší a již opotřebené modely myšlení mění v rámci paradigmatické revoluce. V případě sexuality a genderu, o kterých se v poslední době mluví čím dál více, se postupně přichází na různé možnosti uchopení a interpretace, které umožňují nahlížet na tuto oblast sociální reality novým a aktuálním způsobem.

2.2.1 Od strukturálního funkcionalismu k feministické sociologii

Socioložka Claire Renzetti a sociolog Daniel J. Curran zmiňovanou paradigmatickou revoluci popisují. V rámci sexuality a genderu se jedná o přechod ze strukturálního funkcionalismu na paradigma feministické sociologie, které je pro tyto oblasti stěžejní. Přechod byl nevyhnutelný, protože paradigma strukturálního funkcionalismu začalo být nedostatečné a ve své podstatě zastaralé. I přesto, že vládlo jako hlavní paradigma v sociologii od 40. do 60. let 20. století, tak v rámci uchopení společnosti, jako stabilního a uspořádaného systému, nahlíželo na sexualitu a gender historicky legitimizovaným, tedy již poněkud zastaralým způsobem. Ženy a muži jsou zde primárně chápáni jako biologicky odlišní s tím, že tyto biologické odlišnosti se týkají hlavně reprodukce. Vedly též k zavedení a legitimizaci rozdílných, resp. opačných genderových rolí. Ženy a muži byli chápáni jako vzájemné opaky, které se doplňují a zachovávají tak přežití lidského druhu jako celku. Jakákoli disfunkce takto

nastavené společnosti ji mohla podle tohoto paradigma výrazně poškodit (Renzetti, Curran 2003, s. 28-30).

Renzetti a Curran popisují, že nově zavedeným a zároveň nahrazujícím paradigmatem bylo paradigma feministické sociologie. Toto paradigma není jednotným ani jediným uchopením, a je tedy žádoucí uvažovat spíše o pluralitě feminismů, které nahlížejí na problematiku sexuality a genderu z různých perspektiv. Obecně jsou ale určitá stanoviska, na kterých se feministické směry shodují. Vymezují se proti strukturálnímu funkcionalismu a dávají důraz nejen na osvojování genderu jako biologické predispozice, ale také v procesu učení. Poukazují tak na propojení biologických a kulturních faktorů. Gender je zde považován za kategorii sociálně utvářenou v rámci společenské a ekonomické struktury. Je tak kategorií, která se reprodukuje procesem sociálního učení. Feministické teorie se obecně zabývají problémem genderové nerovnosti a také různými typy útlaku v rámci genderu, jako je např. sexismus, diskriminace a další (Renzetti, Curran 2003, s. 30-35).

Socioložka Gerlinda Šmausová tvrdí, že základem pro feministické směry byla důležitá skutečnost, v rámci které se gender neredukuje a nedělí analogicky s biologickým pohlavím. Konkrétně pomocí rozdílné anatomie biologických orgánů, sloužících k rozmnožování a že genderové rozdíly nejsou těmito rozdíly určeny. V uplynulých letech takto ještě feministickou sociologií nedekonstruovaná pomůcka nesla jakousi praktickou a pořádkovou funkci ve společnosti. Jednalo se ale o hrubé a nepřesné zjednodušení. Onticky chápaný gender neexistuje a stejně tak ani substanciální mužská nebo ženská identita, která takto byla a je v některých případech dále konstruována (Šmausová 2002, s. 15).

Filozofka Judith Butler popisuje, že rozlišení mezi biologickým pohlavím a genderem byl původní záměr feminismu ve smyslu zpochybnit biologii jako strůjce našich osudů. Nyní nám rozdělení slouží také jako skutečnost toho, že ať už je biologické pohlaví jakkoli neměnné, gender je kulturně konstruovaný a na biologické pohlaví není nijak fixovaný. Gender je tak souborem kulturních významů, které si tělo zosobňuje. Pomocí dřívějšího paradigma ve formě strukturálního funkcionalismu lze pozorovat vzorové mechanické rozhodnutí o binaritě a esenciálním rozdělení genderu. Následně také propojení normativní představy o genderu s biologickým pohlavím. V rámci feministické sociologie je ale důležité, že o podobě genderu

biologické pohlaví nerozhoduje. Gender ho pouze v podobě kulturních konstruktů a norem dané společnosti doprovází (Butler 2003, s. 43-44).

Z výše uvedeného vyplývá, že přes existenci nových forem vědění dále v mnohých společnostech funguje jako norma nebo jako jistá tradice, striktní rozdělení mužského a ženského genderu po vzoru biologického pohlaví, a to v různých dimenzích. Jednou z těchto dimenzí je také normativ určité sexuality, který se od esenciálního chápání sexuality a genderu odvíjí, a to principem heteronormativity. Ten jako nástroj ve své podstatě jakkoli projevené jinakosti a jiným než esenciálním projevům sexuality a genderu braní. Vytváří tak prostředí, ve kterém je tato jinakost utlačována, nepřijímána a odsuzována.

Renzetti a Curran tvrdí, že jeden z pohledů spadající pod hlavičku současného feminismu je teorie genderově motivované vzpoury. Tato teorie oblast sexuality a genderu z hlediska feminismu více propojuje. Jedná se o pohled často také označovaný jako „třetí vlna feminismu“, který se věnuje vzájemným vztahům mezi nerovnostmi založenými na genderu, rase, etnické příslušnosti, ale také sexuální orientaci. Do této kategorie patří mimo jiné také postmoderní feminismus a queer teorie. Ty popisují biologické pohlaví a gender jako určité scénáře společnosti, které jsou upravovány podle toho, co je v dané společnosti považováno za vhodné (Renzetti, Curran 2003, s. 48-49).

2.2.2 Queer teorie

Historička Tamsin Spargo Queer teorii blíže specifikuje. Uvádí, že se nejedná o jednotný, metodologický nebo teoretický rámec, ale o jakýsi soubor vztahů mezi biologickým pohlavím, genderem a sexuální touhou. Queer teorii zaštiťuje také různorodé množství kritických postupů a praktik, mezi které patří např. důraz na reprezentaci stejnopohlavní přitažlivosti mezi jedinci v literárních dílech, filmech a hudbě. Do queer teorie patří také kritická analýza sociálních, mocenských a politických systémů spolu s pohlavně genderovými systémy. Důraz klade především na oprostění se od umělých a společností vykonstruovaných kategorií (Spargo 2001, s. 14).

Technolog Iain Morland a Annabelle Willox vymezují queer teorii proti poststrukturalismu, který charakterizuje identitu jako něco stálého nebo esenciálního. Queer teorie tuto teorii identity, která se nemění zpochybňuje a předpokládá naopak její fluiditu neboli proměnlivost a variabilitu (Morland, Willox 2005, s. 2).

Zdeněk Sloboda tvrdí, že termín queer je sám o sobě velice specifický a má vícero pojetí a významů. Často se využívá k obecnému zastřešení, a to jako jednoslovný výraz pro všechny identity, které se nalézají pod neukončenou zkratkou LGBTQ+. Tedy leseb, gayů, bisexuálů, transsexuálů a dalších identit (Sloboda 2016, s. 67-70). John Harris popisuje, že původně též zkratka sloužila k lepšímu uchopení ve vztahu k sexualitě a genderu v akademickém prostředí, konkrétně tedy v queer teorii. Pojem queer tak označoval identitu, která se brání procesu identifikace. Jedná se zde o identitu, která nechce být identifikována, jako některá z kategorií a snaží se konkrétnímu škatulkování vyhnout. Queer je tedy prostor pro všechny identity, které se nechtějí zařadit do žádných z genderových či sexuálních kategorií. Jakákoli kategorizace je označována jako mocenský mechanismus vytvářející inkluzi a exkluzi, což má sociální důsledky, jakými jsou např. různé formy diskriminace (Harris 2018, s. 353).

Přesto, že v rámci této práce bude výzkum pracovat se vzorkem, který tvoří konkrétní vyhraněné nebo zdánlivě vyhraněné identity, tak je ale v rámci queer teorie podstatné poukázat na její důležitost. Pro LGBTQ+ komunitu hraje termín queer spolu s touto teorií stěžejní roli a jakýsi můstek, který je spojuje a staví na stejnou úroveň se všemi lidmi společnosti. Brání tak konstrukci společensky platných kategorií spolu s jejich normalizací, proti které bojuje.

3 Proces socializace LGBTQ+ mládeže v heteronormativní společnosti

3.1 Socializace a genderová socializace

Psycholog Milan Nakonečný uvádí, že socializace nebo též akulturace je proces, při kterém se člověk stává společenskou bytostí se specifiky lidskou psychikou v rámci konkrétní společnosti a její kultury. Blíže se jedná o soubor přeměn, které začínají osvojováním základních kulturních návyků, později mluvené řeči, až po zvnitřňování hodnot a norem dané společnosti, a tudíž i vpravování do genderových norem. O socializaci můžeme uvažovat jako o procesu sociálního učení, které se uskutečňuje od nejranějšího věku dítěte v rámci styku s jeho sociálním okolím. Člověk tak nepřichází na svět jako „tabula rasa“ a není ve svém vývoji utvářen pouze svou prožitou zkušeností (Nakonečný 2009, s. 101).

Socioložka Kateřina Zábrodská popisuje socializaci v rámci diskurzu socializace. Diskurz socializace jakožto systém praktik a tvrzení, jak ho popisuje Zábrodská, konstruuje gender jako výsledek působení vnějších sil sociálního původu na osobnost jedince. Zábrodská

tvrdí, že jako zdroj socializačních vlivů je primárně označována rodina, vrstevnická skupina nebo skupiny jedince a vzdělávací instituce jako je škola. Dalšími takovými zdroji mohou být média a společnost obecně. Socializační vlivy určují, jaké genderové role a normy budou konkrétnímu jedinci předávány. V rámci diskurzu socializace jsou feminita a maskulinita konstruovány ne jako přirozenost, kterou takto definuje esencializující diskurz, ale jako výsledek společenských norem a požadavků. Tyto normy a požadavky si jedinci v průběhu svého života osvojují, resp. se jim vlivem společenského tlaku poddávají (Zábrodská 2009, s. 100-101).

Prostřednictvím socializace jsou tak předávány člověku hodnoty a normy včetně těch, které se týkají genderu. Renzetti a Curran popisují, že genderová socializace má v mnoha případech podobu vědomého úsilí společnosti, které posiluje a ustavuje genderová očekávání pomocí explicitních odměn, ale i trestů. U chlapců a dívek se jedná o podrobování se negativním sankcím, jestliže se nechovají způsobem, který je jejich genderu přiměřený. Socializace genderu může též probíhat formou jemnějších signálů nebo skrytě přenášenými způsoby, s pomocí kterých dospělí jedinci jednájí jak mezi sebou, tak i s dětmi. Proces genderové socializace ale probíhá i mezi dětmi navzájem skrze vzájemnou interakci ve vrstevnických kolektivech a ve škole (Renzetti, Curran 2003, s. 93-94).

Chování chlapců a dívek způsobem, který je jejich genderu přiměřený, resp. chování normativní, souvisí s konformitou vůči společnosti. Psycholog Milan Nakonečný popisuje, že konformita představuje chování shodné s normami a také přizpůsobení se těmto normám, které jsou v rámci konformity společností očekávány. Konformita poskytuje jedinci pocit sounáležitosti s danou skupinou či okolím. S růstem tohoto pocitu se konformita stává pro člověka přirozenější. Jedinci ji tak nepocítují jako vnější tlak, kterému by se museli podřizovat, ale jako samozřejmost. Normy jsou obecně odvozovány z hodnot skupiny a liší se stupněm vyžadované konformity, resp. svou přísností. Existuje tak několik různých klasifikací norem, jako např. obecně platné, společenské, skupinové nebo individuální. Tyto normy jsou různě sankciovány v souvislosti se statusem a rolí daného jedince v konkrétním okolí (Nakonečný 2009, s. 390-391).

3.1.1 Genderová socializace v období dospívání

Psycholožka Marie Vágnerová tvrdí, že v pěti letech života děti teprve přejímají myšlenku genderové konstantnosti, tj. to, že genderová identita zůstává stejná. Tato představa dále posiluje tendenci hledání vzorů mezi lidmi téhož genderu, zpravidla rodičů. Ti jim umožní se naučit chovat tak, jak je v konkrétní společnosti v souvislosti s genderem žádoucí (Vágnerová 2012, s. 251).

Důležitou skutečností, která z výše uvedeného vyplývá je, že jedním z ideologických důsledků heteronormativní společnosti je stereotypní zaměňování biologického pohlaví a genderu. Psycholožka Irena Smetáčková blíže popisuje, že tyto stereotypy tak předpokládají, že určitá sociální kategorie se vyznačuje konkrétní sadou charakteristik s tím, že některé sociální kategorie více než jiné tendují k esencialismu (Smetáčková 2016, s. 48-49). Psycholožka Irena Smetáčková tak přímo naráží na charakteristiku diskurzu genderového esencialismu, jak ho specifikuje socioložka Kateřina Zábrodská (Zábrodská 2009, s. 98-100).

Renzetti a Curran popisují, že děti jsou tímto způsobem socializováni do dvou odlišných a nerovnoměrně vymezených genderů. Malým chlapcům je tak už od útlého věku vštěpována nezávislost, asertivita a zvědavost, což jsou vlastnosti společností velmi ceněné. Dívčím je naopak vštěpována závislost, pasivita a domáckost. Děti dále na tento typ socializace reagují a přenášejí ho i do vrstevnických skupin, kde je ještě více posilována (Renzetti, Curran 2003, s. 121-122).

Socioložka Ann Oakley tvrdí, že v období, kdy se děti stávají dospělými je stěžejní to, že si již začínají uvědomovat svoji vlastní genderovou identitu, kterou si v rámci genderových normativů společnosti ustavili. Dospívající jedinci tak čelí ze strany společnosti velkému tlaku skrze tyto normy a mnohdy též společenským sankcím (srov. Nakonečný 2009). V případě, že by se dospívající jedinci od své genderově stereotypní identity odchylovali, tak je možné, že budou muset čelit např. společenskému posměchu a jiným podobným společenským sankcím. Sankce mohou pramenit z různých zdrojů, a to z toho důvodu, že srozumitelnost genderové identity se od jedince na první pohled obecně ve společnosti očekává (Oakley 2000, s. 140).

Psycholožka Irena Smetáčková socioložku Ann Oakley doplňuje a tvrdí, že čím více je společnost organizována na genderovém principu, tím důležitější je pro tuto společnost proces genderové socializace. Genderová socializace v období dospívání je jako taková spojená

jak s otázkou přizpůsobování se sociálním rolím, tak také s formováním vlastní identity. Z hlediska individuálního prožívání je tato identita jedince klíčová. Na základě zmiňovaných výzkumů psycholožka Irena Smetáčková blíže specifikuje čtyři dimenze rozlišení genderové identity, a sice znalost vlastní příslušnosti k genderové kategorii, pocit kompatibility s vlastní genderovou kategorií, uvědomování si sociálního tlaku na dodržování genderových norem a postoje ke skupinám vymezeným na genderovém principu (Smetáčková, 2016, s. 101-102).

Psycholožka Irena Smetáčková dále popisuje, že identita člověka v naší společnosti není bez genderu možná. Specifikuje genderovou identitu člověka jako stav, kdy gender představuje něco, co člověku bylo společností předáno v rámci genderové socializace a co rovněž musí vyjednávat. Tento pojem tedy představuje externalizovanou konstrukci genderu, k jaké zaujímají dospívající jedinci ve společnosti určitý postoj (Smetáčková 2016, s. 103).

Z výše uvedeného vyplývá, že v rámci genderové socializace se musí dospívající jedinci podřizovat tlaku a konkrétním očekáváním společnosti, které vycházejí z genderových norem a utváří tak genderovou identitu jedince. V opačném případě musí tyto jedinci čelit různým typům sankcí. Podléhají tak sociální kontrole a jsou mnohdy nuceni přijmout i takové společenské normy a hodnoty, se kterými nemusí souhlasit nebo se v rámci své nenormativní identity nemusí ztotožňovat. Tento případ je možné sledovat v oblasti socializace LGBTQ+ jedinců, kteří v rámci své nenormativní identity, jaká se od genderových stereotypů vzdaluje, mohou čelit určitému tlaku ze strany heteronormativní společnosti. Socializace, potažmo genderová socializace tak pro ně může být často matoucím a nepříjemným procesem.

V rámci této práce budou proto blíže specifikovány vybrané oblasti socializace, ve kterých se mohou LGBTQ+ jedinci potenciálně s různými tlaky ze strany heteronormativní společnosti setkat. Do těchto oblastí patří rodina, vrstevnická skupina a škola.

3.2 Socializace, heteronormativita a rodina jako primární skupina

Psycholožka Marie Vágnerová tvrdí, že jedním z primárních zdrojů socializačních vlivů je rodina. Rodinné soužití představuje komplex rozmanitých, ale také v zásadě stabilních interakcí, které jsou specifickým projevem vztahu mezi rodiči a dětmi. Rodina je též vztahovým rámcem, který nezahrnuje pouze rodiče a děti, ale též sourozence, prarodiče atd. Všichni tyto

rodinní příslušníci jsou součástí významné složky dětského světa a světa dospívajícího jedince (Vágnerová 2012, s. 313).

Především rodiče jsou pro děti emočně velmi důležitou autoritou. Postavení a autority rodičovské role si děti velice cení, protože je jakousi zárukou osobních kvalit a potvrzení jejich jistoty a bezpečí. V úzkém rodinném kruhu jsou důležití také sourozenci, se kterými mají jedinci spojené společné rodinné zázemí. Se sourozencem mají jedinci asymetričtější vztah než s vrstevníky. Děti tak v rámci tohoto typu sociálního učení zakoušejí různé druhy rolí včetně těch genderových, i když v mnoha případech jen na symbolické úrovni (Vágnerová 2012, s. 225-229, s. 313).

Psycholožka Pavlína Janošová popisuje, že jestliže se dítě nechová podle stanovených genderových norem, pak rodič ve většině případů zasahuje. Dítě ale může mít naopak negativní postoj k těmto genderovým normám, protože se s nimi nemusí nebo nechce ztotožňovat, což může být mnohdy realitou LGBTQ+ jedinců. Janošová doporučuje, že důležitá je určitá svoboda dětí a to, aby měly prostor pro vyjádření svých pocitů a prožívání bez ohledu na jejich pohlavní příslušnost. Takováto výchova dále umožní dítěti rozvoj dispozic a ambicí bez ohledu na to, jestli se jedná o dovednosti tradičním způsobem hodnocené jako maskulinní nebo femininní (Janošová 2008, s. 129).

Macek a Lacinová poukazují na to, že LGBTQ+ jedinci jako členové/členky vlastní minoritní skupiny nevyrostají. Nepřebírají tak žádné specifické zkušenosti a neučí se tak v rámci rodiny adaptivnímu chování, včetně ritualizovaných a sociálně instinktivních projevů. Možnost přirozené identifikace, která je v období dětství a dospívání typická pro vývoj osobnosti, jim často zcela chybí, nebo je vyjádřena pouze sporadicky. Často tak tato identifikace vede k pocitům izolace, k sociálnímu vykořenění nebo jiným důsledkům tlaku ze strany heteronormativní společnosti. Z toho důvodu LGBTQ+ jedinci musí v období dospívání projít procesem resocializace, v rámci kterého si dále musí budovat vlastní sebeúctu a sebepojetí. Dále přehodnocují a často si vytváří síť sociálních vztahů, a to i v okruhu těch nejbližších. Proces resocializace jde také ruku v ruce s tzv. coming-outem, což je spojeno s přijmutím vlastní sexuální orientace anebo genderu spolu s následným otevřením se s touto skutečností ostatním (Macek, Lacinová 2012, s. 69-70).

Macek a Lacinová tvrdí, že coming-out je pro dospívajícího jedince zlomovým okamžikem a jedním z nejdůležitějších faktorů, který průběh coming-outu ovlivňuje, je reakce těch nejbližších (Macek, Lacinová 2012, s. 71). Macek a Lacinová dodávají, že zejména reakce rodičů je pro LGBTQ+ jedince stěžejní s tím, že to, jestli bude pozitivní nebo negativní ovlivní jejich další společný vztah. Velmi častá reakce je pocit zmatku, lítosti nebo popření ze strany rodičů s tím, že schopnost konfrontace a smíření se s touto skutečností vyžaduje individuální časové rozmezí. Faktory, které ovlivňují rodičovskou reakci jsou způsob, jakým se informaci dozvědí, věk jedince, úroveň vzdělanosti rodiny, uplatňovaný výchovný styl, náboženství a další (Macek, Lacinová 2012, s. 72).

Jakým způsobem se tlak na dodržování heterosexuálních norem v rámci rodiny, jakožto důležité oblasti socializace projevuje? Jak a v jakých situacích ho LGBTQ+ mládež popisuje? Jakým způsobem vyjednává LGBTQ+ mládež v rámci rodiny vlastní nenormativní identitu?

3.3 Heteronormativita a proces socializace mezi vrstevníky

Vrstevnické skupiny jsou další velmi důležitou oblastí socializace člověka v období dětství a dospívání.

Psycholožka Pavlína Janošová popisuje, že kontakt mezi vrstevníky v dětství ovlivňuje i možnost identifikace s jinými než rodičovskými vzory. Jedná se o stejně staré jedince, kteří se na roli muže nebo ženy teprve připravují, což je mnohdy typickým tématem v dětských hrách. Chlapci se mezi sebou např. podporují v maskulinních zájmech a pokud si tyto zájmy osvojí dobře, je pak větší pravděpodobnost, že budou celou skupinou vrstevníků přijati (Janošová 2009, s. 123).

Janošová popisuje, že ve starším věku jsou si již děti vědomy, že pokud se v souladu s normami jejich chování chovat nebudou, pak budou terčem např. posměchu ze strany druhých. Snaží se proto těmto situacím předcházet (Janošová 2008, s. 133). Zde je zřejmé působení tlaku heteronormativní společnosti. Děti v tomto období poznávají, podle jakých genderových stereotypů se společnost řídí a také to, jaká očekávání do nich o tom, co pokládá za „normální“, vkládá. Podléhají tak určité formě sociální kontroly a uvědomují si, že pokud se podle těchto norem mezi vrstevníky chovat nebudou, budou muset čelit jistým typům sankcí.

Psycholožka Marie Vágnerová uvádí, že v období dospívání dále klesá význam rodičovského vlivu a význam vrstevnické skupiny ještě více roste. Právě ze strany vrstevníků čelí dospívající jedinci nejsilnějšímu tlaku v rámci genderové socializace. Vrstevnická skupina slouží jedinci hlavně jako opora v procesu utváření individuální identity. Jedinci si mohou též dočasně vystačit s definicí, která přísluší dané skupině a osvojit si tzv. skupinovou identitu, která jim pomáhá překonat nejistotu na cestě k vlastní individualitě. Vazba na skupinu snižuje individuální odpovědnost a také zvyšuje pocit sebejistoty a sebevědomí jedinců, kterého by bez ní pravděpodobně nedosáhli. Skupinová identita je tak součástí té individuální, která v tomto období prochází změnami a není tak dostatečně silná. V období dospívání je získat uspokojivou prestiž mezi vrstevníky ještě více důležité než v dětství. Dobrá pozice ve vrstevnické skupině snižuje nejistotu a tím pozitivně ovlivňuje rozvoj sebepojetí. Pro získání takovéto pozice jsou dospívající jedinci ochotni vykonat mnohé. Přizpůsobení se a celková konformita skupinovým normám a hodnotám s sebou přináší odměnu ve formě možnosti definovat sebe sama skupinovou příslušností. V rámci vrstevnické skupiny jsou tak některé nežádoucí způsoby chování tolerovány, ale je zde větší tlak na dodržování jiných a pro danou skupinu podstatných způsobů chování (Vágnerová 2012, s. 423-425).

V rámci vrstevnických skupin dospívajících jedinců lze lehce sledovat, jakým způsobem tlak heteronormativní společnosti spolu s nastavenými genderovými stereotypy působí. Psycholožka Pavlína Janošová popisuje např. situaci blízkosti dívčích kamarádek, která je založena na větší intimitě a je vyjádřena např. i pozdravem s polibky. Podobný způsob chování je u dospívajících chlapců společensky nepřipustný, protože by je vystavil posměchu kvůli domnělé homosexualitě, čehož jsou si též chlapci v tomto věku velice dobře vědomi (Janošová 2008, s. 218-219). Snaha o to, co nejvíce se přiblížit genderovým stereotypům a odsuzovat „jinakost“ je u dospívajících jedinců častou praxí, která se může ukázat v rámci různých důsledků, které s sebou heteronormativita přináší. Tyto důsledky se mohou projevat různými typy sankcí, jako jsou posměšky nebo urážky, ale také ve formě šikany a homofobní šikany.

3.3.1 Šikana a homofobie mezi vrstevníky

Smetáčková a Braun uvádí, že k šikaně dochází v asymetrických vztazích, v rámci kterých má jedna strana psychickou a sociální převahu. I přesto, že jsou si formálně ve skupině všichni rovni, tak má přesto větší moc ten jedinec nebo jedinci, kteří šikanují. Šikana jakožto

opakované a dlouhodobé ubližování jinému člověku nebo skupině osob má za cíl zvětšit vlastní pocit hodnoty těch, kteří šikanují. Důvodem šikany je obecně odlišnost jedince nebo skupiny osob od zbytku skupiny. Podle toho, co většina v dané skupině považuje za důležité charakteristiky člověka pak ostatní lidi třídí a některé z nich vylučuje. Tyto důležité charakteristiky nejsou definovány samotnou skupinou, ale vyskytují se v podobě předsudků a stereotypů v heteronormativní společnosti s tím, že danou skupinu vrstevníků ovlivňují (Smetáčková, Braun 2009, s. 15).

Smetáčková a Braun tvrdí, že tyto předsudky a stereotypy ve společnosti se často týkají sexuality a genderu, kdy je obojí určitým způsobem definováno. Vše, co se od této „normální“ formy odchyluje je tak potenciálním terčem šikany, resp. šikany homofobní, která specificky vylučuje a marginalizuje LGBTQ+ jedince. Společným znakem těchto jedinců bývá jakási odlišnost od tradiční představy o „správných dívkách“ a „správných chlapcích“. Tito/tyto jsou v rámci svého kolektivu obecně ve znevýhodněné a asymetrické pozici, což ustavuje ostatní vrstevníky do početní převahy. Důležité je poznamenat, že i přes tuto „jinakost“ k homofobní šikaně docházet nemusí. Mnoho LGBTQ+ jedinců může mít dokonce i dobré postavení ve svém kolektivu, pokud má skupinou ceněné osobnostní charakteristiky a ve skupině panuje tolerance (Smetáčková, Braun 2009, s. 29).

Jakým způsobem může LGBTQ+ mládež prožívat heteronormativní tlak ze strany svých vrstevníků? Je v rámci peer skupin nutné, aby LGBTQ+ mládež vyjednávala vlastní nenormativní identitu?

3.4 Proces socializace ve škole a heteronormativita prostředí

Oblastí socializace, která s vrstevnickou skupinou jedince velmi úzce souvisí je škola. Psycholožka Marie Vágnerová popisuje, že škola se jako vzdělávací instituce jedinci, a hlavně dítěti, jeví zcela zákonitě jako velmi mocná, dokonce mocnější než rodiče a jejíž rozhodnutí musí respektovat. Ve škole získávají jedinci nové role, které pro nej mohou mít různý osobní význam a mohou být také různě zatěžující nebo uspokojující. Takovými rolami jsou role školáka, žáka a také spolužáka. Škola jako vzdělávací instituce obecně poskytuje jedinci postupnou integraci do společnosti a má svoje hodnoty a normy, které musí školák respektovat. Z toho důvodu je škola důležitým zdrojem socializačních vlivů (Vágnerová 2012, s. 327).

Vágnerová tvrdí, že škola také ve značné míře ovlivňuje rozvoj identity školáka, a to zejména jeho sebehodnocení a sebeúctu spolu s jeho dalšími očekáváními. To, jak se žákovi podaří v rámci této role všechny povinnosti zvládat, se následně promítá do jeho postoje nejen ke škole, ale k celé společnosti. Tato identita může mít též pro každého jedince jiný význam a může ji chápat rozdílným způsobem, tzn. negativně či pozitivně, v závislosti na osobních zkušenostech. To souvisí jak s osobními zkušenostmi v rámci skupiny vrstevníků, tak se zkušenostmi s učiteli jako hlavními autoritami ve školním prostředí (Vágnerová 2012, s.329).

Jedlička, Kořa a Slavík popisují, že je škola obecně prostředím, které musí děti a dospívající jedinci navštěvovat v rámci povinné školní docházky. Slouží jako nástroj sociální integrace pro slučování odlišných povah, stejně jako pro opětovnou diferenciaci vlastních individualit. Má tak jako prostor pro setkávání a sociální styk značný vliv na utváření postojů k jiným lidem. Škole je jako takové připisována ochranná funkce, v rámci které má povinnosti školákovi zajistit bezpečnost a to jak před možnostmi poškození zdraví, tak ale také před týráním nebo šikanou spolu s dalšími sociálně patologickými jevy (Jedlička, Kořa, Slavík, s. 62-63).

Smetáčková a Braun tvrdí, že je jasné, že genderové stereotypy a homofobní předsudky, které jsou v naší společnosti zakořeněné a široce sdílené proniknou i do prostředí školy. Pokud se jim chce škola bránit, tak se o to musí aktivně zasazovat. Tyto stereotypy a předsudky se projevují v různých oblastech školního života. Konkrétně v prostředí žakovských vrstevnických skupin nebo vzájemně mezi učiteli a žáky. Vztahy mezi žáky jsou ovlivňovány několika prvky školního života, které lze rozdělit na formální a neformální kurikulum. V rámci formálního kurikula by žádné genderové stereotypy a homofobní předsudky existovat neměly, protože rámcové vzdělávací programy zdůrazňují respekt vůči všem lidem. V rámci neformálního kurikula, tedy vztahů v žakovských vrstevnických skupinách, vztahů učitelů a žáků nebo celkové atmosféře školy, je pojetí různé a vždy záleží na konkrétním přístupu dané školy. Škola může na jednu stranu předsudky a stereotypy umožňovat, ba dokonce podporovat, nebo jim na stranu druhou může bránit a netolerovat je (Smetáčková 2009, s. 20).

Smetáčková a Braun popisují, že nastavení konkrétní školy je klíčové. Pokud disponuje konkrétní vzdělávací instituce kvalitní sexuální výchovou, která přesahuje svými informacemi i do dalších předmětů, pak je zde šance pro zamezení šíření homofobních předsudků

a genderových stereotypů mezi vrstevníky větší. Čím méně se o této problematice ve školách hovoří, tím spíše budou všechny odchylky od žité heterosexuální normy považovány za „nenormální“. Nedostatek seriózních informací je tak jakýmsi základem pro šíření homofobních myšlenek (Smetáčková, Braun 2009, s. 21).

Jakým způsobem vyvíjí škola heteronormativní tlak směrem k LGBTQ+ mládeži? V jakých situacích tento tlak LGBTQ+ jedinci prožívají? Je škola pro LGBTQ+ mládež bezpečným prostředím, které vyvíjí určitou komunikaci v rámci LGBTQ+ tematiky?

EMPIRICKÁ ČÁST

4 Výzkumný projekt

Tato kapitola se zaměřuje na formulaci výzkumného problému a cíle výzkumu, dále také na charakteristiku výzkumných otázek a metodologii výzkumu. V neposlední řadě se též zaměřuje na představení všech komunikačních partnerů/partnerek v samostatných medailoncích.

4.1 Formulace výzkumného problému

Princip heteronormativity ustavuje heterosexuální jako dominantní a privilegovanou s tím, že tak představuje určitý ideál a vzor společnosti. Jako takový prosazuje „normalitu“, která marginalizuje všechny formy jinakosti, proti kterým se jako ustavená „normalita“ definuje. Tento princip tak prostupuje společnost a utváří společnost heteronormativní.

Heteronormativita hraje ve společnosti stěžejní roli v tom, jakým způsobem probíhá a je současně nastaven proces socializace LGBTQ+ mládeže. V rámci sebeidentifikace, kterou tito jedinci prochází si tak osvojují hodnoty a normy, podle kterých by měli jednat a ve společnosti se projevovat. Ve spojení procesu sebeidentifikace člověka s heteronormativní společností ale nastává problém v tom, že heteronormativní společnost předává jedinci konkrétní hodnoty a normy, které se zpravidla zakládají mimo jiné na určitých genderových a sexuálních stereotypech. S těmito normami, popř. stereotypy ale nemusí být všichni dospívající jedinci v souladu, jako tomu je právě v případě LGBTQ+ mládeže. Tito jedinci se často v průběhu procesu socializace v rámci vlastní sebeidentifikace dostávají s heterosexuálními normami do konfliktu. Tento konflikt se zakládá na tlaku vyvíjený heteronormativní společností vůči LGBTQ+ jedincům, kteří často nedokážou očekávané normy naplnit. V důsledku toho jsou tak nuceni v heteronormativní společnosti nenormativní identitu vyjednávat s pomocí strategií vyjednávání.

V rámci této práce byly vybrány konkrétní oblasti socializace LGBTQ+ lidí, kterými jsou rodina, vrstevníci a škola. Právě tyto oblasti jsou v procesu socializace a období dospívání jedinců stěžejní, protože tvoří převážnou část světa dospívajících jedinců a je tak možné se v rámci těchto tří okolí blíže zaměřit na to, co je hlavním cílem této práce. A sice zjistit, jakým

způsobem subjektivně prožívá LGBTQ+ mládež tlak vyvíjený ze strany heteronormativní společnosti a v jakých situacích tento prožívaný tlak v rámci vybraných oblastí popisuje.

4.2 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka:

Jakým způsobem subjektivně prožívá LGBTQ+ mládež tlak ze strany heteronormativní společnosti?

Vedlejší výzkumná otázka:

V jakých situacích popisuje LGBTQ+ mládež tlak ze strany heteronormativní společnosti?

4.3 Metodologie výzkumu

Pro tento výzkum jsem zvolil kvalitativní výzkumnou strategii. Cílem výzkumu bylo porozumět subjektivnímu prožívání tlaku LGBTQ+ mládeže ze strany heteronormativní společnosti v rámci období dospívání v procesu socializace, resp. socializace genderové a poskytnout tak do této tematiky podrobnější vhled, o což také kvalitativní metoda výzkumu usiluje. V rámci získání velkého počtu informací od malého počtu jedinců tak dosahuje kvalitativní metoda výzkumu hloubkového popisu (Disman 2011, s. 286). Anselm Strauss a Juliet Corbinová upozorňují na důležité vlastnosti, které kvalitativní výzkum doprovází. Tvrdí, že kvalitativní metody se využívají k odhalení a rovněž také k porozumění tomu, co je podstatou jevů, o kterých toho zatím tolik nevíme. Dále jsou kvalitativní metody výzkumu výhodné pro získání detailnějších informací ohledně určitého jevu, které se kvantitativními metodami získávají obtížně (Strauss, Corbinová 1999, s. 11). Ono subjektivní prožívání tlaku heteronormativní společnosti ze strany LGBTQ+ mládeže by tak na základě kvantitativního výzkumu bylo možné zachytit jen velmi omezeně.

Jan Hendl poukazuje na to, že vedle výhod kvalitativní výzkumné strategie je též důležité upozornit na určité nevýhody. Důležitým nedostatkem kvalitativní výzkumné strategie je do jisté míry omezená možnost zobecnění zjištění výzkumu na celou populaci či jiné prostředí (Hendl 2016, s. 52). Z výše uvedeného tak vyplývá, že tento výzkum nemůže poskytovat jakoukoli obecnou platnost a jeho cílem je podat určitým způsobem omezený pohled

na problematiku subjektivního prožívání tlaku LGBTQ+ mládeže vyvíjený ze strany heteronormativní společnosti.

4.3.1 Polostrukturovaný rozhovor

Jako technika pro zjišťování primárních dat byl zvolen polostrukturovaný rozhovor, resp. rozhovor se scénářem nebo návodem. Tento scénář je složen z několika otázek či témat, kterým je nutné se v rámci rozhovoru věnovat. Je důležitý pro to, aby zajistil prodiskutování všech klíčových témat, které jsou pro výzkum důležitá. Scénář také napomáhá k lepší struktuře, která následně ulehčuje porovnání všech provedených rozhovorů. V samotném rozhovoru má díky schématu tazatel i komunikační partner/partnerka možnost volnosti v tom, že může pořadí a způsob formulace otázek přizpůsobovat rozhovoru podle konkrétní situace (Hendl 2016, s. 174). Důležité je upozornit, že se v rámci této práce jednalo o retrospektivní polostrukturované rozhovory a o reflexi vlastního dospívání LGBTQ+ jedinců. Retrospektivně tak reflektovali to, jakým způsobem tlak ze strany heteronormativní společnosti v období svého dospívání prožívali. Je proto možné, že mohla tato skutečnost do jisté míry výpovědi komunikačních partnerů/partnerek ovlivnit, než kdyby byly rozhovory vedeny přímo se současnou LGBTQ+ mládeží

Výzkumným rozhovorům předcházela příprava zmiňovaného scénáře s tím, že byl pečlivě promyšlen celý jeho obsah spolu s formulací a pořadí otevřených otázek. V rámci tvorby tohoto scénáře jsem vycházel z témat, na která bylo poukázáno v odborné literatuře a jaké jsem také využil v teoretické části této práce. Scénáře rozhovorů v rámci výzkumu této práce byly dva. Jeden jsem vytvořil pro rozhovor s komunikačními partnery/partnerkami, kteří byli zapojeni do tohoto výzkumu a druhý pro rozhovor s psychoterapeutem, který měl nabídnout možnost závěrečného doporučení v souvislosti s touto problematikou.

Dílčí otázky jsem v rámci rozhovorů s komunikačními partnery/partnerkami směřoval z počátku na jejich obecné vnímání heteronormativní společnosti spolu s vnímáním jejich vlastní identity. Tyto obecnější otázky dále postupně přecházely v otázky zaměřující se speciálně na tři oblasti socializace, kterým jsem též blíže věnoval pozornost v rámci teoretické části této práce, a sice na rodinu, vrstevníky a školu. V rámci uvedení do každé této části rozhovoru jsem volil otázky jednodušší a odlehčenější, které vždy postupně přecházely v ty složitější. Otevřené otázky v rámci rozhovoru s psychoterapeutem do jisté míry

napodobovaly schéma, které jsem utvořil pro rozhovor s komunikačními partnery/partnerkami s tím, že v tomto rozhovoru jsem kladl důraz na samotný popis praxe psychoterapeuta v rámci poradny „S barvou ven“. Dále jsem rozhovor vedl směrem ke třem výše zmiňovaným oblastem socializace.

Od začátku tvorby obou scénářů pro rozhovor jsem usiloval o to, aby otázky byly srozumitelné a jednoznačné. Důležité je poznamenat, že v rámci rozhovorů často docházelo k volnému přecházení mezi výše zmiňovanými oblastmi socializace s tím, že každý komunikační partner/partnerka spolu s psychoterapeutem tak mezi těmito oblastmi socializace přecházeli různým způsobem a podle svého uvážení volili jejich pořadí v rozhovoru. Kompletní scénář obou rozhovorů je uveden v příloze této práce.

V rámci samotného rozhovoru jsem postupoval podle doporučení Jana Hendla, který poukazuje na to, že je na samotném začátku rozhovoru důležité navodit přátelskou a uvolněnou atmosféru, aby se mohl komunikační partner/partnerka včetně psychoterapeuta cítit jako rovnocenný partner a mohl tak hovořit naprosto otevřeně. Na samotném konci rozhovoru jsem též nechal komunikačním partnerům/partnerkám možnost pro poznamenání důležitých informací, které během rozhovoru nezazněly. V neposlední řadě je dobré též komunikačním partnerům/partnerkám poděkovat za jejich ochotu a čas (Hendl 2016, s. 167).

4.3.2 Výběr výzkumného vzorku

V rámci kvalitativního výzkumu je výběr vzorku účelový a vybírají se tak informačně bohaté případy pro možnost hlubšího studia (Hendl 2016, s. 154). Komunikační partneri/partnerky tak představovali jedince, kteří se identifikovali pomocí konkrétních LGBTQ+ identit. V rámci výběru výzkumného vzorku jsem kladl důraz na jeho různorodost s tím, že této různorodosti se v rámci výzkumu podařilo do jisté míry dosáhnout. Jak budu blíže představovat v medailoncích komunikačních partnerů/partnerek, tak se výzkumný vzorek skládal ze tří gay zástupců, dvou lesbických zástupkyň a jednoho transgender zástupce. Výzkum byl pojat retrospektivně, a z toho důvodu byl také kladen důraz na co nejnižší věk komunikačních partnerů/partnerek, aby bylo docíleno co nejmenšího vlivu této skutečnosti na celý výzkum.

Velikost a různorodost vzorku byly limitovány mými časovými možnostmi spolu s určitými problémy, které výběr výzkumného vzorku obnášel. Přesto se ale v rámci tohoto

výzkumu podařilo získat zajímavé informace, které se opakovaly ve všech rozhovorech s tím, že se tyto informace často shodovaly s informacemi v odborné literatuře využité v teoretické části této práce. Výběr výzkumného vzorku probíhal převážně v rámci mého okolí s tím, že jsem dále využil několik různých kontaktů na komunikační partnery/partnerky na základě jejich doporučení. Proces získávání komunikačních partnerů/partnerek proto nebyl složitý, jelikož o rozhovor v souvislosti s tématem této práce byl ze strany LGBTQ+ zástupců velký zájem. Jediným problémem v rámci výběru vzorku bylo splnění důležitých kritérií. Výběrovým kritériem se mezi několika přihlášenými stala ona výše zmiňovaná různorodost vzorku, kvůli které bylo nutné několik potenciálních komunikačních partnerů/partnerek odmítnout a také věk potenciálního komunikačního partnera/partnerky.

Důležitým účastníkem výzkumu byl rovněž výše zmiňovaný psychoterapeut z poradny „S barvou ven“. V rámci volně přístupných kontaktů na webových stránkách poradny „S barvou ven“ bylo možné psychoterapeuta kontaktovat, a ten s rozhovorem na téma této práce souhlasil.

4.3.3 Charakteristika komunikačních partnerů/partnerek

Komunikačními partnery/partnerkami se pro tento výzkum stalo šest nositelů LGBTQ+ identit spolu s psychoterapeutem, který pracuje v poradně „S barvou ven“. V rámci bližšího seznámení s komunikačními partnery/partnerkami tohoto výzkumu spolu s psychoterapeutem jsem ke každému z nich níže uvedl krátký medailonek. Tento medailonek blíže podle jejich slov popisuje jejich vlastní identitu a další doprovodné informace, které byli pro výzkum důležité. V případě psychoterapeuta, jakožto důležitého komunikačního partnera, jsem blíže představil jeho práci spojenou s poradnou „S barvou ven“. V rámci ochrany osobních dat jsem smazal všechny informace, které by mohly komunikační partnery/partnerky tohoto výzkumu ohrozit. Pro charakteristiku spolu s další analýzou a interpretací dat byl využit pouze pseudonym jedince, příp. jeho věk.

Jana (23 let) sama sebe identifikuje jako ženu a lesbu. Říká ale, že jí toto označení vadí s tím, že když už by si musela mezi těmito označeními vybrat, tak je jí příjemnější výraz „gay“, který je podle jejích slov v anglickém jazyce možný použít slangově v kombinaci s oběma pohlavími. Pochází z malého města na okraji České republiky, kde také vyrůstala a absolvovala střední školu. Nyní studuje vysokou školu v zahraničí. Její rodina je protestantského vyznání

a tvoří ji matka, otec a starší sestra, se kterými také vyrůstala s tím, že Jana okrajově zmiňuje i další členy širší rodiny. V současné době žije již delší dobu se svou přítelkyní.

Eva (23 let) se cítí být ženou s tím, že je bisexuální. Sexuální orientaci ale vnímá spíše jako spektrum a na tomto spektru se podle svých slov nachází blíže ke straně lesbické. Pochází z menšího města v České republice, kde také dokončila střední školu a nyní se věnuje studiu na vysoké škole. V rámci rodiny se Eva zmiňovala převážně o své mladší sestře společně s matkou a otcem, se kterými také vyrůstala. Před nedávnou dobou si našla přítelkyni, se kterou je velmi spokojená.

Michal (31 let) sám sebe vnímá jako gay muže. Pochází z města, které je nedaleko Prahy s tím, že převážnou část svého života studoval v Praze, kde dokončil již druhou vysokou školu. Nyní působí v Praze jako učitel a logoped na jedné základní škole. Michal sice pochází z větší rodiny, ale jeho blízkou rodinu vždy tvořila převážně jeho matka a babička s tím, že vyrůstal také se svým otcem. Již delší dobu nyní žije se svým přítelem.

Pavel (25 let) sám sebe identifikuje jako gay muže s tím, že pro něj bylo podstatné též doplnit, že je živoucí bytostí a má rovněž city. Pavel pochází z města Prahy, kde též vystudoval střední školu s tím, že nyní se věnuje zaměstnání řidiče autobusu. Nemá žádné sourozence a jeho rodinou pro něj byla pouze jeho matka, se kterou vyrůstal. V tuto chvíli žije spokojeně se svým přítelem.

Robert (24 let) bere sám sebe jako gay muže a je takto podle svých slov spokojený. Pochází z většího města v České republice s tím, že většinu života zde také studoval. Střední školu ale studoval v Praze. V současné době pracuje v oblasti lidských zdrojů. Robert pochází z menší rodiny. Má jednu sestru, dvojče s tím, že dále vyrůstal s matkou i otcem. V období jeho dospívání též figuroval bývalý přítel jeho matky. V současné době žije již delší dobu se svým přítelem.

Viktor (22 let) se v rámci rozhovoru svěřil s tím, že je trans muž. Sám se nyní ale identifikuje jako heterosexuální muž. Viktor procházel postupně všemi možnými kategoriemi identity od bisexuála, po lesbu až po trans muže. Pochází z malého města na okraji České republiky, ve kterém nedávno dostudoval střední školu a v současné době také žije. Viktor pochází z pravoslavné rodiny, která se před několika lety přestěhovala do České

republiky z Ruska. V této době stále žije se svou rodinou, kterou tvoří jeho matka, otec a sestra, se kterými vyrůstal. Širší rodina s nimi v České republice nežije.

Psychoterapeut je důležitou součástí tohoto výzkumu, protože poskytuje ojedinělý pohled a umožňuje tak rozšířit perspektivu všech komunikačních partnerů/partnerek v rámci závěrečného doporučení. Vystudoval kombinaci oborů psychologie a biologie s tím, že k práci s lidmi ho motivovaly různé zkušenosti z jeho současného zaměstnání v rámci „Linky bezpečí“, největší krizové linky pro děti v České republice, kterou také několik let vedl. Vedle práce v „Lince bezpečí“ a své soukromé psychoterapeutické praxe se věnuje projektu „S barvou ven“, což je poradna primárně určená pro LGBTQ+ jedince založená na dvou platformách. První je online chatovací poradna, kde poradenství poskytují vyškolení mentoři s tím, že ta druhá představuje skupinové sezení v prostorách poradny, kterou s pomocí svých kolegů tento psychoterapeut vede.

4.3.4 Postup analýzy a interpretace dat

Kvalitativní výzkum je charakteristický induktivní logikou, v rámci které daný výzkumník v první řadě sbírá data, ve kterých následně vyhledává určité pravidelnosti. Na základě těchto pravidelností tak nakonec vytváří konkrétní hypotézy a teorie. Důležitá skutečnost pro kvalitativní strategii výzkumu je ta, že v něm probíhají všechny operace paralelně, tzn. že výzkumník sbírá data a zároveň je také redukuje, analyzuje a interpretuje (Disman 2011, s. 287, 299).

Proces výzkumu této práce začal tím, že byly všechny rozhovory s komunikačními partnery/partnerkami po celou dobu nahrávány. Zvukové nahrávky jsem následně převedl do písemné podoby a vytvořil tzv. doslovné transkripce, jak popisuje Jan Hendl (Hendl 2016, s. 208). Tyto transkripce jsem poté doplnil o různé poznámky a postřehy z rozhovorů, které se zdály být v rámci výzkumných otázek relevantní a byly tak využity ve vlastní analýze a interpretaci dat. V rámci provedeného pilotního rozhovoru jsem rovněž schéma rozhovoru doplnil o důležité doplňující otázky, na které bylo potřeba se též při dotazování zaměřit.

Jako metodu pro analýzu dat jsem v rámci této práce zvolil tzv. otevřené kódování, jaké je charakteristické rozebíráním, porovnáváním, konceptualizací, kategorizací a prozkoumáváním údajů (Strauss, Corbinová 1999, s. 42). Podle popisu otevřeného kódování Anselma Strausse a Juliet Corbinové jsem analýzu započal důsledným přezkoumáváním

doslovných transkripcí, v rámci kterých jsem vyhledával opakující se a výrazné tematické segmenty nebo jevy. Následným postupem, který jsem provedl, byla konceptualizace s tím, že těmto zjištěným tematickým segmentům jsem přidělil konkrétní kódy, které je následně popisovaly. Po porovnávání transkripcí rozhovorů mezi sebou jsem podobné ukazatele označil stejnými kódy a provedl následnou kategorizaci, tzn. seskupování pojmů, které zastupovaly stejný jev. Tyto kategorie následně představovaly abstraktnější kódy vyššího řádu (Strauss, Corbinová 1999, s. 45). Při pojmenovávání kategorií jsem postupoval podle odborné literatury, odborných výzkumů využitých pro porovnání zjištěných informací v analýze dat a také podle výpovědí komunikačních partnerů/partnerek. Celý proces analýzy doslovných transkripcí byl též doprovázen poznámkováním s tím, že tyto poznámky mi následně usnadňovaly zachycení možných souvislostí a provázaností konkrétních skutečností.

4.3.5 Etika společenskovedního výzkumu

Stěžejním pravidlem pro zachování etiky výzkumu je nutnost získání informovaného souhlasu, tzn. že potenciální komunikační partner/partnerka se zúčastní výzkumu jenom tehdy, pokud s ním bude souhlasit (Hendl 2016, s. 155).

Na základě výše uvedeného je důležité poznamenat, že všechny komunikační partneři/partnerky tohoto výzkumu jsem dostatečně obeznámil se záměrem a také průběhem výzkumu s tím, že jsem jim též sdělil, že mohou z výzkumu kdykoli odstoupit. Důležité bylo také zaručení toho, že všechna data, která budou na základě rozhovoru získána, budou anonymizována a také použita výhradně pro účely tohoto výzkumu. Data nebyla poskytována třetím osobám. Veškerá data získaná na základě rozhovorů jsem pečlivě zabezpečil. Všichni komunikační partneři/partnerky byli obeznámeni, že pro účely výzkumu bude rozhovor nahráván s tím, že všichni komunikační partneři/partnerky s tímto také souhlasili.

Důležité je rovněž poznamenat, že získávané informace byly informacemi citlivými. Komunikační partneři/partnerky jsem v důsledku toho obeznámil s tím, že na určité otázky nemusí odpovídat, pokud by jim to nebylo příjemné. V neposlední řadě jsem také v rámci celého rozhovoru kladl důraz na genderovou citlivost, a proto jsem se též vždy před začátkem rozhovoru komunikačních partnerů/partnerek individuálně dotazoval, jaké oslovení je jim příjemné.

5 Analytická část

5.1 Sebeidentifikace LGBTQ+ mládeže

První téma analytické části této práce proti sobě staví dva klíčové jevy, kterými jsou proces sebeidentifikace LGBTQ+ mládeže a konformita vůči heteronormativní společnosti. Konflikt mezi těmito jevy se ukázal být na základě provedených rozhovorů stěžejní. V rámci tohoto konfliktu lze dále blíže specifikovat, jakým konkrétním způsobem prožívá LGBTQ+ mládež tlak vyvíjený ze strany heteronormativní společnosti a také vyvodit některá zjištění, která budou moci být dále v rámci analytické části práce podrobněji popsána.

5.1.1 Společenská očekávání a konformita

V rámci procesu socializace je LGBTQ+ mládež (stejně jako všichni ostatní) heteronormativní společností vedena k tomu, aby spadala do konkrétní heterosexuální škatulky na základě genderových stereotypů a sexuálních norem. Jednání v rámci takto stanovených norem, resp. konformita, je následně také společností očekávána (srov. Nakonečný 2009).

Důležitou skutečností, která z provedených rozhovorů vyplývala je, že genderové a sexuální normy, které heteronormativní společnost očekává, jsou obecně často v rozporu s vlastní identitou LGBTQ+ mládeží. Tito jedinci jsou tak nuceni čelit tlaku, který na ně heteronormativní společnost v rámci očekávané konformity vyvíjí, jak je ukázáno na následujících příkladech.

„Řekla bych, že společnost vyvíjí na LGBTQ+ jedince tlak v tom smyslu, aby zapadal a jakákoliv odlišnost je v ní [sic] potlačována. Tento tlak ale podle mého názoru postupem času klesá. Myslím, že my jsme to měli jednodušší než ti, kteří vyrůstali např. o deset let dříve před námi. V dnešní době je to podle mého názoru uvolněnější, ale vždy záleží na okolí jedince, jestli ho přijímá takového, jaký je, anebo ne.“ (Jana, 23 let)

Dalším příkladem je výpověď Evy.

„Obecně mi vadí tlak té společnosti s tím, že je heteronormativní. Kdykoliv se mě někdo zeptá na partnera, tak automaticky předpokládá, že je to muž nebo že v budoucnu budu s mužem. Nelíbí se mi ta předpojatost, kdy si ostatní myslí, že člověk musí vždy směřovat tímto směrem a pokud ne, tak je hned jiný a společnost na něj kouká jinak. Já to těm lidem kolikrát ani nevyvracím, protože už mě obtěžuje se stále obhajovat.“ (Eva, 23 let)

Jako okrajové zjištění je důležité poznamenat, že s názorem Jany se shodují všichni komunikační partneři/partnerky. Domnívají se, že s postupem času a také s celkovým

nastavením současné doby, je podle jejich slov dospívání pro LGBTQ+ mládež jednodušší, než bylo dříve. Vždy ale podle jejich názoru a také zkušenosti záleží na konkrétním okolí LGBTQ+ jedince a specifické situaci, která je v rámci dospívání klíčová.

Na konkrétních příkladech Jany i Evy je patrné, že určitý tlak v rámci jejich období dospívání existoval. Tento tlak heterosexuálních norem lze též blíže specifikovat na příkladech, které se týkají všech pro tuto práci vybraných oblastí socializace LGBTQ+ mládeže. Na základě toho bylo dále možné výpovědi týkajících se všech těchto oblastí socializace zahrnout do analýzy dat. Těmito oblastmi jsou rodina, vrstevníci a škola, na které se výzkum v rámci rozhovoru převážně zaměřoval.

„Když jsem přišla za rodiči s tím, že jsem zamilovaná do holky, protože jsem měla už potřebu to sdílet, tak mi téměř okamžitě bylo řečeno, že to není normální. Takhle to tam tehdy zaznělo. Sami z toho byli zmatení a stejně, jak jsem musela tuto informaci zpracovávat já, tak ji museli zpracovávat i moji rodiče. Oni byli přece jen vychovávaní v něčem jiném a já mám navíc ještě rodiče o něco starší.“ (Jana, 23 let)

Dalším příkladem je výpověď Pavla.

„Na střední škole, kde jsem to, že jsem gay nikomu neřekl, tak to moji spolužáci svým způsobem poznali. Tady jsem se setkal s negativními reakcemi. Jednalo se o kolektiv kluků, kteří se určitým způsobem projevovali, soupeřili spolu a snažili si něco dokazovat. Já jsem se jim moc nepodobal, a proto na mě začali dorážet. Byl jsem sám, a proto taky snadná oběť.“ (Pavel, 25 let)

Dalším příkladem je výpověď Viktora.

„Na základní škole jsem jak ze strany vrstevníků, tak ze strany učitelů cítil určitý nátlak. Když vedle sebe postavíme holku a kluka, tak každý hned řekne, jaký je mezi nimi rozdíl. Já jsem chtěl tehdy dělat něco úplně jiného, než co se ode mě očekávalo a když jsem se např. vyjadřoval trochu jiným způsobem, než se u dívky předpokládalo, tak to bylo špatně.“ (Viktor, 22 let)

Ve všech výše uvedených příkladech je možné pozorovat to, jakým způsobem bylo ve vybraných oblastech socializace od LGBTQ+ mládeže obecně očekáváno konformní chování, které by se mělo v co největší míře přibližovat heterosexuálním normám. V rámci opačného případu, a sice nekonformního chování, je ve výpovědích komunikačních partnerů/partnerek patrný specifický jev, který se objevoval napříč všemi rozhovory. Tímto jevem bylo celkové odsouzení LGBTQ+ nenormativních identit heteronormativní společností v souvislosti s jejím označením jako něčeho, co se normalitě vzdaluje.

S tímto se setkala ve svém výzkumu i socioložka Mary Anna Robertson. Ta popisuje příběhy LGBTQ+ jedinců, které jejich blízké okolí odsuzuje za porušování povinné heterosexuality a za nenormativní genderové chování. Robertson dále uvádí, že tak může ze strany LGBTQ+ lidí docházet v rámci procesu sebeidentifikace k internalizaci představ takovéto povinné heterosexuality v rámci vlastní sociální kontroly. Na základě heterosexuálních norem tak podle Robertson LGBTQ+ jedinci kontrolují své chování, aby z těchto norem nevybočovali. V rámci této vlastní sociální kontroly si LGBTQ+ mládež postupně uvědomuje to, že kdyby tuto kontrolu neprováděla, tak by z definované normality vybočovala. Na základě toho si tak tito jedinci začínají uvědomovat konflikt mezi vlastní nenormativní identitou a očekávané konformity vůči heteronormativní společnosti. Mary Anna Robertson dodává, že v některých případech tak kvůli vlastní sociální kontrole LGBTQ+ jedince k rozpoznání jinakosti jeho okolí dojít nemuselo (Robertson 2014, s. 390). Tento jev se rovněž v rámci analýzy dat dále projevoval.

V rámci procesu sebeidentifikace jsou tak LGBTQ+ lidé často stavěni před konflikt mezi jimi samými a tím, co očekává heteronormativní společnost. Pro LGBTQ+ mládež z této skutečnosti vyplývají dvě možnosti jejich chování. První je konformita vůči heteronormativní společnosti a určitá snaha z definované normality nevybočovat a druhá je volba nekonformity, resp. cesty žít v souladu se svou nenormativní identitou. To, co tyto dvě možnosti spojuje, je tlak heteronormativní společnosti, který je v obou případech na LGBTQ+ mládež v určité míře vyvíjen, jak bude dále představeno.

S touto skutečností ve svém výzkumu pracuje socioložka Marysol Asencio, která tlak heteronormativní společnosti v rámci konformity a nekonformity blíže popisuje s tím, že poukazuje na to, že nekonformita vůči heteronormativní společnosti s sebou může nést konkrétní důsledky, jakými jsou např. marginalizace, diskriminace nebo homofobie (Asencio 2011, s. 336-350). Tyto a také další konkrétní důsledky související s nekonformitou vůči heteronormativní společnosti se budou následně objevovat v rámci další analýzy dat s tím, že budou, jak se později ukáže, hrát v prožívání tlaku ze strany heteronormativní společnosti LGBTQ+ mládeže důležitou roli.

Z výše uvedeného vyplývá, že tlak heteronormativní společnosti, který je na LGBTQ+ mládež vyvíjen, mohou tito jedinci prožívat už v rámci prvotního uvědomování si vlastní nenormativní identity, která je vždy vymezena vůči „normální“ heterosexuální identitě. Toto uvědomění dále souvisí s volbou možnosti nekonformity a žít tak v souladu s vlastní nenormativní identitou nebo volbou možnosti konformity, v rámci které mohou LGBTQ+ jedinci cítit konflikt mezi touto vlastní identitou a tím, co od něj heteronormativní společnost očekává. Tento konflikt bude v následné analýze dat blíže specifikován.

5.1.2 Procesualita a temporalita sebeidentifikace LGBTQ+ mládeže

Jako jednoznačnou strategii pro tuto část analýzy a interpretace dat jsem zvolil jev procesuality a temporality sebeidentifikace. V rámci tohoto jevu je možné konflikt mezi sebeidentifikací LGBTQ+ mládeže a konformitou vůči heteronormativní společnosti blíže specifikovat. Skrze procesualitu a temporalitu sebeidentifikace LGBTQ+ jedinců, kteří byli zapojeni do výzkumu, se v rámci analýzy objevovali z počátku různé formy konformity. Tato konformita vždy souvisela s tlakem heteronormativní společnosti v závislosti na konkrétním stadiu sebeidentifikace LGBTQ+ jedinců v období jejich dospívání. Pro tuto strategii analýzy dat bylo důležité klíčové zjištění, které vyplývá ze všech rozhovorů. Poukazuje na to, že sebeidentifikace není pro LGBTQ+ mládež mnohdy ukončeným a jednoznačným procesem, který by vždy vedl ke konečnému rozhodnutí o tom, jakou kategorii identity, definovanou heteronormativní společností, tito jedinci obsahují, resp. využívají.

„Na prvním stupni to byly ty první lásky s holkami, psali jsme si i zamilované básničky. Potom na druhém stupni jsem si ale uvědomil, že jsem gay a líbí se mi kluci. Prostě to tak najednou bylo. Tuhle informaci o mě vždy věděli jen ti lidé, kterým jsem se s tím svěřil a měl jsem k nim důvěru. Ostatní to vědět nemuseli.“ (Michal, 31 let)

Na tomto vybraném příkladu lze sledovat, že LGBTQ+ mládež prochází v rámci dospívání určitými změnami v rámci procesu vlastní identifikace. Tento jev, společný pro všechny komunikační partnery/partnerky, je možné označit za procesualitu a temporalitu sebeidentifikace, v rámci které si LGBTQ+ jedinci uvědomují svoji nenormativní identitu a tuto svoji identitu v závislosti na různých aspektech mění, jak bude dále diskutováno.

Socioložka Mary Anna Robertson s jevem týkající se identity LGBTQ+ jedinců ve svém výzkumu pracuje. Dochází k závěru, že identita LGBTQ+ lidí není nutně stálá, ale může se měnit v závislosti na okolí a sociálním kontextu, které mají na vlastní identitu LGBTQ+ jedince

velký vliv. Mladí LGBTQ+ jedinci tak často popisují přechod z různých kategorií identit tam anebo zpět (Robertson 2014, s. 400). Jev procesuality a temporality sebeidentifikace lze na základě provedených rozhovorů využít v rámci popisu specifického konformního chování a dojít tak k důležitým zjištěním, které budou součástí další analýzy a interpretace dat.

„Přijetí“

„U mě to bylo několik fází. Šlo to od bisexuála po lesbu až po trans muže, resp. heterosexuálního muže. To byly všechny stupně, kterými jsem si musel projít. Už když jsem se přiznal se svojí orientací svému okolí, tak to bylo velké „haló“, ale tím, že to šlo takto postupně, tak další fáze už nebyly přijímány s takovým odporem.“ (Viktor, 22 let)

Na příkladu Viktora by se mohlo zdát, že se v rámci jeho transgender nenormativní identity jedná o naprostou nekonformitu, ale ve výsledku je tomu naopak. U Viktora je patrné, že sebeidentifikace je proces, který může mít i větší množství milníků, kterými si také musel on (i jeho blízké okolí) projít. Na tomto příkladu je na první pohled jasně zřetelné množství kategorií identit, do kterých z úhlu pohledu heteronormativní společnosti musel Viktor postupně zapadat. Čelil tak důsledkům, které jeho nekonformní chování doprovázelo, jak bude také v další analýze dat blíže diskutováno. Sám Viktor v rámci této skutečnosti tvrdil, že pokud by tyto kategorie identit neexistovaly, nemusel by čelit takovému tlaku a také důsledkům, jaké prožíval při každém dalším coming-outu. To souvisí s výchozím zjištěním v rámci odsouzení nenormativních identit LGBTQ+ jedinců heteronormativní společností jako něčeho, co se od normality vzdaluje a rovněž s nekonformitou, která s sebou nese určité důsledky (srov. Asencio 2011).

Na Viktorově příkladu se ale ukazuje další důležité zjištění, které poukazuje na specifickou formu konformity. Jeho počáteční nekonformita totiž paradoxně vedla ke konformitě. Stěžejní je zde zmiňovaný jev procesuality a temporality sebeidentifikace. Viktor postupem času v procesu sebeidentifikace došel k další vlastní identitě, a to identitě trans muže, resp. heterosexuálního muže, jak sám popisuje. Na Viktorově příkladu je tak možné sledovat určitou formu zvnitřnělé homonegativity, na základě které se rozhodl queer identitu nevyužívat. V rámci této skutečnosti začala následně Viktorova kategorie identity spolu s jeho tranzicí heteronormativní společnosti vyhovovat, jelikož se i on sám považoval za heterosexuálního muže. LGBTQ+ komunity se Viktor ve své podstatě stranil, což mu naprosto vyhovovalo.

„Patřím sice do LGBTQ+ komunity, ale nepohybuji se v ní. Na situaci LGBTQ+ lidí bych proto změnil všechno a zároveň nic. Neangažuji se v tom, protože žiji mimo oblast LGBTQ+ komunity. Díky zákrokům a svému statusu zapadám mezi ryze heterosexuální společnost lidí, což mi velmi vyhovuje a mám i transgender kamarády, kteří jsou na tom podobně jako já.“ (Viktor, 22 let)

K nekonformnímu chování tak již ve Viktorově případě nedocházelo, a to z důvodu jeho vlastní konformity v podobě. Tuto formu konformity definuje psycholog David Guy Myers jako upřímnou vnitřní konformitu, tedy tzv. „přijetí“, v rámci kterého jedinci nepocitují rozpor se svým vlastním přesvědčením (Myers 2016, s. 171).

„Poslušnost“

„Než jsem poznal svého partnera, tak jsem žil v takové své bublině a nikde jsem to, že jsem gay neventiloval. Nezveřejňoval jsem to ani na sociálních sítích a šlo hlavně o to, že jsem to nikde zveřejňovat nechtěl. Kdykoli se mě někdo zeptal, jestli mám holku, tak jsem rozhovor vždy převedl jinam. Např. jsem řekl, že mám špatnou zkušenost s chozením s holkami ze své třídy. Byl jsem v tu dobu celkem slavný sportovec a ani jsem si nechtěl v tu dobu představit, jak by na mě lidé koukali a co by si říkali, kdybych jim to o sobě prozradil. Byl jsem svým okolím dost svázaný a informaci o své sexualitě jsem si nechal pouze pro sebe.“ (Robert, 24 let)

Na příkladu Roberta je patrné, že v rámci procesuality a temporality sebeidentifikace neměl v důsledku tlaku heterosexuálních norem odvalu k tomu, aby to, že je gay, s ostatními sdílel. Zvolil proto raději možnost konformity, aby mohl těžit ze skupinové identity a pocitu sounáležitosti, který mu v tu dobu heteronormativní společnost poskytovala. Psycholog David Guy Myers označuje tuto formu konformity jako tzv. „poslušnost“, ke které člověk přistupuje z toho důvodu, aby se mu dostalo odměny nebo zabránil trestu ze strany konkrétního okolí nebo skupiny. K poslušnosti dochází na základě jasného příkazu s tím, že může být jedincem silně negativně prožívána v důsledku rozporu mezi jím samým a jeho okolím. Odmítnutí poslušnosti může být okolím vyvíjející tlak přísně sankcionováno (Myers 2016, s. 171-180). Tento tlak k tomu, aby se Robert přizpůsobil heterosexuálním normám byl pro něj v tu dobu a v rámci konkrétního okolí, než poznal svého partnera, natolik silný, že došel k vlastnímu sebezapření. V důsledku toho tak nemusel přímo čelit pro něj nepředstavitelným důsledkům, které s sebou nekonformita vůči heteronormativní společnosti přináší.

Sociální teoretik Michael Warner se o této skutečnosti zmiňuje ve své knize „The trouble with normal“ v souvislosti s tzv. „sexuální hanbou“. Ta jako taková zapřičiňuje určitou regulaci

identity daného jedince formou vlastní sociální kontroly s tím, že když k takovéto regulaci nedojde, může to mít určité důsledky. Tito nekonformní jedinci mohou být určitou formou trestání s tím, že někteří dokonce ve větší míře než ostatní, jako je to v případě LGBTQ+ jedinců. Může docházet ke stigmatizaci těchto jedinců jako deviantních nebo také k ponižování, ublížení na zdraví či dokonce k zabíjení (Warner 1999, s. 2-4). V tomto se sociální teoretik Michael Warner (1999) shoduje se socioložkou Marysol Asencio (2011).

„Vyhovění“

„Mezi lidmi v neznámé společnosti jsem toho názoru, že nemusím ostatním vůbec dávat najevo to, že jsem gay. Beru to tak, že je to moje soukromá a intimní záležitost. Já mezi cizími lidmi dávat najevo to, že mám partnera nepotřebuji. Ve škole to o mě nějakou dobu také nevěděli a nebyl k tomu žádný důvod. Nebylo to podstatné do té doby, dokud jsem si s konkrétními lidmi nevytvořil bližší vztah. Na jednu stranu to pro mě mimo můj okruh přátel a rodiny není podstatná informace a nikomu do toho vlastně nic není a do jisté míry je to taková prevence před nějakými zbytečnými slovními útoky nebo zvláštními pohledy cizí společnosti.“ (Michal, 31 let)

Na tomto příkladu lze pozorovat menší formu konformity, než tomu bylo v případě „poslušnosti“, a tou je „vyhovění“. Psycholog David Guy Myers blíže definuje „vyhovění“ jako vnější nebo tzv. povrchní konformitu s tím, že na rozdíl od „poslušnosti“ není explicitně přikázána, pouze jaksi „visí“ ve vzduchu a je konkrétním okolím přímo či nepřímo vyžadována. Tuto formu konformity provází rovněž vnitřní konflikt přizpůsobujících se jedinců s heteronormativní společností, jako tomu je u „poslušnosti“, ale v mnohem menší míře (Myers 2016, s. 171-176). V rámci vyhovění tak LGBTQ+ jedinci balancují na pomezí mezi vlastní nenormativní identity a s ní souvisejícím nekonformním chováním a vlastního sebezapření spolu s „poslušností“. Toto balancování nebo také vnitřní rozpolcenost jedinců, blíže popisuje sociální teoretik Michael Warner v rámci své knihy „The trouble with normal“ a uvádí, že to pro LGBTQ+ jedince neznamena pouze situaci plnou napětí, ale také strukturující princip a jakýsi zákon jejich existence. Jde o napětí mezi tzv. stigmafilickým světem stigmatizovaných LGBTQ+ lidí a stigmafobickým světem „normálních“, v rámci kterých LGBTQ+ jedinci udržují jakousi rovnováhu (Warner 1999, s. 41-44).

V Michalově výpovědi lze sledovat oproti poslušnosti pouze zmiňované „vyhovění“ heterosexuálním normám ve formě jeho vlastní rozpolcenosti, která se mimo jiné vyznačuje určitou prevencí proti předpokládaným negativním důsledkům, které by s sebou mohla

nekonformita vůči těmto normám přinést. Spolu s prevencí lze u Michala pozorovat i jakousi agentnost, která s sebou nese i specifitější ukazatele procesuality a temporality sebeidentifikace. V rámci této agentnosti se Michal rozhoduje, v jakém prostředí, resp. okolí, je nekonformní chování podle jeho zkušenosti schvalované a bezpečné a v jakém není.

Sociální geograf Michal Pitoňák se zmiňuje v souvislosti s mírou skrývání nenormativní identity, jaká je v rámci určitého sebezapření nastíněná ve všech formách konformity výše, ve své publikaci o menšinovém stresu. V případě konformity vůči tlaku heteronormativní společnosti a prožívání ono sebezapření znamená pro LGBTQ+ jedince rovněž prožívání menšinového stresu z důvodů tzv. vnitřních a do jisté míry i vnějších menšinových stresorů, které ty vnitřní menšinové stresory ovlivňují. Vnitřní menšinové stresory, resp. stresory na individuální úrovni představují jak v rámci konformního, tak nekonformního chování strach z odmítnutí, zvnitřnělou homonegativitu a nutnost určitého vyjednávání stigmatizované identity. Prožívání vnitřních menšinových stresorů je přímo úměrné míře vystavení a prožívání vnějších menšinových stresorů (Pitoňák 2021, s. 99).

Vnější menšinové stresory, které lze přirovnat k výše zmiňovaným důsledkům nekonformity, jaké s sebou toto nekonformní chování přináší, čelí konformní LGBTQ+ mládež v souvislosti s prevencí proti nim pouze nepřímou. Míra vystavení vnějším menšinovým stresorům je u těchto konformních LGBTQ+ jedinců menší než u těch nekonformních. Vnější menšinové stresory přímo ovlivňující menšinové stresory vnitřní budou blíže popsány v rámci další analýzy dat v souvislosti s nekonformitou LGBTQ+ mládeže. Ta těmto vnějším menšinovým stresorům čelila přímo, protože míra vystavení těmto vnějším menšinovým stresorům byla u těchto jedinců v důsledku nekonformity větší.

Výše uvedené formy konformity lze pro další analýzu a interpretaci dat označit také jako „konformní strategie vyjednávání nenormativní identity“ a rovněž je také lze přirovnat ke copingovým strategiím. Psycholožka Marie Vágnerová definuje coping jako aktivity, které slouží ke zvládnutí zátěžových situací. Jedinec v rámci zhodnocení situace, ve které se nachází volí, jestli se v rámci zvládnutí této stresové situace zaměří na určitý cíl, na dosažení pozitivní změny nebo na smíření s tím, co nelze změnit. Preference konkrétních strategií závisí do jisté míry na vrozených dispozicích, ale také na zkušenostech s jejich efektivitou (Vágnerová 2014,

s. 45-46). Tato skutečnost související s preferencí určitých copingových strategií se v další analýze dat více projeví.

Určité copingové strategie LGBTQ+ mládeže využívané proti tlaku heteronormativní společnosti formou vnějších menšinových stresorů popisuje v rámci vlastního výzkumu psycholog Bryce McDavitt a kol. (2008) s tím, že konformní strategie vyjednávání nenormativní identity této práce se s určitými copingovými strategiemi tohoto výzkumu na základě provedených rozhovorů shodovaly. Je proto možné jejich srovnání.

Některé copingové strategie, jaké popisuje psycholog Bryce McDavitt a kol. (2008), a které byly podobné konformním strategiím, se obecně vyznačovaly skrýváním nenormativní identity. To se projevovalo vyhýbáním se tématům ohledně nenormativní identity nebo předstíráním identity normativní, jako tomu bylo výše u „poslušnosti“, ale nečekaně také u „přijetí“. Sám Viktor totiž ve výše uvedeném příkladu konformity podobě přijetí popisuje, že se LGBTQ+ komunity straní a těží z výhod své tranzice, která mu umožňuje lehce do heteronormativní společnosti zapadnout. Svou transgender identitu tak skrýval podobným způsobem a i přesto, že tolik neprožíval vlastní sebezapření, protože byl s heterosexuálními normami ve své podstatě v souladu, tak mu ono „přijetí“ poskytlo úlevu od prožívaného stresu. Podle jeho slov došlo také k úplnému potlačení tlaku heteronormativní společnosti, protože je považován za heterosexuálního muže.

Dále se tyto copingové strategie vyznačovali výše zmiňovaným rozporem mezi stigmafilickým a stigmafobickým prostředím, jako tomu bylo v rámci „vyhovění“ na základě příkladu Michala. Psycholog Bryce McDavitt a kol. (2008) popisuje, že se jednalo o případy, kdy LGBTQ+ jedinci skrývali svou nenormativní identitu v rámci stigmafobického okolí, kterého chtěli být bez ohledu na svoji nenormativní identitu součástí stejně, jako toho stigmafilického.

Z výše uvedeného vyplývá, že LGBTQ+ jedinci v rámci svého dospívání mohou volit určité formy konformního chování. O těchto formách konformity je možné pro další analýzu a interpretaci dat hovořit jako o konformních strategiích vyjednávání nenormativní identity, které budou moci být také v následující analýze dat blíže rozebrány v souvislosti s experimentováním se strategiemi. Bylo zjištěno, že těmito strategiemi byly pro komunikační partnery/partnerky „poslušnost“, „vyhovění“ a „přijetí“. V rámci těchto specifických strategií

konformity tak dochází k různému prožívání tlaku ze strany heteronormativní společnosti, které bylo specifické v závislosti na dvou proměnných, kterými byly okolí a sociální kontext LGBTQ+ jedinců (srov. Robertson 2014). Tyto dva aspekty jeho prožívání a preferenci strategie různě ovlivňují, což bude následně blíže specifikováno v rámci další analýzy dat.

5.1.3 Shrnutí

V rámci téma sebeidentifikace LGBTQ+ mládeže je důležité poukázat na klíčové jevy, které se v této části analýzy a interpretace dat vyskytly. Téma bylo postaveno na konfliktu mezi procesem sebeidentifikace LGBTQ+ mládeže a konformity vůči heteronormativní společnosti. Tento konflikt se ukázal být v rámci analýzy a interpretace dat stěžejním, jelikož poukazuje na výchozí jev, který spojuje všechny provedené rozhovory, a sice heteronormativní společností vymezená jinakost, proti které tato společnost definuje určitou normalitu. Ze všech rozhovorů vyplývá, že v rámci takto definované normality byla u LGBTQ+ mládeže očekávána konformita, resp. byl vůči těmto jedincům vyvíjen tlak k tomu, aby se přizpůsobili heterosexuálním normám. Očekávané konformní chování bylo ale podle výpovědí často v rozporu s vlastní identitou LGBTQ+ jedinců a tito jedinci tak museli být v období dospívání postaveni před volbu konformity nebo nekonformity vůči heteronormativní společnosti. Obě z těchto možností s sebou nesou určitý tlak, který byli komunikační partneři/partnerky nuceni prožívat, jak bude též dále popsáno.

V rámci konformity, které byla věnována v této kapitole hlavní pozornost bylo na základě procesuality a temporality sebeidentifikace LGBTQ+ mládeže zjištěno, že je možné, aby byli tito jedinci konformní vůči heteronormativní společnosti ve třech různých podobách, a sice v podobě „poslušnosti“, „vyhovění“ a „přijetí“. Tyto podoby konformního chování bylo následně možné pro další analýzu dat označit jako konformní strategie vyjednávání nenormativní identity. Dále je bylo též možné srovnat je s některými copingovými strategiemi, které popisuje ve svém výzkumu psycholog Bryce McDavitt a kol. (2008).

Každá z těchto druhů konformity s sebou nese specifické prožívání tlaku. Všechny formy konformity se v rámci provedených rozhovorů vyznačovaly mírou prožívaného sebezapření z důvodu předpokládaných negativních důsledků, které by s sebou jejich nekonformita vůči heteronormativní společnosti mohla přinést. Vedle poslušnosti se ale vyhovění vyznačovalo balancováním mezi stigmafilickým a stigmafobickým světem s tím, že tato skutečnost s sebou

nese prožívání určitého napětí a rozpolcenosti. V rámci této varianty se totiž LGBTQ+ jedinci snaží o rovnováhu mezi těmito dvěma světy, protože chtějí být obou těchto prostředí součástí. V rámci varianty „přijetí“ bylo zjištěno, že tlak ze strany heteronormativní společnosti může ustoupit, a to natolik, že nemusí v takové míře docházet k prožívání vlastního sebezapření, protože je jedinec ve své podstatě s heterosexuálními normami v souladu.

Přesto se ale u všech konformních strategií vyjednávání nenormativní identity projevilo prožívání určitého stresu, a to z důvodů vnitřních menšinových stresorů, které nepřímo ovlivňovaly menšinové stresory vnější. LGBTQ+ jedinci, zapojení do tohoto výzkumu, prožívali všechny formy vnitřních menšinových stresorů, a to jak strach z nepřijetí, tak zvnitřnělou homonegativu a konečně byli také nuceni svou nenormativní identitu vyjednávat, což je poslední z vnitřních menšinových stresorů. Čelili sice vnějším menšinovým stresorům pouze nepřímo, přesto ale tyto vnější menšinové stresory ovlivňovali menšinové stresory vnitřní, které byla konformní LGBTQ+ mládež nucena prožívat.

V následující analýze a interpretaci dat budu věnovat hlavní pozornost opačnému pólu konformity, a sice zmiňované nekonformitě spolu s tím, jak musí LGBTQ+ mládež přímo čelit důsledkům, které s sebou nekonformita přináší. Ve věci existence určitých důsledků souvisejících s nekonformitou LGBTQ+ jedinců vůči heteronormativní společnosti se shodují jak socioložka Marysol Asencio (2011) ve svém výzkumu, tak sociální teoretik Michael Warner (1999) ve své publikaci „The trouble with normal“ s tím, že sociální geograf Michal Pitoňák (2021) propojuje tyto prožívané důsledky nekonformního chování s problematikou menšinového stresu a terminologií s ní spojenou.

5.2 Nekonformita a strategie vyjednávání nenormativní identity

Druhé téma analytické části této práce přímo navazuje na téma předchozí. Věnuje se bližší specifikaci nekonformity LGBTQ+ mládeže vůči heteronormativní společnosti a sleduje důsledky, které s sebou nekonformní chování LGBTQ+ jedinců v období jejich dospívání přinášelo.

Toto téma přímo navazuje na téma sebeidentifikace LGBTQ+ mládeže, její procesualitu a časovost. K nekonformitě u LGBTQ+ jedinců, zapojených do tohoto výzkumu, došlo v určité fázi sebeidentifikace. Identifikovali se tak veřejně s identitou, která je heteronormativní

společností definována jako nenormativní. V důsledku toho pak prožívali specifický tlak související s nekonformním chováním queer dospívajících. Oproti nequeer dospívajícím tak prožívali tlak v podobě vnějších menšinových stresorů, které blíže specifikuji v následující analýze dat.

V této kapitole bude věnována hlavní pozornost specifikaci subjektivního prožívání tlaku nekonformní LGBTQ+ mládeže ze strany heteronormativní společnosti. Konkrétně pomocí rozdílných nekonformních strategií vyjednávání nenormativní identity. Předtím, než ale přiblížím tyto nekonformní strategie vyjednávání spolu se specifickým prožíváním tlaku, tak bude věnována pozornost důsledkům nekonformity vůči heteronormativní společnosti, kterým čelila nekonformní LGBTQ+ mládež již přímo. Následně pak budou moci být tyto nekonformní strategie vyjednávání nenormativní identity představeny.

5.2.1 Důsledky nekonformního chování aneb vnější menšinové stresory

Nekonformní chování LGBTQ+ jedinců vůči heteronormativní společnosti s sebou přináší určité důsledky (srov. Asencio 2014; Warner 1999). Sociální geograf Michal Pitoňák diskutuje menšinový stres a rozděluje důsledky, související s nekonformitou a do jisté míry i s konformitou, do třech dílčích skupin. Obecně je dále označuje jako vnější a vnitřní menšinové stresory (Pitoňák 2021, s. 99). Vnitřní menšinové stresory, a sice stresory na individuální úrovni v podobě strachu z odmítnutí, zvnitřnělé homonegativity a nutnosti vyjednávání stigmatizované identity, pociťují hlavně nekonformní LGBTQ+ jedinci, jelikož je u nich míra vystavení vnějším menšinovým stresorům větší. V rámci vnějších menšinových stresorů se na jedné straně jedná o interpersonální stresory, zahrnující např. šikanu nebo obtěžování atp., a na straně druhé zase o systémové či strukturální stresory, které zahrnují např. stigmatizaci, diskriminaci nebo např. chybějící legislativu (Pitoňák 2021, s. 99). Michal Pitoňák popisuje velké množství vnějších menšinových stresorů, které prožívání tlaku ze strany heteronormativní společnosti LGBTQ+ mládeže ovlivňují. V této práci věnuji pozornost těm vnějším menšinovým stresorům, které se objevovaly v rozhovorech.

Stigmatizace

„Dost se mi nelíbí, jak to lidé vnímají, když zjistí, že jsem gay. Vždy vidím ty jejich reakce, jako by to, že jsem gay, bylo něco hrozně zvláštního. V důsledku toho s tebou pak lidé jednají jinak. Zajímavé je to, že předtím se mnou tito lidé komunikovali normálně,

ale jakmile jsem jim řekl, že jsem gay, tak se jejich přístup změnil a komunikovali se mnou tak nějak opatrněji.“ (Robert, 24 let)

Dalším příkladem je výpověď Jany.

„Když jsem byla na gymplu a stála na chodbě se svojí holkou, tak jsem jí dala takovou obyčejnou pusu. V tu chvíli k nám přišla ředitelka a řekla ať to neděláme. V tu dobu už to o mě věděla celá škola a předpokládám, že i ona. Bylo to velmi nepříjemné. Vůbec nevím, co je špatného na tom, když člověk obejmě někoho, s kým chodí a kdo je jeho opora. Navíc ostatní ‚hetero‘ páry jí v tomto směru nevadili. Přišla jsem si, jak kdybych dělala nějaké nevhodné věci.“ (Jana, 23 let)

Yulliia Matviiko a Mariana Shkoliar se ve svém výzkumu stigmatizací LGBTQ+ jedinců více zabývaly a došly k závěru, že tato stigmatizace se vyznačuje především nerovností mezi LGBTQ+ jedinci a jedinci naplňujícími heterosexuální normy. Jedná se tak o hierarchický vztah, který koreluje s diskriminací ve formě např. utiskování nebo omezování LGBTQ+ jedinců. Zajímavým zjištěním tohoto výzkumu byla skutečnost, že sami LGBTQ+ jedinci o sobě uvažují jako o stigmatizované skupině a popisují to jako takové výchozí nastavení společnosti (Matviiko, Shkoliar 2019, s. 4). Toto zjištění se rovněž bude objevovat v rámci výpovědí komunikačních partnerů/partnerek v další analýze dat.

Homofobie

„Ve městě, když jsme šli s partnerem za ruku s tím, že když jsme šli okolo nějakých cizích lidí, tak na nás pokřikovali něco jako: ‚Buzíci!‘ a podobné věci.“ (Michal, 31 let)

Dalším příkladem je výpověď Evy.

„Ve škole jsem byla takovou pochodní, která v podstatě homosexualitu propagovala, takže jsem si dost často všimala určitých homofobních reakcí, když k tomu měli lidi okolo příležitost, např. když jsem si v šatnách dala se svojí holkou pusu, tak se okolo mě ozývaly reakce typu: ‚Jé hele, lesby!‘ a podobné hlášky. Někteří lidé se mnou ve škole také nechtěli být např. ve skupině na tělocviku, což mě dost mrzelo.“ (Eva, 23 let)

Socioložka Elizabeth McDermott a kol. popisuje homofobii v rámci svého výzkumu z pohledu LGBTQ+ jedinců v období dospívání. Dochází k závěrům, že homofobie je těmito jedinci vnímána jako určitý trest za přestupek heterosexuálních norem. Tento trest dále jedinci popisovali jako verbální týrání, izolaci nebo fyzický či slovní útok z důvodů jiné než heterosexuální orientace (McDermott a kol. 2008, s. 821).

Transfobie

„Ukazovali si fotky mého dřívějšího já a začali je ve třídě komentovat. Dokonce říkali úplně novým lidem, jaké jsem měl vlasy, jak jsem se jmenoval atp.“ (Viktor, 22 let)

Transfobii se zabývá blíže ve svém výzkumu psychologka Valerie A. Earnshaw a kol. s tím, že tuto transfobii ve výstupu výzkumu blíže specifikuje. V rámci transfobie směřované vůči transgender dospívajícím jedincům bylo více než u případů homofobie proti těmto jedincům vystupováno s explicitnějším zaměřením na genderovou identitu a také s extrémnějším fyzickým útokem. Transgender jedinci v tomto výzkumu popisovali převážně jejich označování dřívějším jménem, které používali před tranzicí a také fyzické sexuální napadání (Earnshaw a kol. 2020, s. 287-288).

Marginalizace

„Chtěl jsem, aby mě tehdy brali takového, jaký jsem, ale kvůli tomu, že jsem byl jiný v tom smyslu, že jsem gay, tak jsem byl ze svého kolektivu vyčleňován a neměl jsem moc možností se zapojit.“ (Pavel, 25 let)

Socioložka Mary Anna Robertson se ve výstupu svého výzkumu o marginalizaci, jakožto o určitém vyloučení, zmiňuje. Poukazuje na výpovědi LGBTQ+ mládeže, ze kterých vycházelo, že k vylučování ze společnosti, resp. marginalizaci docházelo kvůli kromě klasického nedodržování povinné heterosexuality také z důvodů, které nebyly těmto jedincům zcela jasné. LGBTQ+ jedinci se domnívali, že je to zkrátka proto, že jsou divní nebo zvláštní (Robertson 2014, s. 392).

Šikana

„Vždy, když byla ve škole přestávka, tak tak byl takový jeden iniciátor, který mě šikanoval a dokázal proti mně strhnout větší skupinu kluků. Jednalo se o homofobní náarážky, napadání a blbé poznámky.“ (Pavel, 25 let)

Se šikanou LGBTQ+ mládeže se blíže ve svém výzkumu setkává psychologka Valerie A. Earnshaw a kol. s tím, že ve výstupu tohoto výzkumu popisuje, jakým způsobem může šikana LGBTQ+ jedinců probíhat. V rámci svého výzkumu se setkala Earnshaw a kol. s pravidelnými urážlivými nadávkami, výhrůzkami, zneužíváním daných osob a napadáním s tím, že participující LGBTQ+ mládež většinou popisovala, že nevěděla, jak situaci řešit. Docházelo tak k tomu, že se snažili šikaně různými způsoby vyhýbat (Earnshaw a kol. 2020, s. 287-288).

V rámci této kontextualizace vnějších menšinových stresorů, resp. důsledků, které s sebou nese nekonformita, jsem chtěl blíže popsat ty vnější menšinové stresory, které se nejvýrazněji objevovaly napříč výzkumnými rozhovory. V následujících kapitolách tak ukazují, s jakými konkrétními vnějšími menšinovými stresory se LGBTQ+ jedinci zapojení do tohoto výzkumu potýkali a mnohdy také, jak tyto vnější menšinové stresory ovlivňovaly přímo výše zmiňované menšinové stresory vnitřní. Každý z komunikačních partnerů/partnerek popsal minimálně jednu takovou zkušenost. To, jakým způsobem každý z komunikačních partnerů/partnerek tento tlak na základě výše popsaných vnějších menšinových stresorů přímo prožíval, bude popsáno v rámci nekonformních strategií vyjednávání. Pomocí těchto strategií LGBTQ+ mládež těmto vnějším menšinovým stresorům přímo čelila a snažila se situace spojené s těmito vnějšími menšinovými stresory zvládnout.

5.2.2 Nekonformní strategie vyjednávání LGBTQ+ mládeže

Oproti konformním strategiím vyjednávání nenormativní identity, pomocí kterých čelila LGBTQ+ mládež důsledkům pouze nepřímě, jsou nekonformní strategie těmi, pomocí kterých čelila LGBTQ+ mládež těmto důsledkům již přímo. Větší míra vystavení a prožívání těchto vnějších menšinových stresorů tak více ovlivňuje prožívání vnitřních menšinových stresorů, jak bylo již výše popsáno. V rámci nutnosti přímo čelit důsledkům, které souvisejí s nekonformitou LGBTQ+ mládeže, volili tito jedinci různé nekonformní strategie vyjednávání vlastní nenormativní identity.

Nekonformní strategie vyjednávání, pomocí kterých komunikační partneři/partnerky přímo čelili v rámci svého dospívání tlaku heteronormativní společnosti, se opět dají blíže přirovnat ke copingovým strategiím. Určité copingové strategie LGBTQ+ mládeže, podobné nekonformním strategiím vyjednávání nenormativní identity, popisuje v rámci vlastního výzkumu psycholog Bryce McDavitt a kol. (2008). Zjištěné nekonformní strategie vyjednávání nenormativní identity této práce se s těmito určitými copingovými strategiemi na základě provedených rozhovorů, stejně jako ty konformní, shodovaly a bude tak též možné jejich porovnání.

„Únik“

První nekonformní strategií vyjednávání nenormativní identity, která se v rámci provedených rozhovorů ukázala, jsem pojmenoval strategií „úniku“. Pro nekonformní

LGBTQ+ jedince bylo v období jejich dospívání využití této strategie klíčové ze dvou důvodů. Za prvé jim pomáhala předejít vnějším menšinovým stresorům, resp. negativním důsledkům nekonformního chování. Za druhé, představovala určitou reakci na vnější menšinové stresory a z konkrétní stresové situace jim pomáhala uniknout. V rámci obou případů jde o strategii, která na základě úniku zmírňuje stres související s určitými vnějšími menšinovými stresory.

„Na střední škole jsem měl problém ze strany klučičího kolektivu. Vybavuji si takovou situaci, kdy ke mně přišel ten, co je všechny vedl a inicioval všechny proti mně, protože jsem gay. Urážel mě a postupně se k němu přidávali i ostatní. Začali mě pošťuchovat a různě do mě strkat. Nevěděl jsem, jak tu situaci vyřešit, byl jsem sám a měl jsem strach, a tak jsem se rychle vymanil z toho jejich kroužku a běžel pryč. Takhle situace se několikrát opakovala. Vedlo to k tomu, že jsem do té školy přestal chodit a následně jsem školu změnil.“ (Pavel, 25 let)

Na příkladu Pavla lze pozorovat jak reaktivní, tak preventivní strategii „úniku“, kterou volil proto, aby zmírnil prožívaný stres z šikany, která pramenila z určité stigmatizace jeho nenormativní identity (srov. Earnshaw a kol. 2020). Z výpovědi o tom, že na tuto situaci byl Pavel sám lze uvažovat také o jeho marginalizaci z třídního kolektivu jako o dalším vnějším menšinovém stresoru, který Pavel prožíval. Mimo vnější menšinové stresory zde Pavel přímo popisuje i menšinový stresor vnitřní ve formě strachu pramenícího z nepřijetí, který tato situace vyvolala. Dalším příkladem je výpověď Viktora.

„Někdy si mysleli, že jsou strašně vtipní, když se mě vyptávali na nepříjemné otázky související s mojí tranzicí a často si tak ze mě dělali srandu. Často si mě také fotili a dávali to na veřejné sítě což opravdu nebylo příjemné. Když je člověk na škole jediný takový, tak se z něj stane atrakce. Proto jsem pak do školy přestal chodit a kvůli tomu ji ani nedokončil.“ (Viktor, 22 let)

U Viktora je patrná, stejně jako u Pavla, jak reaktivní, tak preventivní strategie „úniku“. Viktor tuto strategii zvolil z důvodu prožívání vnějšího menšinového stresoru v podobě transfobie. Ta se z velké části podobá charakteristice ve výše zmíněném výzkumu psycholožky Valerie A. Earnshaw a kol. (2020) v rámci tématu transfobie, jelikož se i zde ukazují explicitní narážky na genderovou identitu Viktora, v tomto případě ve formě nepříjemných otázek a poukazování na Viktorovu „jinakost“. Vedle transfobie je zde patrná šikana LGBTQ+ jedinců (srov. Earnshaw a kol. 2020), kterou Viktor v rámci těchto situací prožíval v souvislosti se zneužíváním jeho fotek na sociálních sítích.

Tato nekonformní strategie vyjednávání se velmi podobá copingové strategii LGBTQ+ mládeže, se kterou pracuje ve svém výzkumu psycholog Bryce McDavitt a kol. s tím, že v tomto výzkumu byla pojmenována jako strategie „nastavení vlastních hranic“. V této strategii se LGBTQ+ jedinci v období dospívání snaží aktivně vyhýbat na základě vlastní zkušenosti heterosexistickým jedincům a vymýšlí různá opatření k tomu, aby se nemusel s těmito jedinci setkávat (McDavitt a kol. 2008, s. 363-364).

„Odmítnutí reakce“

Druhou nekonformní strategií jsem nazval strategií „odmítnutí reakce“. Tuto strategii volili nekonformní LGBTQ+ jedinci v období jejich dospívání v situacích, kdy čelili určitým vnějším menšinovým stresorům. V rámci této vybrané strategie usoudili, že pro to, aby danou situaci, ve které se s vnějším menšinovým stresorem potýkali, zvládli, tak bude lepší na tento vnější menšinový stresor nereagovat.

„Když si mamka našla nového přítele, tak ten měl občas určité narážky. Bylo mi to dost nepříjemné. Zkrátka za mnou několikrát nečekaně přišel, např. při nějaké události a řekl: ‚Já to o tobě vím ty buziku a ve chvíli, kdy začneš dělat problémy, tak to o tobě všude začnu říkat.‘ V ten moment jsem si řekl, že to není člověk a jenom jsem na něj koukal. Měl jsem strach vůbec něco říct. (Robert, 24)

Na případě Roberta lze výše zmiňovanou strategii „odmítnutí reakce“ pozorovat jako odpověď na stigmatizaci (srov. Matviiko, Shkoliar 2019) a homofobní urážky (srov. McDermott a kol. 2008). Homofobní urážky mají nastolit a potvrdit mocenskou hierarchii, kterou (bývalý) přítel Robertovy matky nad Robertem pociťoval. I v tomto případě je patrný vliv vnějšího menšinového stresoru na ten vnitřní, kterým je opět strach pramenící z nepřijetí. Dalším příkladem je výpověď Evy.

„Většinou na to, že mám jinou orientaci, zareagoval negativně někdo, koho jsem vůbec neznala. Pocházím z poměrně malého města a když jsem šla např. se svojí holkou za ruku, tak jsem se setkávala s negativními reakcemi v podobě pokřikování atp. Na těch lidech mi doopravdy nezáleželo, a tak jsem to ignorovala a s přítelkyní jsme šly dál.“ (Eva, 23 let)

V případě Evy došlo k volbě strategie „odmítnutí reakce“ v souvislosti s vnějším menšinovým stresorem ve formě homofobie, jakému v této situaci se svou přítelkyní čelila. Homofobii, jak ji ve svém výzkumu popsala Elizabeth McDermott a kol. (2008) je též možné

k homofobii, kterou prožívala Eva přirovnat s tím, že se zde shodují v popisovaném slovním útoku.

Strategie „odmítnutí reakce“ se velmi podobá další z copingových strategií, kterou popisuje psycholog Bryce McDavitt a kol. v rámci vlastního výzkumu. Zde je podobným způsobem popisována strategie, kterou McDavitt a kol. pojmenoval jako strategii „ignorace provokací“. Tuto strategii volili LGBTQ+ jedinci z toho důvodu, aby pomocí nereaktivnosti nepříjemnou situaci přečkali, zvládli a rovněž předešli další konfrontaci, která by mohla v rámci volby jiné strategie nastat (McDavitt a kol. 2008, s. 368).

„Edukace“

Třetí nekonformní strategii vyjednávání nenormativní identity, kterou komunikační partneři/partnerky v období dospívání volili, jsem pojmenoval jako strategii „edukace“. Tato strategie byla volena též z důvodů zmírnění vnějších menšinových stresorů, a to na základě edukace konkrétních jedinců v rámci jejich okolí a vedle tohoto zmírnění tak docílit potenciální změny postoje dané osoby nebo skupiny v souvislosti se stigmatizací LGBTQ+ jedinců.

„Moje rodina to, že jsem lesba přijala z mého okolí asi nejhůř. Přece jen moji rodiče vyrůstali v jiné době a mají na tohle jiný názor. Dřív to prostě nebylo nic normálního. Pro mě to ale dost znamenalo a chtěla jsem, aby to chápali a přijali mě takovou já jsem. Často jsem o tom s nimi diskutovala a snažila jsem se je pomocí faktů dozvědět a vysvětlit jim tak, že vlastně o nic nejde a jsem to pořád já.“ (Jana, 23 let)

Na příkladu Jany lze pozorovat strategii „edukace“, která je směřována proti vnějšímu menšinovému stresoru ve formě stigmatizace (srov. Matviiko, Shkoliar 2019). Jana popisuje, že v důsledku toho, že její rodiče vyrůstali v jiné době, kdy byly LGBTQ+ identity silně stigmatizovány, je pro ně stigmatizace těchto identit a také jejich nepřijetí normální. Janiny rodiče jsou navíc protestantského vyznání, což mělo podle jejích slov na tuto stigmatizaci vliv také. Tato skutečnost bude důležitá v následující analýze dat. Dalším příkladem je výpověď Viktora.

„Jakmile se mě na otázku ohledně mojí tranzice zeptal někdo, na kom mi záleželo, tak jsem mu svoji situaci vysvětlil. Bylo pro mě důležité, aby to, jak to mám vědět ode mě, a aby neměl informace od lidí, kteří mě na základě mojí identity odsuzovali.“ (Viktor, 22 let)

V rámci Viktorovi velmi podobné výpovědi, je volba strategie „edukace“ volena též proti vnějšímu menšinovému stresoru v podobě stigmatizace s tím, že to, co tyto dva příklady propojuje je blízkost okolí, v rámci kterého je tato strategie volena. Objevuje důležitý aspekt okolí, kterým je blízkost a která má na volbu strategie vyjednávání vliv.

Strategie „edukace“ je též velmi podobná jedné z copingových strategií LGBTQ+ mládeže, které využívá ve svém výzkumu psycholog Bryce McDavitt a kol. s tím, že ji zde rovněž nazývá strategií „edukace“. V rámci této strategie dále popisuje, že LGBTQ+ mládež se pomocí strategie „edukace“ snažila vzdělávat blízké osoby za účelem snížení intenzity stigmatizace a diskriminace, kterou zažívala (McDavitt a kol. 2008, s. 367).

„Vyhledání podpory“

Čtvrtou nekonformní strategii vyjednávání nenormativní identity, která se na základě provedených rozhovorů projevila, jsem pojmenoval jako strategii „vyhledání podpory“. Tato nekonformní strategie vyjednávání byla, stejně jako předchozí, volena na základě působení vnějších menšinových stresorů. V rámci analýzy dat této strategie bylo zjištěno, že byla využívána proti všem výše uvedeným menšinovým stresorům, a sice stigmatizaci, homofobii, transfobii, marginalizaci a také šikaně, jak bude v následujících strukturovanějších výpovědích komunikačních partnerů/partnerek nastíněno.

Marginalizace:

„V období dopívání jsem si musel veškeré informace zjišťovat sám, jelikož jsem na to také byl sám, a kvůli tomu jsem také aktivně vyhledával lidi, co to mají podobně jako já. Takové lidi jsem našel, protože jsem po základce nastoupil na střední do Prahy, kde jsem zjistil, že je nás opravdu hodně. Povědomí o LGBTQ+ komunitě a možnosti být její součástí mi v té samotě opravdu pomohlo.“ (Michal, 31 let)

Dalším příkladem je výpověď Jany.

„Když jsem dospívala, tak jsem nikoho takového, jako jsem byla já, okolo sebe neměla. Když jsem dospívala já, tak v té době frčely online seznamovací sítě jako třeba stránka iGirls atp., na kterých jsem zjistila, že v tom nejsem sama a že jsou holky, co to mají podobně jako já. Mohla jsem se tam zeptat na cokoli a zjistit si určité informace, které jsem jinak neměla moc možnost získat.“ (Jana, 23 let)

Šikana a homofobie:

„Kvůli šikaně a homofobii na střední škole jsem potom, co jsem se dohodnul s výchovnou poradkyní a školní psycholožkou, docházel dvakrát týdně k externí psycholožce, a to po

dobu jednoho měsíce. Situaci jsem s ní několikrát probíral a po několika sezeních se mi dost ulevilo.“ (Pavel, 25)

Transfobie a stigmatizace:

„V rámci toho, jak jsem na střední škole zažíval situace, ve kterých se mi kvůli mojí tranzici posmívali a doráželi na mě jako na někoho nenormálního, jsem se obrátil na zástupce ředitele. Měl jsem v něm důvěru a byl jsem mu velmi vděčný za jeho pozitivní přístup a za to, jak mi pomohl. Dokonce mi vystavil falešný průkaz s mým novým jménem, které jsem v té době ani oficiálně neměl. Všem mým spolužákům také řekl, že to mám teď takhle, že mám nové jméno, a že mě mají brát jako kluka s tím, že je to naprosto normální. Tento pozitivní přístup mi tak pobyt ve škole doopravdy usnadnil.“ (Viktor, 22 let)

Na všech výše uvedených příkladech je možné sledovat situace, v rámci kterých dospívající LGBTQ+ jedinci zapojení do výzkumu volili strategii „vyhledání podpory“, aby byli schopní zvládnout tlak vnějších menšinových stresorů, kterým museli čelit. Na příkladech marginalizace, jako vnějšího menšinového stresoru, který prožíval Michal a Jana je zajímavé, že zde tato marginalizace souvisela s celkovým pocitem vyloučení z většinové společnosti, a ne z konkrétního kolektivu, jak bylo popsáno např. v rámci strategie „úniku“ na výpovědi Pavla.

Psycholog Bryce McDavitt a kol. ve svém výzkumu poukazuje na několik podobných copingových strategií, které souvisí s vyhledáním určité podpory. Touto podporou se shodně s výzkumem této práce stala LGBTQ+ komunita, resp. někdo kdo byl s LGBTQ+ jedincem vyhledávajícím podporu v podobné situaci. Podporu vyhledávali tito jedinci jak osobně, tak přes internet. Touto podporou byly také stejně jako ve výzkumu této práce osoby, ke kterým měl LGBTQ+ jedinec čelící konkrétnímu menšinovému stresoru důvěru (McDavitt a kol. 2008, s. 360-363).

V rámci specifikace nekonformních strategií vyjednávání nenormativní identity LGBTQ+ jedinců, kteří byli zapojeni do výzkumu, v období jejich dospívání bylo zjištěno, že tito jedinci volili dohromady čtyři nekonformní strategie vyjednávání, pomocí kterých vlastní nenormativní identitu vyjednávali. Konkrétně byly tyto strategie pojmenovány jako strategie „úniku“, strategie „odmítnutí reakce“, strategie „edukace“ a v neposlední řadě strategie „vyhledání podpory“. Pomocí těchto nekonformních strategií tak mohli LGBTQ+ jedinci čelit a také zvládnout situace, v rámci kterých na ně byl heteronormativní společnosti vyvíjen tlak ve formě přímého působení vnějších menšinových stresorů.

5.2.3 Shrnutí

Druhé téma s názvem nekonformita a strategie vyjednávání nenormativní identity bylo koncipováno na základě předchozího zjištění, že nekonformita LGBTQ+ jedinců v období jejich dospívání s sebou nese určité důsledky. Sociální geograf Michal Pitoňák používá ve spojení s těmito důsledky, které souvisí s jím popisovanou stigmatizovanou identitou LGBTQ+ jedinců, označení vnější menšinové stresory (Pitoňák 2021, s. 99). Tyto vnější menšinové stresory byly pomocí kontextualizace výpovědí komunikačních partnerů/partnerek a výzkumů, zabývajících se touto problematikou, blíže specifikovány. Následně tak bylo možné porovnání těchto stresorů v rámci popisu nekonformních strategií vyjednávání. Tyto strategie byla LGBTQ+ mládež nucena volit v případě, že se v rámci procesuality a temporality sebeidentifikace veřejně identifikovala s vlastní nenormativní identitou. Na základě těchto nekonformních strategií vyjednávání nenormativní identity tak bylo blíže specifikováno, jakým dalším možným způsobem subjektivně prožívá LGBTQ+ mládež tlak ze strany heteronormativní společnosti.

V rámci analýzy a interpretace dat bylo možné popsat čtyři různé nekonformní strategie vyjednávání, mezi kterými LGBTQ+ jedinci, zapojení do tohoto výzkumu v období dospívání, volili. V souvislosti s vnitřními menšinovými stresory, které prožívali konformní i nekonformní jedinci podobným způsobem je zde důležité znovu zmínit skutečnost, že míra prožívání těchto vnitřních menšinových stresorů je přímo úměrná přímému vystavení a prožívání menšinových stresorů vnějších. V rámci čtyř popsaných nekonformních strategií vyjednávání možné pozorovat, že vedle konformních LGBTQ+ jedinců prožívají ti nekonformní větší míru stresu související s přímým vystavením a také prožíváním vnějších menšinových stresorů. V důsledku své nekonformity tak LGBTQ+ jedinci přímo prožívali jejich slovy popisovanou stigmatizaci, homofobii, transfobii, marginalizaci a šikanu. Důležitým zjištěním na základě analýzy dat bylo potvrzení vlivu vnějších menšinových stresorů na ty vnitřní v souvislosti s větší mírou vystavení nekonformních LGBTQ+ jedinců těmto vnějším menšinovým stresorům. V několika případech byl také explicitně popsán vnitřní menšinový stresor ve formě strachu z nepřijetí.

Dále je klíčové poukázat na zjištění proměnlivosti využívání strategií vyjednávání nenormativní identity. Podle slov komunikačních partnerů/partnerek se totiž stávalo, že v období svého dospívání volili někdy i více než jednu strategii vyjednávání, což vždy podle

výše uvedeného záleželo na dvou proměnných. A sice na druhu vnějšího menšinového stresoru a také na konkrétních aspektech okolí proti kterému tuto strategii vyjednávání nekonformní LGBTQ+ jedinci volili. Psycholog Bryce McDavitt a kol. se v rámci svého výzkumu s několikanásobnou volbou strategií, která byla v této práci zjištěna, setkává. Popisuje, že toto experimentování může být též zapříčiněno nefunkčností některých ze strategií na základě vlastní zkušenosti (McDavitt a kol. 2008, s. 372-373).

Toto zjištění opět propojuje analýzu a interpretaci dat s procesualitou a temporalitou sebeidentifikace LGBTQ+ mládeže. To, jakou strategii vyjednávání si LGBTQ+ mládež zvolila, záviselo jak v rámci konformních i nekonformních strategií vyjednávání na aspektech jejího okolí a sociálním kontextu. Tento sociální kontext utvářel, jak se více projevilo v rámci analýzy a interpretace dat nekonformních strategií, především druh vnějšího menšinového stresoru a to, jestli byla daná strategie funkční nebo naopak nebyla. Kombinace a možnosti volby strategií vyjednávání nenormativní identity v rámci těchto zjištění budu v následující analýze a interpretaci dat blíže specifikovat. Na základě těchto skutečností tak bude možné hlouběji specifikovat, jakým způsobem a v jakých situacích subjektivně prožívali v období dospívání LGBTQ+ jedinci tlak ze strany heteronormativní společnosti.

5.3 Experimentování se strategiemi vyjednávání

Třetí téma analýzy dat propojuje konformní a nekonformní strategie vyjednávání nenormativní identity, které LGBTQ+ jedinci, zapojení do tohoto výzkumu v období svého dospívání, volili. Navazuje tak na zjištění předchozí, a sice, že volba strategie vyjednávání nenormativní identity závisí na konkrétních aspektech daného okolí, vůči kterému je strategie vyjednávání volena, a také na sociálním kontextu, ve kterém se konkrétní LGBTQ+ jedinec v období svého dospívání nacházel (srov. Robertson 2011). V rámci provedené analýzy bylo výše možné tento zmiňovaný sociální kontext LGBTQ+ mládeže blíže specifikovat. Zjistil jsem, že jej do jisté míry utvářely konkrétní druhy vnějších menšinových stresorů, které LGBTQ+ mládež prožívala spolu s menšinovými stresory vnitřními (srov. Pitoňák 2021). Posledním důležitým ukazatelem volby dané strategie, byla pro LGBTQ+ jedince rovněž její funkčnost (srov. Bryce McDavitt a kol. 2008).

Jako poslední téma tedy diskutuji experimentování se strategiemi vyjednávání nenormativní identity LGBTQ+ jedinců, na základě výše uvedených zjištění. Blíže se tak věnuji

tomu, jakým způsobem a v jakých situacích subjektivně prožívala LGBTQ+ mládež tlak ze strany heteronormativní společnosti a jak na něj reagovala. Konkrétně se tato kapitola zaměřuje na kontextualizaci experimentování se strategiemi vyjednávání LGBTQ+ mládeže v rámci vlivu zjištěných aspektů okolí, kterými se vybrané oblasti socializace, a sice rodina, vrstevníci a škola LGBTQ+ jedinců vyznačovaly.

5.3.1 Vliv vnímané religiozity okolí

Jako první důležitý aspekt, který ovlivnil prožívání tlaku heteronormativní společnosti LGBTQ+ mládeže, se ukázala být religiozita. Pavlína Janošová popisuje, že mnohé církve dnešní doby považují za jeden ze svých úkolů ochranu tradičních hodnot lidské pospolitosti a prosazují tak striktní náboženské normy. Tyto instituce se nenechaly ovládnout všeobecnou liberalizací a ani novými výsledky vědeckého bádání spolu s měnícími se paradigmaty. Církve tak vycházejí z biblických veršů, které zavrhuje chování vymykající se stanoveným náboženským normám a heterosexuálnímu ideálu (Janošová 2000, s. 77).

Vedle striktně zavrhuje náboženských názorů a norem jsou zde ale také ty, které toto nenormativní chování přijímají s určitým omezením. Konkrétně tím způsobem, že homosexuální láska je v případě dodržování určitých norem přijatelná, ale stále není stejně hodnotná jako ta heterosexuální (Janošová 2000, s. 84). Zde je na místě poukázat na určitou možnost soudržnosti mezi homonormativitou (srov. Sloboda 2016) a vírou s tím, že přesto nemůže být ale ze strany církevních institucí tato homonormativita srovnatelná s heterosexuálním ideálem.

Dva z komunikačních partnerů/partnerek, jak je též uvedeno v jejich medailoncích, pochází z náboženské rodiny. Jana, pochází z rodiny protestantské, Viktor pochází z rodiny pravoslavné. Oba tito komunikační partneři/partnerky popisovali vliv religiozity daného okolí jako stěžejní, protože se od něho odvíjely v tomto okolí očekávané normy a chování, jak je rovněž popsáno výše.

„Rodiče jsou protestanté, a tak mají na určité věci trochu zpátečnický názor. Náboženství tak dost ovlivnilo to, jakým způsobem jsem vyrůstala. Všechno se tomu podřizovalo a jakákoli odchylka od norem, které nejsou v souladu s protestantismem rodičů mi byla zakazována. Dlouhou dobu jsem předstírala, že lesba nejsem, dělala jsem všechno, jak chtěli, ale jednoho dne to bouchlo. Měla jsem tu potřebu jim vysvětlit, že je to naprosto normální, ale to moc nezabíralo, a tak jsem to vzdala, stejně by to nepochopily. Do teď

spolu máme takový chladný vztah, ale jsou to rodiče, tak si můj soukromý život nechávám pro sebe, abych s nimi mohla vycházet.“ (Jana, 23 let)

Na příkladu Jany lze pozorovat to, že protestantismus v rodině určoval velké množství pravidel a norem, podle kterých se musela Jana v období svého dospívání chovat. Z důvodu religiozity Janiny rodiny a vnějších menšinových stresorů, které s sebou tato religiozita přinášela, musela Jana volit určité strategie vyjednávání vlastní nenormativní identity. Nejprve volila konformní strategii „poslušnosti“. Nicméně s procesualitou a postupnou formulací vlastní identity Jana došla k přímé konfrontaci. Jako novou strategii zvolila „edukaci“ s tím, že potom, co tato strategie nefungovala, tak zvolila další konformní strategii vyjednávání, kterou bylo „vyhovění“. Oscilovala tak mezi stigmafobickým světem rodičů a vlastním stigmafilickým světem, kterých chtěla být obou součástí (srov. Warner 1999).

V rámci toho je zřetelné, že Janina nenormativní identita byla na základě vlivu religiozity určitou překážkou k tomu, aby mohla být součástí vlastní rodiny. Rodina Jany podle jejích slov prosazovala a rovněž očekávala protestantské normy a jestliže chtěla být Jana této rodiny součástí, tak se musela těmto normám přizpůsobit, i když s nimi vnitřně nesouhlasila. Prožívala tak napětí a rozpolcenost, které souvisí s balancováním mezi stigmafobickým a stigmafilickým světem. Prožívala též určitou formu bezmoci, která souvisí s tím, že nemůže na tomto stigmafobickém světě jejích rodičů určité věci změnit a musí se mu jako strukturujícímu principu přizpůsobit (srov. Warner 1999). Nakonec popisuje, že její nenormativní identita způsobila to, že s rodiči měla (a do nynější doby stále má) chladný vztah, který se pomocí výše zmiňované strategie „vyhovění“ snažila udržet. Dalším příkladem je výpověď Viktora.

„Moje rodina pochází z Ruska, kde je převážná většina lidí pravoslavných. Tady v České republice žijí moji rodiče něco přes dvacet let. Byl jsem vychováván v téhle víře, ale sám tomu náboženství moc nedám. Moc do jejich definice zbožnosti nezapadám. Ze začátku jsem se snažil zapadnout a být tím, za koho mě chtěli mít, aby mě měli rádi, i když to bylo proti mně samotnému. Pak jsem se ale přiznal, že jsem bisexuál a následně taky lesba. To bylo velké ‚haló‘, a i když jsem se snažil mojí rodině vysvětlit, že to je v dnešní době naprosto normální, tak to stejně nepochopili. Až když jsem se jim svěřil, že jsem trans muž, tedy vlastně heterosexuální muž, tak mě začali dost podporovat, asi jim to bylo milejší a táta prý chtěl vždycky syna.“ (Viktor, 22 let)

Viktor, podobně jako Jana, volil nejprve strategii „poslušnosti“ proti různým vnějším menšinovým stresorům, které s sebou religiozita jeho rodiny přinášela. S vlastní procesualitou a přímou konfrontací volil též strategii „edukace“. Ta ale kvůli religiozitě jeho rodiny

nefungovala stejně, jako tomu bylo v případě Jany. K obratu došlo poté co se Viktor identifikoval jako trans muž, resp. podle jeho slov jako heterosexuální muž. Viktor tak došel ke konformní strategii „přijetí“. Nikdy se moc necítil být součástí LGBTQ+ komunity, resp. stigmafilického světa, jak je též uvedeno v přechozích kapitolách výše. Považoval se za heterosexuálního muže, což dokládá i tato výpověď. Místo této strategie „přijetí“ heterosexuálních norem za své, bychom zde ale mohli diskutovat také určitou reakci na náboženské normy prosazované jeho rodinou. I přesto, že je Viktor LGBTQ+ komunity jako trans muž součástí a mohl tuto identitu také přijmout, tak namísto toho přijal identitu heterosexuálního muže. Je tak možné Viktorovu výpověď spojit též se zvnitřnělou homonegativitou, která mohla tuto konečnou reakci způsobit. Díky této Viktorově strategii, resp. reakci na očekávané normy od jeho rodiny, mohl do své rodiny zapadnout. Dalším příkladem je výpověď Jany.

„Mojí nejlepší kamarádce jsem se to říct bála, byla totiž silně nábožensky založená, a tak jsem nevěděla, jestli mě bude mít pořád ráda takovou, jaká jsem. Náboženství tady hrálo velkou roli, např. jiným kamarádům jsem to řekla narovinu a jejich reakce jsem se neměla důvod bát. Nakonec jsem jí to napsala. No a přijala to úplně skvěle. Sice se ohledně určitých věcí, které přejímá z náboženství úplně neshodneme, ale to prostě házím za hlavu a myslím si svou. I přesto, že to vzala suprově, tak to v našem vztahu je taková malá překážka.“ (Jana, 23 let)

Vliv religiozity se tedy netýká pouze úzké rodiny, zasahuje i do vztahů s vrstevníky. Na výše uvedeném příkladu Jany lze pozorovat vnitřní menšinový stresor (strachu z nepřijetí), který nepřímo ovlivňovaly vnější menšinové stresory, které Jana u své kamarádky předpokládala. V důsledku prevence proti vnějším stresorům z počátku Jana volila konformní strategii „vyhovění“. Jana se v této situaci bála reakce své nejlepší kamarádky, protože předpokládala, že jí kvůli své víře nepřijme a jejich vztah se tak rozpadne. Poté, co to své kamarádce napsala, tak tvrdila, že to, že je lesba přijala její kamarádka „skvěle“. Tuto reakci Jana evidentně nečekala a předpokládala spíše reakci negativní. Je tak možné diskutovat o tom, že Jana o této reakci a o celkovém přijetí její kamarádkou vypovídala takto pozitivním způsobem, protože naopak očekávala reakci negativní. Vedle spokojenosti s tím, že jí její kamarádka přijala podle jejích slov „suprově“, popisuje ale i to, že byla její nenormativní identita v jejich vztahu „malou“ překážkou. I v tomto případě tedy Jana musela volit strategii

vyjednávání, a to strategii „odmítnutí reakce“ a některé věci, ovlivněné religiozitou kamarádky, musela „házet za hlavu“.

Dílčí zjištění

Z výše uvedeného vyplývá, že v souvislosti s vlivem religiozity okolí LGBTQ+ mládeže experimentovali tito jedinci hned s několika strategiemi. Zajímavé je, že v rámci vlivu religiozity okolí se funkčními a rovněž tak pro LGBTQ+ mládež důležitými strategiemi ukázaly být konformní strategie „přijetí“ a „vyhovění“ spolu se strategií „odmítnutí reakce“. Důležité je poznamenat, že jedině s použitím těchto funkčních strategií mohli být tito komunikační partneři/partnerky součástí okolí, které religiozita ovlivňovala, což pro ně představovalo velké pozitivum.

Jana v rámci strategie „vyhovění“ tvrdila, že vedle přizpůsobení se vlivu religiozity v její rodině nemohla nic víc udělat a popisovala tak prožívání určité bezmoci. U Viktora nakonec došlo k tomu, že zvolil konformní strategii „přijetí“. Sám popisoval, že se cítí být heterosexuálním mužem, a že je součástí většinové heterosexuální společnosti. Na druhou stranu lze ale na základě jeho výpovědi hovořit pouze o reakci na heterosexuální identitu, která byla pro jeho rodinu přijatelnější. Tuto reakci mohla vedle vlivu religiozity zapříčinit též zvnitřnělá homonegativita Viktora. V případě Jany a její kamarádky byla Jana nucena využívat jako další funkční strategii i strategii „odmítnutí reakce“, kterou volila proto, jelikož si chtěla se svou kamarádkou udržet přátelský vztah. V tomto případě lze tedy sledovat, že jak v rámci strategie „vyhovění“, tak v rámci strategie „odmítnutí reakce“, je možné prožívat určitou rozpolcenost. S rozpolceností prožívala Jana v tomto případě po změně strategie navíc určitou bezmoc, protože věděla, že na konkrétních názorech své kamarádky nic nezmění a je lepší na ně nereagovat. Jana si tak sice udržela vztah s kamarádkou, ale za tu cenu, že bude muset některé věci „házet za hlavu“. Na základě výše uvedeného je tak dobré zmínit, že i přesto, že je některá ze strategií pro LGBTQ+ jedince funkční, tak s sebou může vedle pozitiv nést též určitá negativa.

5.3.2 Vliv vnímané ne/bezpečnosti okolí

Druhým popisovaným aspektem okolí LGBTQ+ mládeže, který se na základě provedených rozhovorů ukázal, je to, zda komunikační partneři/partnerky vnímají dané okolí jako bezpečné anebo nebezpečné. V rámci tohoto aspektu bylo tedy pro LGBTQ+ jedince

důležité to, zda se ve svém okolí cítili bezpečně nebo ne, což ovlivňovalo i volbu konkrétních strategií a současně prožívání heteronormativního tlaku. O bezpečnosti okolí se explicitně v rámci rozhovoru zmiňoval Pavel a Michal. Oba tyto komunikační partneři popisovali, že bezpečné okolí je pro ně takové, v rámci kterého se nemusí svou bezpečností tolik zaobírat a mohou být v tomto okolí více sami sebou. Je to pro ně okolí blízké a také důvěryhodné. Jak se bude ukazovat na níže uvedených příkladech, tak nebezpečná okolí v rámci nenormativní identity těchto LGBTQ+ jedinců byla taková, která představovala potenciální hrozbu a nutnost volby strategií vyjednávání, která LGBTQ+ jedincům bezpečnost zaručila.

„Ve škole mě kvůli mojí orientaci a kvůli tomu, že jsem byl prostě jiný, šikanovali. Ta šikana postupně gradovala. Nejprve to byly takové ty klasické narážky za zády např. ‚Hele buzík jde!‘, co slyšíte a necháte to být. Nebo děláte, že se vás to netýká anebo při nějaké příležitosti řeknete něco, co je fakticky podložené, aby toho nechali, ale to se mi spíš vždycky vysmáli a upoutal jsem tak na sebe zbytečně pozornost. Tak jsem to prostě nechal být a začal se stranit. Ta šikana ale postupně gradovala, došlo totiž i na fyzické útoky, kdy mě jedna parta nechtěla nechat na pokoji. Skončilo to tak, že jsem do té školy přestal chodit, protože jsem se tam necítil bezpečně. Musel jsem vyhledat odbornou pomoc psychologky, která mi dost pomohla a tu školu jsem pak nakonec i po jejím doporučení změnil.“ (Pavel, 25 let)

Na příkladu Pavla jsou zřetelné vnější menšinové stresory ve formě homofobie a šikany, které prožíval ze strany svých vrstevníků ve škole. Tyto stresory se v případě Pavla projevovaly skrze homofobní narážky a posměch za jeho zády s tím, že situace vygradovala také ve fyzické útoky (srov. Earnshaw a kol. 2020). Proti těmto stresorům se Pavel snažil volit hned několik strategií s tím, že se z počátku snažil o strategii „odmítnutí reakce“ a následně se také pokoušel o strategii „edukace“. Tyto dvě strategie Pavel volil ještě v období, kdy se nejednalo o fyzické útoky. Pavlovi tyto strategie nefungovaly a homofobie spolu s šikanou stále pokračovaly a jak sám Pavel tvrdí, tak také gradovaly.

V momentě, kdy se situace takto zhoršovala a došlo i na fyzické útoky, tak volil Pavel poslední dvě, a taktéž funkční strategie vyjednávání. Konkrétně strategii „vyhledání podpory“, kterou našel u své psychologky a konečně také strategii „úniku“, která pro něj po strategii vyhledání podpory zafungovala také. V rámci změny školy tak došlo k úplnému odstranění těchto konkrétních vnějších menšinových stresorů. Na příkladu Pavla je patrné, že se jednalo o okolí vrstevníků na půdě školy, které bylo pro Pavla nebezpečné, což by se ve škole stávat nemělo (srov. Jedlička, Kořa, Slavík 2018). Dalším příkladem je výpověď Michala.

„Kdykoli jsem byl mimo rodinu a blízké kamarády, např. ve škole nebo někde venku, kde jsem se necítil, co se týče této tematiky úplně v bezpečí, tak jsem si svoji orientaci nechával pro sebe. Byla to taková moje prevence proti nějakým fyzickým útokům nebo slovním narážkám. Když jsem se přesvědčil, že je pro mě nějaké prostředí nebo okolí lidí bezpečné, tak jsem neměl problém to sdílet nebo vysvětlit těm lidem, jak to doopravdy je nebo nějaké menší např. ‚srandovní‘ narážky nechat být.“ (Michal, 31 let)

Na příkladu Michala lze pozorovat vnitřní menšinový stresor v podobě strachu z nepřijetí, který posilovaly předpokládané vnější menšinové stresory. V důsledku prevence proti těmto stresorům tak Michal volil v rámci okolí, které považoval za nebezpečné, konformní strategii „vyhovění“ a prožíval tak zmiňovanou rozpolcenost a napětí související s touto strategií (srov. Warner 1999). Obecně se tak snažil o rovnováhu mezi výše zmiňovaným stigmafilickým a stigmafobickým světem. Na příkladu Michala lze pozorovat, že jako bezpečné okolí vnímá okolí blízké a takové, ke kterému získal za určitý čas důvěru. Lze tak vyvodit, že se jedná o okolí, v rámci kterého nemusí Michal volit strategie vyjednávání, které mu bezpečnost mohou zaručit, jelikož je v tomto okolí nepotřebuje. Když o daném okolí zjistil, že je pro něj bezpečné, tak neměl problém konformní strategii „vyhovění“ opustit a v případě potřeby využít strategii „edukace“ nebo strategii „odmítnutí reakce“, které v nebezpečném okolí volit nechtěl. Na této výpovědi je patrné, že i v blízkém, důvěryhodném a rovněž bezpečném okolí je paradoxně také nutné volit určité strategie vyjednávání. Michal popisuje, že se v tomto okolí může jednat o „srandovní narážky“, na které je připraven čelit skrze strategii „odmítnutí reakce“ a „edukace“.

Dílčí zjištění

V rámci vlivu ne/bezpečnosti, jakožto aspektu okolí LGBTQ+ jedinců, kteří byli zapojeni do výzkumu, bylo zjištěno, že ono nebezpečí okolí bylo spojováno především s vnějšími menšinovými stresory v podobě šikany a homofobie. Michal tyto stresory v rámci funkční strategie „vyhovění“ v tomto okolí předpokládal a Pavel je na základě několika volených nefunkčních strategií přímo prožíval. Paradoxně Michal popisoval prožívání určitých homofobních narážek spíše v souvislosti s bezpečným, blízkým a důvěryhodným okolím.

Funkčními strategiemi se v rámci vlivu nebezpečnosti okolí tedy staly strategie „vyhovění“ spolu se strategiemi „vyhledání podpory“ a „úniku“. Tyto strategie se staly pro Pavla a Michala funkčními, protože jim mimo jiné dokázaly zaručit jejich bezpečnost v nebezpečném okolí. Ukázalo se, že oba komunikační partneři nakonec přišli na to, že strategie

„edukace“ a „odmítnutí“ reakce jsou v rámci nebezpečného okolí nefunkční. Na základě výpovědi Michala je lze využít pouze v okolí bezpečném, ve kterém mají podle jeho slov větší potenciál se stát strategiemi funkčními. Zajímavé je, že i v důvěryhodném, blízkém a rovněž bezpečném okolí musel též volit určité strategie vyjednávání, a to proti „srandovním“ homofobním narážkám. I přesto, že je podle komunikačních partnerů bezpečné okolí oproti tomu nebezpečnému popisováno pozitivněji, tak jsou v tom bezpečném, blízkém a důvěryhodném často odkázáni na strategie vyjednávání také. Stigmafobie se tak podle slov Michala objevuje v obou těchto okolích. Vedle prožívání konkrétní podoby homofobie a šikany, se ukazuje opět rozpolcenost a napětí, které Michal popisoval v rámci konformní strategie „vyhovění“.

5.3.3 Vliv vnímané ne/komunikativnosti a ne/otevřenosti okolí

Třetím aspektem, který se ukázal být důležitým pro volbu strategií vyjednávání queer identity, byla ne/komunikativnost a ne/otevřenost okolí ohledně LGBTQ+ tematiky. Tento aspekt blíže popisuje Robert, Eva a Michal. Všichni tři tito LGBTQ+ jedinci tvrdili, že by pro ně bylo mnohem jednodušší, kdyby konkrétní nekomunikativní a neotevřené okolí o LGBTQ+ tematice naopak komunikovalo a bylo této tematice otevřené. Cítili by se tak více jako součást tohoto okolí s tím, že by měli též pocit, že do tohoto okolí i přes vlastní nenormativní identitu zapadají, jak to mimo jiné u některých komunikativních a otevřených okolí zmiňovali.

Všichni se obecně shodovali na tom, že v daném nekomunikativním a neotevřeném okolí vůči LGBTQ+ tematice bylo období jejich dospívání složitější. V tomto okolí se o LGBTQ+ tematice mlčelo s tím, že tito komunikační partneři/partnerky tak usuzovali, že je zde tato tematika „tabu“. V tomto okolí tak pociťovali určitou formu nátlaku v tom smyslu, že netušili, jestli je zde jejich nenormativní identita přijímána či nikoliv. Předpokládali tak často negativní reakce daného okolí a v důsledku toho volili konkrétní strategie vyjednávání.

„Když jsem byl mladší, tak jsem hodně sportoval a byl jsem tenkrát docela známý plavec. V plaveckém oddílu, kde jsem působil, se o tomhle tématu vůbec nemluvalo. Všichni tam představovali takový ten ideál klučičího nebo holčičího sportovce, který má skvělou postavu a na lavičce mu fandí jeho heterosexuální protějšek. Tuhle představu tenkrát nemohlo vůbec nic překonat. O nějakém jiném typu vztahu nebo něčem podobném se tam vůbec nemluvalo, a myslím, že by to kluci i holky v oddílu tenkrát ani nepřijali. Vůbec se to do té společnosti nehodilo, a tak se tam o tom mlčelo. Mě tam pak nezbývalo nic jiného než předstírat, že jsem jeden z nich, jelikož jsem se bál všeho, co by mohlo nastat, kdyby

se tam o tom začalo mluvit. Štvalo mě to, že nejsem jako oni, ale tenkrát to o mě stejně nikdo nevěděl, a tak to pro mě nebylo nic nového.“ (Robert, 24 let)

Robertův popis nadřazenosti heterosexuálních představ koresponduje s výzkumem od Yullia Matviiko a Mariana Shkoliar (2019), které se o této nadřazenosti zmiňují v souvislosti se stigmatizací. V rámci tohoto výzkumu popisují, že v heteronormativní společnosti často LGBTQ+ jedinci vnímají hierarchický vztah mezi queer identitami a normativní heterosexuální identitou, která je těm nenormativním nadřazená. Toto se rovněž více ukazuje ve výpovědi Roberta s tím, že stejně jako ve výzkumu od Yullia Matviiko a Mariana Shkoliar (2019), lze v Robertově výpovědi pozorovat to, že o své nenormativní identitě uvažuje už z počátku v důsledku heteronormativního nastavení společnosti jako o stigmatizované. Stigmatizace tak může být důsledkem vlivu nekomunikativního a neotevřeného okolí s tím, že proti tomuto druhu vnějšího menšinového stresoru volil Robert podle jeho slov strategii „přijetí“. Mohlo by se zdát, že Robert volil konformní strategii „vyhovění“, ale jak sám popisuje, tak ještě mezi stigmafilickým a stigmafobickým světem rozpolcený nebyl. Byl součástí pouze světa stigmafobického, na který byl zvyklý a snažil se do tohoto světa ze všech sil zapadat s tím, že toho stigmafilického se v tomto období stranil. Robert ke konci popisuje, že ho to, že nebyl jako ostatní „štvalo“. Zde je tak možné pozorovat jistý projev zvnitřnělé homonegativity (srov. Pitoňák 2021), ke které mohlo v případě Roberta na základě stigmatizace v nekomunikativním a neotevřeném okolí dojít. Dalším příkladem je výpověď Evy.

„O tom, jak to mám se doma konverzace nevedla. Bylo to téma, o kterém se nemluví. Pouze to tam tak nějak viselo ve vzduchu a nepojmenovávalo se to, což mě dost děsilo, protože se jednalo o část mě a o to, čeho já jsem součástí. Věděla jsem, že na to, jak to mám moc pozitivní názor rodiče neměli. Ze strany táty jsem často slyšela, jak na lidi, co to mají podobně jako já, kteří byli třeba v televizi, nadával. Neměla jsem tak možnost si o tom s rodiči promluvit, a bála jsem se jejich reakce, protože se o tom mlčelo, a tak nějak jsem očekávala reakci špatnou. A tak jsem se tomu doma přizpůsobila s tím, že jsem tak žila svůj opravdový život mimo rodinu. Do teď o tom s rodiči stále mlčíme. Asi by mi pomohlo, kdyby tam tenkrát byl někdo, kdo by mi ukázal, že je to, jak to mám, v pořádku a dnes to mohlo být třeba jinak.“ (Eva, 23 let)

Na příkladu Evy lze opět podobně jako u Roberta pozorovat vnější menšinový stresor v podobě stigmatizace, která spoluvytvářela vnitřní menšinový stresor Evy (strach z nepřijetí). Eva sama vypovídala, že jí nekomunikativnost a neotevřenost okolí její rodiny vůči LGBTQ+

tématice „děsila“ s tím, že na základě toho očekávala od své rodiny negativní reakci. Mimo to chtěla být ale své rodiny součástí. Popisovala tak opět určitou ambivalenci vlastního prožívání, na základě které volila strategii „vyhovění“.

I přesto, že Eva prožívala strach z nepřijetí, které by mohlo ze strany její rodiny nastat, tak pro ni bylo rovněž důležité být své rodiny součástí. Oproti tomuto stigmafobickému světu své rodiny prožívala svou „pravou“ identitu v rámci stigmafilického světa mimo rodinu. Na výpovědi Evy je ale rovněž možné pozorovat to, že nekomunikativnost a neotevřenost vůči LGBTQ+ tématice ji samotné do jisté míry „pomohlo“ se této tématice v okolí rodiny vyhýbat. Nemusela tak na jednu stranu nikdy čelit přímé konfrontaci a svou identitu skrze jiné strategie vyjednávat. Důležité je ale poznamenat, že Eva sama popisovala to, že by jí v této přímé konfrontaci s rodiči pomohlo, kdyby s ní někdo o LGBTQ+ tématice v rámci rodiny komunikoval a byl jí otevřený. Nebyla by pak na celou situaci sama. S pomocí tohoto člověka by mohla např. zvolit nekonformní strategii „edukace“ v rámci vyjednávání s rodiči. Dalším příkladem je výpověď Michala.

„O tom, že jsem gay jsem doma mluvil jen s mamkou, která to přijala skvěle a do teď je pro mě člověkem, kterému můžu říct cokoli, je mi velkou oporou. V tu dobu byli ale rodiče už rozvedení a nebydleli spolu. Taťka bydlel jinde a to, že jsem gay jsem mu neřekl. Říct jsem se mu to bál, protože jsem nějaký čas nevěděl, jak bude reagovat. Jednou s ním ale mamka jela v autě a tuhle informaci mu nadhodila. Zeptala se ho na něco v tom smyslu, jestli by mu vadilo, kdybych si domů přivedl kluka. No a ta reakce byla dost děsivá. Řekl něco v tom smyslu, že by to neunesl a nechtěl by, aby se to stalo. Jeho syn přece nemůže být ‚teplouš‘. A tak jsem věděl, že mu to říct nechci. Po tom, co ale taťka zemřel jsem si uvědomil, že bych byl radši, kdyby to věděl a měl jsem s ním upřímný vztah. Vím, že bych mu to nějak dokázal vysvětlit.“ (Michal, 31 let)

Na Michalově příkladu lze opět pozorovat určité vnější menšinové stresory. Těmi jsou v tomto případě stigmatizace a homofobie, které na něj nepřímo působili ze strany jeho otce. Ovlivňovaly tak Michalovo prožívání strachu z nepřijetí na základě jeho předpokladu otcovi negativní reakce. Na výpovědi Michala je tak možné pozorovat to, jakým způsobem stigmatizace a homofobie ovlivňuje vztah mezi rodičem a dítětem. Je evidentní, že Michalova fungující strategie „vyhovění“ stejně jako u přechozích výpovědí způsobovala jistou rozpolcenost a napětí. Rozpolcenost a napětí bylo opět způsobeno oscilováním mezi stigmafilickým světem, do kterého patřila např. i Michalova matka a stigmafobickým světem, do kterého patřil jeho otec.

Nekomunikativnost a neotevřenost ohledně LGBTQ+ tematiky v rámci Michalova vztahu s otcem na jednu stranu pomohla Michalovi si tento vztah s otcem udržet, ale na druhou stranu se Michal svému otci nikdy plně neotevřel. Poté, co jeho otec zemřel si Michal uvědomil, že měl strategii změnit i přesto, že by v tu dobu kvůli otcově homofobii a stigmatizaci riskoval to, že vztah s otcem ztratí. Popisoval zde možnost strategie „edukace“. Vedle rozpolcenosti a napětí, kterou způsobovala strategie „vyhovění“, pak Michal prožíval určitou lítost a následnou bezmoc v tom smyslu, že kvůli nekomunikativnosti a neotevřenosti nemohl (a nyní již nemůže) mít s otcem upřímný vztah.

Dílčí zjištění

Vliv ne/komunikativnosti a ne/otevřenosti okolí ohledně LGBTQ+ tematiky byl pro LGBTQ+ jedince, kteří tento aspekt popisovali, stěžejní. Oproti přechozím vlivům se zde příliš experimentování se strategiemi vyjednávání v praxi neukazovalo, přesto ale komunikační partneři/partnerky o těchto experimentech vypovídali. Ve všech případech se na základě popsaných situací ukazovala pouze konformní strategie „přijetí“ nebo „vyhovění“, což byly strategie pro LGBTQ+ jedince funkční s tím, že s sebou nesly určitá pozitiva ale také negativa.

Strategii „přijetí“ a „vyhovění“ volili tito jedinci převážně z toho důvodu, že nekomunikativní a neotevřené prostředí tvořilo jejich blízké okolí. Tohoto okolí chtěli a díky těmto strategiím také mohli být součástí, což je jedno z pozitiv těchto strategií. V případě Evy se také ukázalo, že na základě strategie „vyhovění“ nemusela čelit přímé konfrontaci a nutnosti volby jiné nekonformní strategie vyjednávání. Vedle pozitiv těchto strategií se ale ukazují i negativa, a to ve formě prožívání rozpolcenosti a napětí, které souvisí se strategií „vyhovění“ a zvnitřnělé homonegativity, která může souviset se strategií „přijetí“. V případě Michala zapříčinila strategie „vyhovění“ v souvislosti s nekomunikativností a neotevřeností ve vztahu mezi ním a jeho otcem následný pocit lítosti a bezmoci v tom, že kdyby mohl, tak by rád strategii změnil.

Podle slov Michala by mohla být jednou z lepších a rovněž funkčních strategií v rámci nekomunikativního a neotevřeného okolí strategie „edukace“, jelikož se jednalo o blízkého člověka (srov. McDavitt a kol. 2008). Konkrétně se jednalo o Michalova otce, se kterým si chtěl postupem času udržet vedle blízkého vztahu, také vztah upřímný, a to i za cenu nutnosti volby nekonformní strategie vyjednávání. Strategie „edukace“ by tak mohla předejít negativům, která

s sebou konkrétně strategie „vyhovění“ přinášela. Strategii „edukace“ by mohla potenciálně využít také Eva s tím, že u ní by byl pro experimentování s více strategiemi v okolí rodiny rozhodující někdo, kdo by s ní LGBTQ+ tematiku otevřeně diskutoval. Podle jejích slov by mohlo být vše jinak, protože by na celou situaci nebyla sama. Tento člověk by jí totiž mohl se strategií „edukace“ dalších rodinných příslušníků pomoci.

5.3.4 Shrnutí

Třetí téma s názvem experimentování se strategiemi vyjednávání dále rozvinulo a přiblížilo několik přechodích zjištění. V rámci konformních a nekonformních strategií vyjednávání bylo zjištěno, že preferenci, resp. volbu dané strategie vyjednávání nenormativní identity LGBTQ+ mládeže ovlivňovalo několik ukazatelů. Těmito ukazateli byly aspekty okolí konkrétního LGBTQ+ jedinců, sociální kontext, který do jisté míry určovaly druhy vnějších menšinových stresorů, resp. důsledky nekonformity vůči heteronormativní společnosti a také funkčnost dané strategie vyjednávání.

V rámci bližšího představení zjištěných vlivů okolí, kterými se na základě provedených rozhovorů ukázaly být religiozita, ne/bezpečnost a ne/komunikativnost s ne/otevřeností, bylo poukázáno experimentování s několika strategiemi vyjednávání ze strany LGBTQ+ jedinců. Toto experimentování tak mohlo trvat do té doby, dokud tito jedinci nezjistili, které z těchto strategií vyjednávání byly v rámci konkrétního okolí funkční a pomáhaly jim tak do jisté míry zvládat prožívání tlaku heteronormativní společnosti.

Přímo popisovanými vnějšími menšinovými stresory, které se v rámci výše uvedené kontextualizace objevily, byly stresory v podobě stigmatizace, homofobie a šikany. Stigmatizace se projevovala již na základě přirozeného vnímání vlastní nenormativní identity LGBTQ+ jedinců jako stigmatizované spolu s vnímáním podřadného postavení této nenormativní identity v heteronormativní společnosti (srov. Matviiko, Shkoliar 2019). Stigmatizace společně s homofobií dále nenormativní identitu LGBTQ+ jedinců v jejich okolí stavila do pozice určité překážky, která bránila těmto jedincům v tom, aby měli s konkrétním blízkým okolím vztah, jaký by si přáli. Např. vztah mezi rodičem a dítětem založený na komunikativnosti, otevřenosti a důvěře. V neposlední řadě byla přímo popisovaná šikana, která jako jediná rovněž v kombinaci s homofobií působila jako stresor, který přímo ohrožoval bezpečnost LGBTQ+ mládeže. Vedle pravidelných homofobních nářeků tak docházelo

i k fyzickým útokům a napadání LGBTQ+ mládeže. Častým vnitřním menšinovým stresorem se ukázal být strach z nepřijetí s tím, že jako vnitřní menšinový stresor bylo možné v rámci konkrétních příkladů diskutovat také zvnitřnělou homonegativitu.

Konformní i nekonformní strategie vyjednávání tak pro všechny LGBTQ+ jedince zapojených do výzkumu dohromady tvořily určitou škálu možností. Mezi těmito možnostmi tak mohli v rámci procesuality a temporality sebeidentifikace volit a na základě toho zjistit, jaké strategie vyjednávání byly v souvislosti s konkrétním okolím funkční a jaké naopak nefunkční. Tato funkčnost a nefunkčnost volených strategií tak přímo ovlivňovala formování identit LGBTQ+ mládeže v závislosti na konkrétním okolí. Bylo tak možné, aby v závislosti na konkrétním okolí využívali tito jedinci v určitém období více identit současně. Častým důvodem hledání funkční strategie se ukazovalo být to, že chtěli být LGBTQ+ jedinci daného okolí součástí. V případě ne/bezpečnosti okolí se ukázala být funkčnost strategie také v zaručení bezpečnosti v nebezpečném okolí. Funkčnost, jakožto možnost být součástí daného okolí, byla ale často spojena s tím, že s sebou přinášela určitá negativa. Strategie „vyhovění“ způsobovala prožívání rozpolcenosti a napětí spolu se strachem z nepřijetí a bezmocí. Strategie „přijetí“ mohla zase způsobovat prožívání zvnitřnělé homonegativity. Strategie „odmítnutí reakce“ se zas vyznačovala bezmocí. LGBTQ+ jedinci se tak v rámci zjištěných vlivů okolí často dostávali do situací, kdy bylo jejich prožívání ambivalentní. Důležité je tak poznamenat to, že i přesto, že je některá ze strategií funkční, tak to neznamená, že pomůže situaci, ve které se LGBTQ+ jedinec nachází, úplně vyřešit.

Přesto ale v důsledku subjektivního zjištění ze strany LGBTQ+ mládeže, jaké konkrétní strategie vyjednávání jsou pro dané okolí funkční, byli tito jedinci schopni do jisté míry zmírnit prožívaný tlak, který na ně heteronormativní společnost vyvíjela. Žádný z komunikačních partnerů/partnerek nevolil v rámci období svého dospívání pouze jednu strategii vyjednávání. Vždy tak záleželo na konkrétní procesualitě a temporalitě sebeidentifikace LGBTQ+ jedinců v souvislosti s výše zjištěnými ukazateli, které volbu dané strategie a samotné prožívání tlaku heteronormativní společnosti ovlivňovaly.

5.4 Doporučení psychoterapeuta z poradny „S barvou ven“

V rámci tohoto výzkumu jsem vedle rozhovorů z komunikačními partnery/partnerkami tohoto výzkumu provedl krátký rozhovor s psychoterapeutem z poradny „S barvou ven“.

V souvislosti s poradnou „S barvou ven“ se tento psychoterapeut věnuje přímé pomoci LGBTQ+ mládeži, která prochází coming-outem, v rámci podpůrné skupiny. Tato podpůrná skupina funguje společně s online chatovací platformou, kde namísto psychoterapeuta poskytují určitou formu pomoci a poradenství vyškolení mentoři.

Rozhovor s psychoterapeutem, který se problematice související s LGBTQ+ mládeží věnuje, byl pro tento výzkum důležitý. V rámci hlavní výzkumné otázky týkající se subjektivního prožívání tlaku LGBTQ+ mládeže ze strany heteronormativní společnosti poskytuje psychoterapeut pohled z odborné perspektivy. Jak už bylo výše uvedeno, tak tento psychoterapeut pracuje v rámci podpůrné skupiny. Tato skupinová sezení jsou určena primárně pro LGBTQ+ jedince, ale též pro jedince, kteří se s problematikou LGBTQ+ lidí potýkají také, např. rodiče LGBTQ+ mládeže.

Rozhovor byl koncipován tak, aby mohl psychoterapeut popsat to, s čím se nejčastěji ze strany LGBTQ+ jedinců na skupinových sezeních setkává. Dále pak směřovaly otázky přímo na konkrétní doporučení pro vybrané oblasti socializace spolu s tím, jak je možné dospívajícím LGBTQ+ jedincům v procesu socializace v těchto vybraných oblastech pomoci.

„Budu mluvit o skupině. Lidé, kteří tuto skupinu navštěvují už přemýšlí, že by se nějak svěřili s tím, jak to mají svým blízkým, nebo kteří mají již část coming-outu za sebou. (...) Asi to nejpálčivější téma, které se tam objevuje je téma strachu z coming-outu směrem k rodičům, případně prarodičům nebo také směrem k vrstevníkům. Často probíraným prostředím je také škola.“ (psychoterapeut)

„Často narážíme na pocit nespravedlnosti, dá se říct až zdravého vzteku, že je to proti nim obecně ve společnosti takto nastavené a že jim to přijde nastavené špatně. Dokonce až nelogické. Stěžují si na to, že se musí sami nějak kontrolovat nebo se obhajovat.“ (psychoterapeut)

„Přijde mi, že tam zaznívá i strach a obava o vlastní bezpečnost. LGBTQ+ mládež řeší povětšinou to, jak otevřeně se může projevit, např. jestli se mohou držet s přítelkyní/přítelem na veřejnosti za ruku, nebo jestli se stanou obětí nějakého verbálního útoku. (...) U těch, kteří jsou už v tomto směru dál, to není o tom, že by se nějak cíleně kontrolovali. Myšlenka, co by se mohlo v konkrétních situacích stát, jim ale v hlavě naskakuje neustále“ (psychoterapeut)

V rámci výše uvedených klíčových výpovědí psychoterapeuta je patrné, že LGBTQ+ jedinci, se kterými se psychoterapeut setkává, často na podpůrné skupině diskutují jev procesuality a temporality sebeidentifikace. Na výpovědích je také zřetelné, že tito jedinci zde hovoří o tom, jaké strategie vyjednávání nenormativní identity mohou v rámci konkrétního

okolí spolu s jeho specifickými aspekty, jako je třeba výše zmiňovaný vliv ne/bezpečnosti, využít.

Vedle diskutování vyjednávacích strategií lze ve výpovědích psychoterapeuta pozorovat to, že LGBTQ+ mládež často v rámci podpůrné skupiny hovoří o „výchozím“ heteronormativním nastavení společnosti a popisuje tlak, který často způsobují konkrétní vnější a vnitřní menšinové stresory na základě heterosexuálních norem. Tento tlak v podobě vnějších a vnitřních menšinových stresorů se na základě výpovědí projevoval ve všech vybraných oblastech socializace, v rámci kterých psychoterapeut vždy popsal podle svých zkušeností to, s čím se v dané oblasti často setkává a také to, co by pro tuto oblast konkrétně doporučil.

Doporučení pro rodinu

„V rámci rodiny LGBTQ+ jedince mi přijde v pořádku nějak se nevinit z toho, že je člověk zaskočený, že je vše najednou jinak. Každá změna v našem životě nás přiměje se přizpůsobit. Přijde mi v pořádku si na to, aby tomuto člověk porozuměl, dal určitý čas. S coming-outem v rodině se setkávám převážně s nárokem ze strany LGBTQ+ mládeže, že chtějí být přijatí hned, nebo že přijde radostná reakce jakožto důkaz blízkého vztahu mezi rodinnými příslušníky. Tak to ale často nebývá, i když je to určitě ideální případ. Stejně jako potřebuje LGBTQ+ jedinec čas na to, si coming-out vůči rodině promyslet, tak podobný čas na promyšlení potřebuje i jeho rodina. V rámci vztahu LGBTQ+ jedince a jeho rodiny bych oběma stranám doporučil schovávavost a strpení a co je důležité, tak také otevřenou mysl. (...) Coming-out v rodině není jednoduchá záležitost ani z jedné strany, ale já se vždy oběma stranám snažím ukázat to, že rodinný vztah je něco výjimečného a sexualita nebo gender LGBTQ+ dítěte by ho neměla zničit, ale naopak podpořit skrze větší důvěru a otevřenost ve vztahu.“ (psychoterapeut)

Doporučení pro vrstevníky

„V souvislosti s vrstevníky LGBTQ+ jedince je to velmi podobné jako s rodinnými příslušníky s tím, že určitý rozdíl mezi peer skupinami a rodinou určitě existuje. Vrstevníci jsou ve stejném věku jako LGBTQ+ jedinec a z toho pramení určitá mladická nerozvážnost, často křivdy a nedopatření, se kterými se může LGBTQ+ mládež v rámci svého dospívání setkat. Mezi vrstevníky je důvěra na prvním místě. Často se setkávám právě s nedopatřeními, kdy se LGBTQ+ jedinec svěří svému kamarádovi, který si tuto informaci nenechá pro sebe a např. ve škole o tom řekne i ostatním. Tady bych rád apeloval na vrstevníky kteréhokoli LGBTQ+ jedince, aby si uvědomili, že se jedná o opravdu citlivou záležitost. Pokud se někdo s touto informací svěruje, tak je to projev velké důvěry, která by neměla být zklamána. Naopak je potřeba, aby vrstevníci, popř. kamarádi tomuto LGBTQ+ jedinci nabídli pomocnou ruku. Jakákoli pomoc a pozitivní aktivita v tomto směru, která z mé zkušenosti přátelství vždy doopravdy upevní, je zde vítána.“ (psychoterapeut)

Doporučení pro školu

„Co se týče školy, tak je z mého pohledu určitě důležité zmínit, že se jedná o prostředí, kde by se měl každý cítit přijímán a respektován ať už se jedná o LGBTQ+ jedince nebo ne. Myslím si, že každá škola je povinná připravit pro tyto žáky bezpečné prostředí. Podle mých zkušeností se každá škola LGBTQ+ tématice věnuje rozdílně, jak často slýchám na skupině. Někde se o této tématice ve školách diskutuje s žáky více a někde zase méně. Důležité je ale podle mého názoru to, že by se o této tématice diskutovat ve škole v rámci výuky určitě mělo, a to úplně přirozeně. Přeci jenom každý člověk se cítí lépe v prostředí, ve kterém může být sám sebou a může být jeho součástí. Každá škola by měla přinejmenším toto téma rozebírat na základě minimálního preventivního programu, což je dokument, který je povinný pro každou školu.“ (psychoterapeut)

Rozhovor s psychoterapeutem poskytl této práci na základě potvrzení určitých výzkumných zjištění, a především také konkrétních doporučení pro každou z vybraných oblastí socializace širší rozměr. Vedle těchto konkrétních doporučení je důležité zmínit také to, že poradna „S barvou ven“ je určená všem, kteří mají v oblasti LGBTQ+ tematiky určité potíže. Je proto možné využít tuto poradnu jak ve formě skupinového sezení, tak také v rámci online chatovací platformy. Sám psychoterapeut, se kterým byl proveden tento krátký rozhovor, popisoval, že je dobré mít možnost se na někoho obrátit a také si nechat pomoci či poradit. Sám tento psychoterapeut tak doporučuje v případě potřeby zmiňovanou strategii „vyhledání podpory“.

„Poradna ‚S barvou ven‘ je projekt, který mě vedle mé soukromé praxe doopravdy naplňuje. Už ze své zkušenosti z ‚Linky bezpečí‘ vím, že mít možnost se někomu svěřit se svým problémem, ať už se jedná o cokoli, přináší tomuto člověku obrovskou úlevu. Jak se často říká, sdílená starost, je poloviční starost. Mladí LGBTQ+ jedinci mají už tak náročné období jako je dospívání o tuto problematiku více ztížené, a proto je důležité, aby věděli, že na to nejsou sami.“ (psychoterapeut)

Závěr

Tato práce si kladla za cíl zjistit, jaký vliv má tlak heteronormativní společnosti na proces socializace LGBTQ+ mládeže. Tento výzkumný problém byl rozpracován do dvou výzkumných otázek. 1. Jakým způsobem subjektivně prožívá LGBTQ+ mládež tlak ze strany heteronormativní společnosti? 2. V jakých situacích LGBTQ+ mládež tlak heteronormativní společnosti popisuje?

Analýza provedených retrospektivních rozhovorů přinesla následující závěry. Tlak heteronormativní společnosti, který LGBTQ+ mládež prožívala, se obecně odvíjel od konformity vůči heterosexuálním normám. Tuto konformitu od LGBTQ+ jedinců vybrané oblasti socializace (rodina, vrstevníci a škola) v období jejich dospívání očekávaly a nenormativní identity podle slov komunikačních partnerů/partnerek do jisté míry odsuzovaly. Očekávání na základě heterosexuálních norem byla ale často v rozporu s nenormativní identitou LGBTQ+ mládeže. V důsledku toho byli LGBTQ+ jedinci nuceni vlastní identitu v heteronormativní společnosti vyjednávat a zároveň tak čelit tlaku, který na ně skrze heterosexuální normy tato společnost vyvíjela.

Bylo zjištěno, že v rámci vyjednávání nenormativní identity volila LGBTQ+ mládež různé strategie na základě procesuality a temporality sebeidentifikace. Tyto strategie byly rozděleny na konformní a nekonformní. Mezi konformní patřily strategie „přijetí“, strategie „vyhovění“ a strategie „poslušnosti“. Do nekonformních se řadili strategie „úniku“, strategie „edukace“, strategie „vyhledání podpory“ a strategie „odmítnutí reakce“. Pomocí konformních strategií LGBTQ+ jedinci vyjednávali vlastní nenormativní identitu pouze nepřímo, jelikož se heteronormativní společnosti do určité míry přizpůsobovali. V důsledku toho museli prožívat konflikt mezi vlastní identitou a očekáváním této společnosti. S pomocí nekonformních strategií tak naopak tyto jedinci vyjednávali svou identitu přímo, protože se s vlastní nenormativní identitou veřejně identifikovali, tzn. že zvolili nekonformitu vůči této společnosti.

V rámci experimentování s těmito strategiemi vyjednávání byla LGBTQ+ mládež schopna čelit vnějším a vnitřním menšinovým stresorům, které v důsledku tlaku heteronormativní společnosti prožívala. Bylo zjištěno, že LGBTQ+ jedinci se v období svého dospívání přímo setkali s vnějšími menšinovými stresory v podobě stigmatizace, homofobie,

transfobie, marginalizace a šikany. Jako vnitřní menšinové stresory se v rámci tohoto výzkumu objevovala jak samotná nutnost vyjednávání nenormativní identity, tak zvnitřnělá homonegativita a též strach z nepřijetí. Míra vystavení LGBTQ+ jedinců těmto vnějším menšinovým stresorům ovlivňovala intenzitu prožívání těch vnitřních. Z toho vyplývá, že v rámci konformních strategií vyjednávání a nepřímému vystavení vnějším menšinovým stresorům se LGBTQ+ jedinci snažili vyhýbat přímé konfrontaci. Regulovali tak z velké části vnější i vnitřní menšinové stresory, které tlak heteronormativní společnosti způsoboval. V rámci nekonformních strategií byla LGBTQ+ mládež nucena čelit vnějším menšinovým stresorům přímo a regulace těchto stresorů pro ně tak byla obtížnější.

Dalším zjištěním bylo, že volbu strategií ovlivňuje jak sociální kontext, který do jisté míry utvářely menšinové stresory, tak aspekty okolí a funkčnost dané strategie. Toto zjištění vedlo k diskusi konkrétních situací, na základě kterých prožívali LGBTQ+ jedinci tlak ze strany heteronormativní společnosti. Nejintenzivněji tento tlak prožívala LGBTQ+ mládež v situacích, kdy musela experimentovat se strategiemi vyjednávání v důsledku vlivu religiozity okolí, ne/bezpečnosti okolí a ne/komunikativnosti a ne/otevřenosti okolí. Na základě experimentu zjišťovali, jaká strategie je v rámci konkrétního okolí funkční a jaká naopak není. Důležité je podotknout, že LGBTQ+ mládež se vždy na konci experimentu dostala k volbě funkční strategie, ve které bylo prožívání těchto jedinců často ambivalentní.

Tuto ambivalenci často způsobovala pozitiva a negativa dané funkční strategie. Jako velké pozitivum se ukazovala bezpečnost, kterou mohla těmto jedincům funkční strategie zaručit. Vedle bezpečnosti se ale především jednalo o možnost být daného okolí součástí. S těmito pozitivními aspekty ale často přicházeli aspekty negativní. LGBTQ+ jedinci sice v rámci funkční strategie docílili bezpečnosti nebo přijetí daným okolím, ale současně u nich často docházelo do jisté míry k vlastnímu sebezapření. V průběhu experimentování tak vždy i přes vlastní sebezapření převážně hledali strategie funkční a danému okolí se tak ve velké míře přizpůsobovali. Možnost být součástí některého z vybraných oblastí socializace tak bylo hlavním motivem, v důsledku kterého strategie vyjednávání LGBTQ+ mládež volila.

Zjištění této práce odkazují na problematiku, se kterou se mohou v rámci heteronormativní společnosti potýkat i současní LGBTQ+ dospívající jedinci. V souvislosti s tlakem, který heteronormativní společnost na LGBTQ+ mládež vyvíjí byla v tomto výzkumu

věnována hlavní pozornost vybraným oblastem socializace, a sice rodině, vrstevníkům a škole. Tyto oblasti tvoří převážnou většinu světa, ve kterém dospívající LGBTQ1 jedinci procesem socializace prochází. Pro každou tuto oblast je proto v poslední kapitole empirické části uvedeno krátké doporučení z odborného hlediska psychoterapeuta z poradny „S barvou ven“, který se této problematice blíže věnuje v rámci podpůrné skupiny. Součástí doporučení je rovněž krátká specifikace nejčastějších situací, se kterými se vždy v konkrétní oblasti psychoterapeut setkává. Tato doporučení jsou stěžejní součástí této práce a ukazují tak mladým LGBTQ+ jedincům a jejich blízkým, jak je volba strategie „vyhledání podpory“ nápomocná.

Seznam použitých informačních zdrojů

- ASENCIO, M. "LOCAS", RESPECT, AND MASCULINITY: Gender Conformity in Migrant Puerto Rican Gay Masculinities. *Gender and Society* 25, no. 3 (2011): 335-354.
- BUTLER, J. *Trampoty s rodou: feminizmus a podryvanie identity*. Bratislava: Záujmové združenie žien Aspekt, 2003. ISBN 80-85549-41-7.
- CONNELL, R. *Gender*. Cambridge: Polity, 2002. ISBN 0-7456-2715-3.
- DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Prague: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1966-8.
- DUGGAN, L. *The Twilight of Equality: Neoliberalism, Cultural Politics, and the Attack on Democracy*. Boston: Beacon Press, 2012. ISBN 9780807095805.
- EARNSHAW, V., A., MENINO, D., D., SAVA, L., M., PERROTTI, J., BARNES, T., N., HUMPHREY, D., L., REISNER, S., L. *LGBTQ Bullying: A Qualitative Investigation of Student and School Health Professional Perspectives*. *Journal of LGBT Youth* 17, no. 3 (2020): 280-297.
- FAFEJTA, M. *Sexualita a sexuální identita: sociální povaha přirozenosti*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1030-6.
- FAFEJTA, M. *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Věrovany: Nakladatelství Jana Piszkievicze, 2004. ISBN 80-86768-06-6.
- FOUCAULT, M. *Dějiny sexuality 1: Vůle k vědění*. Praha: Herrmann, 1999. ISBN 80-238-5090-3.
- FROST, D., M., MEYER, I., H. *Internalized Homophobia and Relationship Quality among Lesbians, Gay Men, and Bisexuals*. *Journal of Counseling Psychology* 56, no. 1 (2009): 97-109.
- HARRIS, J., WHITE, V. *Dictionary of Social Work and Social Care*. London: Oxford University Press, 2018. ISBN 978-01-987-9668-8.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
- JANOŠOVÁ, P. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2284-9.
- JANOŠOVÁ, P. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-7184-954-5.
- JEDLIČKA, R., KOŤA, J., SLAVÍK, J. *Pedagogická psychologie pro učitele: psychologie ve výchově a vzdělávání*. Praha: Grada, 2018. ISBN 978-80-271-0586-1.

- KATZ, J. *Vynález heterosexuality*. Gender a výzkum 14, no. 2 (2013): 4-13.
- KINSEY, A., C., POMEROY, W., B., MARTIN, C., E. *Sexual behavior in the human male*. Bloomington: Indiana University Press, 1998. ISBN 0-253-33412-8.
- KRAFFT-EBINGA, R. *Psychopathia sexualis: eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Enke, 1886. ISBN neuvedeno
- LAQUEUR, T., W. *Rozkoš mezi pohlavími: sexuální diference od antiky po Freuda*. Praha: Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3471-5.
- MATVIKO, Y., SHKOLIAR, M. *THE IMPACT OF STIGMATIZATION ON SOCIAL ATTITUDE TOWARDS THE LGBT-COMMUNITY*. Mental Health: Global Challenges Journal 7, no. 5 (2019): 1-10.
- MCDAVITT, B., IVERSON, E., KUBICEK, K., WEISS, G., WONG, F., C., KIPKE, D., M. *Strategies Used by Gay and Bisexual Young Men to Cope With Heterosexism*. Journal of Gay & Lesbian Social Services 20, no. 4 (2008): 354-380.
- MCDERMOTT, E., ROEN, K., SCOURFIELD, J. *Avoiding Shame: Young LGBT People, Homophobia and Self-Destructive Behaviours*. Culture, Health & Sexuality 10, no. 8 (2008): 815-829.
- MORLAND, I., WILLOX, A. *Queer Theory*. London: Red Globe Press, 2004. ISBN 978-02-302-1162-9.
- MYERS, D., G. *Sociální psychologie*. Brno: Edika, 2016. ISBN 978-80-266-0871-4.
- NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9.
- OAKLEY, A. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-403-6.
- ONDRISOVÁ, S., ŠÍPOŠOVÁ, M., ČERVENKOVÁ, I., JÓJÁRT, P., BIANCHI, G. *Neviditeľná menšina: Čo (ne)vieme o sexuálnej orientácii*. Bratislava: Nadácia Občan a demokracia, 2002. ISBN 80-968528-5-X.
- PITOŇÁK, M. *Menšinový stres*. Vesmír 100, no. 2 (2021): 99.
- RENZETTI, C., CURRAN, D. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0525-2.
- ROBERTSON, M., A. *How Do I Know I Am Gay?: Understanding Sexual Orientation, Identity and Behavior Among Adolescents in an LGBT Youth Center*. Sexuality & culture 18, no. 2 (2014): 385–404.
- SLOBODA, Z. *Dospívání, rodičovství a (homo)sexualita*. Praha: Pasparta, 2016. ISBN 978-80-88163-09-1.

SMETÁČKOVÁ, I. *Genderové představy a vztahy: sociální a kognitivní aspekty vývoje maskulinity a femininity v průběhu základní školy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2016. ISBN 978-80-7419-229-6.

SMETÁČKOVÁ, I., BRAUN, R. *Homofobie v žákovských kolektivech: homofobní obtěžování a šikana na základních a středních školách – jak se projevuje a jak se proti ní bránit: doplňkový výukový materiál pro ZŠ a SŠ včetně didaktické aplikace tématu*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2009. ISBN 978-80-7440-016-2.

SPARGO, T. *Foucault a teorie podivného*. Praha: Triton, 2001. ISBN 80-7254-210-9.

ŠMAUSOVÁ, G. *Proti tvrdošijné představě o ontické povaze gender a pohlaví*. Sborník prací Fakulty sociálních studií brněnské univerzity: Politika rodu a sexuální identity. Brno: Masarykova univerzita 7 no. neuveveno (2002) s. 15–27.

STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 80-85834-60-X.

WARNER, M. *Trouble with normal: sex, politics, and the ethics of queer life*. Cambridge: Harvard University Press, 1999. ISBN 0-674-00441-8.

VÁGNEROVÁ, M. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0696-5.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

ZÁBRODSKÁ, K. *Variace na gender: poststrukturalismus, diskurzivní analýza a genderová identita*. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1752-9

Přílohy

Příloha č. 1 – Schéma rozhovoru s komunikačními partnery/partnerkami

Úvodní otázky

Jaký máte názor na současnou situaci LGBTQ+ lidí ve světě a u nás? Je něco, co byste na ní změnil/a? *(váš názor na současnou situaci, vaše perspektiva, vaše osobní iniciativa, vaše konkrétní problémy se situací)*

Jaké je, myslíte, dospívání LGBTQ+ jedinců? Jaké myslíte, že to pro ně v současné době může být? *(potenciální retrospektivního srovnání svého dospívání a dospívání současných mladých lidí, co je lepší a naopak horší, co je stejné, co je jiné)*

Jak to vlastně máte Vy? *(orientace, sebeidentifikace, jaké oslovení preferujete, co vám ohledně vaší osoby vadí v rámci orientace a genderu, co se vám naopak líbí na vaší situaci, co vám k vaší identifikaci nejvíce pomohlo – media, rodina, vzor)*

Jaký vliv na vaše dospívání a utváření vaší identity mělo vaše okolí? *(které okolí konkrétně, které okolí nejintenzivněji, názory druhých, pohledy druhých, nepříjemné situace, příjemné situace, v jakém životním období jste toto začal/a pociťovat, překážky)*

Rodina

Jak to bylo u Vás doma? *(rodinné prostředí, struktura rodiny, životní vzory, pohled na dětství a dospívání, radostné vzpomínky, nepříjemné vzpomínky)*

Co u Vás doma bylo bráno jako „normální“ a co naopak nebylo? *(sexuální orientace, ženskost, mužskost, tradice s tím spojené, nejvýraznější osobnost propagující normalitu, nejvýraznější osobnost podřívající normalitu – „LGBTQ+ osvěta v rodině“, názory na LGBTQ+ tematiku členů rodiny)*

Mohl/a byste uvést příklad toho, kdy jste se dostal/a do konfliktu s tím, co rodina považovala za „normální“? *(vnitřní rozpory s „normalitou“, problémy s přijetím/nepřijetím „normality“, nepříjemné situace, příjemné situace, širší rodina atp.)*

Jakým způsobem jste to, jak to máte v rodině musel/a vyjednávat? *(způsoby obhajoby vlastní jinakosti, nepříjemné situace, nepříjemné pocity)*

Změnil/a byste něco na tom, jak Vás rodina vychovávala? *(různé nedostatky, zákazy, příkazy, co je správné, co je špatné, co se dělá, co se nedělá)*

Vrstevníci

Co Vy a Vaši vrstevníci? *(struktura vrstevníků a okolí – školka, 1. a 2. stupeň ZŠ a SŠ, nejlepší přátelé, „nepřátelé“, nejhorší zážitky/zážitky, nejlepší zážitek/zážitky opory)*

Bylo Vám to, jak to máte mezi vrstevníky na překážku? *(nemožnost žít svůj život naplno, předstírání, pocit samoty, pocity odstrčenosti, pocit nezapadání, pocit nutnosti přizpůsobení)*

Jakým způsobem jste to, jak to máte mezi vrstevníky musel/a vyjednávat? *(způsoby obhajoby vlastní jinakosti, nepříjemné situace, nepříjemné pocity)*

Stal/a jste se někdy obětí šikany nebo někdo z Vašich vrstevníků? *(homofobie, transfobie, heterosexismus, předsudky, posměšky, jakékoli jiné projevy nebo náznaky, jak vás to ovlivňovalo)*

Změnil/a byte něco na tom, jak to mezi Vámi a vrstevníky bylo? *(různé nedostatky, zášti, možnosti řešení problémů a situací)*

Škola

Co Vy a škola? *(příjemné a nepříjemné pocity ve školce a 1. a 2. stupni ZŠ a SŠ, nepříjemné, příjemné situace ve škole, jaké to pro vás bylo sem chodit)*

Změnil/a byste něco na tom, co bylo ve škole bráno jako „normální“ a co naopak nebylo? *(např. rozdělení kroužků, „holčičí“ a „klučičí“ aktivity, zákazy, příkazy, co je špatné, co je správné, co se dělá, co se nedělá, míra komunikace LGBTQ+ tematiky)*

Měl/a jste ve Vašich učitelích a autoritách ve škole oporu? *(svěřování se, zatajování problémů, řešení konfliktních situací, preference neřešení situací, přežití nepříjemných situací, konkrétní nepříjemné nebo příjemné situace s učiteli/autoritami)*

Prostor pro diskusi

Je něco, co byste chtěl/a k tomuto tématu dodat a přijde Vám to důležité zmínit?

Příloha č. 2 – Schéma rozhovoru s psychoterapeutem

Popis práce psychoterapeuta v poradně „S barvou ven“

Jakým způsobem jste se dostal k práci psychoterapeuta v poradně „S barvou ven“? (osobní motivace)

Co práce psychoterapeuta v poradně „S barvou ven“ obnáší? Popř. s jakými lidmi zde konkrétně pracujete? (náplň práce, specifikace a bližší popis pracovního dne, druhy terapií – soukromé, skupinové – jak to vypadá a probíhá)

Práce psychoterapeuta s LGBTQ+ klientem

S jakými typy lidí v poradně „S barvou ven“ nejčastěji pracujete? (vlastní identifikace těchto lidí, věk, další specifikace, zajímavosti a nevšednosti, blízký člověk LGBTQ+ jedince)

S jakými problémy do poradny „S barvou ven“ tito lidé nejčastěji přicházejí? (důsledky heteronormativně nastavené společnosti – homofobie, heterosexismus, sexuální orientace, identifikace aj.)

Je možné říct, v jakých situacích nebo kontextech Vaši klienti a klientky nejvíce pociťují tlak nebo potřebují podporu? (rodina, vrstevníci, škola aj.)

Jako poradna, pracujete s peer-podporou? Jak to funguje? A proč je s peer-podporou potřeba pracovat? (složení dobrovolníků „vrstvy“ nabízené podpory, jak se vyhledávají dobrovolníci)

LGBTQ+ mládež a společnost

Co byste doporučil rodině LGBTQ+ jedince, jak by mu mohli pomoci a podpořit ho? (co v komunikaci a soužitím s takovým člověkem dělat a čemu se vyhnout)

Co byste doporučil vrstevníkům LGBTQ+ jedince, jak by mu mohli pomoci a podpořit ho? (co v komunikaci s takovým člověkem dělat a čemu se vyhnout)

Co byste doporučil vzdělávacím institucím (školka, škola), které LGBTQ+ jedinec navštěvuje, jak by mu mohly pomoci a podpořit ho?

Vidíte nějaké změny v tom, jak se proměňuje situace LGBTQ+ lidí? (Obecně se předpokládá, že se zlepšuje, je to ale skutečně tak? Vidíte rozdíly mezi jednotlivými LGBTQ+ skupinami?)

Prostor pro diskusi

Je něco, co byste chtěl/a k tomuto tématu dodat a přijde Vám to důležité zmínit?